

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

ДОКЛАД
ЗА МЛАДЕЖТА
2015 г.

октомври 2016 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	4
НАСЕЛЕНИЕ И ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ ПРЕЗ 2015 ГОДИНА	6
ПРИОРИТЕТ I – НАСЪРЧАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ И КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА	
1.1 Млади хора, преждевременно напуснали образователната система.....	18
1.2 Младежи, завършващи висше образование.....	23
1.3 Заетост при младите хора.....	26
1.4 Безработица сред младите хора.....	34
1.5 Самонаемане и предприемачество.....	38
1.6 Професионално ориентиране и реализация	48
ПРИОРИТЕТ II – ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ	
2.1. Разширяване на обхвата и повишаване на качеството и достъпността на услугите в подкрепа на развитието на младите хора.....	68
ПРИОРИТЕТ III – НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ	
3.1 Млади хора, практикуващи спортни дейности.....	77
3.2. Ниво на информираност и придобити умения и знания за здравословен начин на живот.....	83
ПРИОРИТЕТ IV – ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ	90
4.1 Целенасочени мерки за социално подпомагане и социално включване на младите хора на възраст от 18 до 25 години в риск.....	91
4.2 Социални услуги в общността (включително от типа подкрепа, придружаване, менторство), подходящи за млади хора на възраст от 18 до 25 години в риск.....	98
4.3 Развитие на социалните услуги за млади хора в специализираните институции, насочени към подготовка за извеждането и интегрирането им в общността.....	102
ПРИОРИТЕТ V – РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО	
5.1 Българските младежи, участващи в международното младежко доброволчество.....	108
5.2 Увеличаване на броя на доброволците в България.....	111

ПРИОРИТЕТ VI – ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ

6.1 Участие на младите хора при решаване на младежките проблеми.....	115
6.2 Избирателна активност на младите хора в национални, местни и европейски избори.....	123

ПРИОРИТЕТ VII – РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

7.1 Професионална и социална реализация на младите хора в малките населени места и селските райони.	125
---	-----

ПРИОРИТЕТ VIII – РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОД- НИЯ ДИАЛОГ.....

8.1 Активност и участие на младите хора в международните образователни програми	132
8.2 Активност на младите хора по програма „Младежта в действие” (2007-2013).....	137

ПРИОРИТЕТ IX – ПОВИШАВАНЕ РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА

9.1 Правонарушения, извършени от млади хора.....	140
9.2 Пътнотранспортни произшествия с участие на млади хора.....	157

ИЗВОДИ.....	161
--------------------	------------

ПРЕПОРЪКИ.....	163
-----------------------	------------

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	165
------------------------------------	------------

ВЪВЕДЕНИЕ

Годишният доклад за младежта се изготвя на основание чл. 5, ал. 2 от Закона за младежта, приет от Народното събрание на 5 април 2012 г. (Обн. - ДВ, бр. 31 от 20.04.2012 г.).

Документът представя информация за състоянието на младежта в страната и предприетите мерки от страна на отговорните институции в изпълнение на целите на държавната политика за младежта.

Информацията е структурирана съобразно приоритетите на политиката за младежта в страната, залегнали в Националната стратегия за младежта (2010-2020) - насърчаване на икономическата активност и кариерното развитие на младите хора, подобряване на достъпа до информация и качествени услуги, насърчаване на здравословния начин на живот, превенция на социалното изключване на млади хора в неравностойно положение, развитие на младежкото доброволчество, повишаване на гражданската активност, развитие на младите хора в малките населени места и селските райони, развитие на международния и межкултурния диалог и повишаване на ролята на младите хора в превенцията на престъпността.

Годишният доклад е разработен въз основа на обобщена информация от всички институции, чиято дейност има отражение върху живота на младите хора в страната, както и от общините в Република България.

Описанието на младежкия статус и постигнатите резултати от изпълнението на отделните секторни политики и синхрона между тях е изведено въз основата на анализ на състоянието на двадесет и един ключови индикатора.

За целите на годишния доклад през 2015 г. е реализирано и национално представително проучване сред младите хора в страната, поръчано от ММС в рамките на Междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010-2020) и плана за действие към нея. Оценката е реализирана по проект на ММС „Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България“ с подкрепата на Оперативна програма „Административен капацитет“.

В доклада са използвани данни от Националния статистически институт, Евростат и други национални и международни проучвания, свързани с тематиката на отчетния документ.

НАСЕЛЕНИЕ И ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ ПРЕЗ 2015 ГОДИНА

Демографската ситуация в България през 2015 г. се характеризира с продължаващото намаляване и застаряване на населението. Задълбочава се дисбалансът в териториалното разпределение на населението. Намалява абсолютният брой на живородените и коефициентът на обща раждаемост. Увеличава се броят на починалите лица и коефициентът на обща смъртност.

Като положителни тенденции през 2015 г. се отчитат намаляването на детската смъртност, увеличаване на броя на сключените граждански бракове и намаляване на броя на бракоразводните дела.

I. Брой и структура на населението

По данни на НСИ към 31 декември 2015 г. населението на България е 7 153 784 души, което представлява 1.4% от населението на Европейския съюз¹. В сравнение с 2014 г. населението на страната намалява с 48 414 души, или с 0.7% (2014 г. - 7 202 198 души).

Мъжете са 3 477 177 (48.6%), а жените - 3 676 607 (51.4%), или на 1 000 мъже се падат 1 057 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 53 години. С нарастването на възрастта се увеличават броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Към 31.12.2015 г. децата до 15 години са 998 206, или 14.0% от общия брой на населението, като спрямо 2014 г. този дял се увеличава с 0.1 процентни пункта.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в областите Сливен - 18.1%, и Бургас - 15.3% от населението на областта. Общо в петнадесет области този дял е под общия за страната, като най-нисък е в област Габрово - 11.3%, следвана от област Смолян - 11.4%, и областите Перник и Кюстендил - съответно 11.8 и 11.9%.

¹ При международни сравнения данните на държавите от ЕС се отнасят за 2014 г. Източник - Евростат

Таблица № 1: Брой млади хора на възраст 15-29 г. през 2014 и 2015 г.

Година общо 15-29 г.	Възраст		
	15-19 г.	20-24 г.	25-29 г.
2015 г. 1 169 398 младежи	313 051 (161 150 мъже 151 901 жени)	374 939 (193 366 мъже 181 573 жени)	481 408 (247 953 мъже 233 455 жени)
2014 г. 1 204 894 младежи	313 313 (161 330 мъже 151 983 жени)	404 960 (208 750 мъже 196 210 жени)	486 621 (251 020 мъже 235 601 жени)

Броят на младите хора в страната на възраст от 15 до 29 г. към 31.12.2015 г. е 1 169 398 (мъже - 602 469; жени - 566 929) или 16.35% от общия брой на населението в България. Наблюдава се спад с 2.95% в сравнение с 2014 г., когато младежите са били 1 204 894 (16.73% от населението).

Делът на най-младото население в ЕС-28 в началото на 2015 г. е 15.6%, като най-нисък е в Германия (13.2%) и Италия (13.8%), а най-висок е в Ирландия (22.1%) и Франция (18.6%).

Продължава процесът на застаряване на населението. В края на 2015 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 461 786, или 20.4% от населението на страната. В сравнение с 2014 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.4 процентни пункта, а спрямо 2001 г. - с 3.5 процентни пункта.

В регионален аспект делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (28.5%), Габрово (27.5%) и Ловеч (26.1%). Общо в осемнадесет области този дял е над средния за страната. Най-нисък е делът на възрастното население в областите София (столица) -16.8%, Благоевград и Варна - по 18.0%.

Процесът на застаряване на населението е характерен за повечето страни в Европейския съюз. В началото на 2015 г. общо за ЕС-28 относителният дял на населението на 65 и повече навършени години е 18.9%, или с 0.4 процентни пункта повече спрямо предходната година. Най-висок е този дял в Италия (21.7%), следвана от Германия

(21.0%) и Гърция (20.9%). Най-нисък е дялът на възрастното население в Ирландия - 13.0%.

Тенденцията на застаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура - под, във и над трудоспособна възраст. Влияние върху съвкупностите на населението във и над трудоспособна възраст оказват както застаряването на населението, така и законодателните промени² при определянето на възрастовите граници при пенсиониране. За 2015 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст се запазват както през 2014 г. - до навършването на 60 години и 8 месеца за жените и 63 години и 8 месеца за мъжете.

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2015 г. е 4 349 хил. души, или 60.8% от населението на страната, като мъжете са 2 284 хил., а жените - 2 065 хиляди. Броят на трудоспособното население намалява с над 54 хил. души, или с 1.2% през 2015 г. спрямо предходната година.

Към края на 2015 г. над трудоспособна възраст са 1 741 хил. души, или 24.3%, а под трудоспособна възраст - 1 064 хил. души, или 14.9% от населението на страната.

Таблица № 2: Население под, във и над трудоспособна възраст към 31-ви декември

Година	Възраст		
	под трудоспособна	в трудоспособна	над трудоспособна
2012	14.4	61.8	23.8
2013	14.6	61.7	23.7
2014	14.8	61.1	24.1
2015	14.9	60.8	24.3

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез коефициента на демографско заместване, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60-64 години). Към 31.12.2015 г. това съотношение е 64. За

² Възрастовите граници за разпределение на населението по категориите под, във и над трудоспособна възраст са определени съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, приета с Постановление № 30 на МС (ДВ, бр. 21/17.03.2000 година).

сравнение, през 2001 г. 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

Най-благоприятно е това съотношение в областите Сливен - 80, Шумен - 71, и Пазарджик - 70. Най-нисък е този показател в областите Смолян - 47, Габрово и Кюстендил, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 48 лица, влизащи в трудоспособна възраст.

II. Териториално разпределение на населението

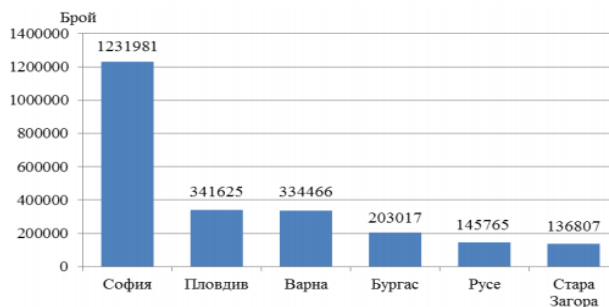
По данни на НСИ към 31.12.2015 г. в градовете живеят 5 227 182 души, или 73.1% от населението на страната, от които 884 572 млади хора на възраст между 15-29 години. Живеещите в селата са 1 926 602 души, или 26.9% от населението на страната, а броят на младите хора на възраст между 15-29 години е 284 826.

Към края на 2015 г. населените места в България са 5 258, от които 257 са градове и 5 001 - села. Разпределението на населението по населени места в края на годината е резултат от неговото естествено и механично движение, а така също и от административните промени в селищната структура на страната. През 2015 г. с решения на Министерския съвет са закрити десет населени места, като пет от тях са присъединени към друго населено място.

Създадени са две нови населени места - с. Свети Спас, община Долна баня, и с. Попови ливади, община Гоце Делчев, както и една нова община в област Пазарджик - община Сърница.

Към края на годината населените места без население са 159. Най-голям е техният брой в областите Габрово, Велико Търново и Кърджали - съответно 61, 54 и 10.

В 1 133, или в 21.5% от населените места, живеят от 1 до 49 души включително.

Графика № 1: Градове с население над 100 000 жители към 31.12.2015 г.

С население над 100 хил. души са шест града в страната, в които живеят 33.5% от населението на страната.

Към края на 2015 г. страната е разделена на 6 статистически района, 28 области и 265 общини.

Области

Най-малка по брой на населението е област Видин, в която живеят 91 235 души, или 1.3% от населението на страната, като 11 711 е броя на млади хора на възраст между 15-29 години. Най-голяма е област София (столица) - 1 319 804 души (18.4%), с 260 272 млади хора на възраст между 15-29 години. В шестнадесет области населението е под 200 хил. души и общо в тях живеят 30.4% от населението на страната.

С брой на населението от 200 хил. до 300 хил. души са шест области, които обхващат 20.4% от населението на страната. Шест са областите с брой на населението над 300 хил. души, като в първите три от тях - София (столица), Пловдив и Варна, живее повече от една трета от населението на страната (34.5%).

Само една област - София (столица), увеличава населението си през 2015 г. спрямо 2014 г. - с 0.2%. При всички останали области има намаление, като най-голямо е за областите Видин - 2.3%, и Смолян - 2.1%.

Общини

Неравномерно е разпределението на населението и по общини. В 69 общини с население под 6 000 души живее едва 3.8% от населението на страната. В същото време в деветте общини с население над 100 хил. души живее 40.4% от населението на страната. Най-голяма по брой на населението е Столична община (1 319 804), следват общините Варна (343 301) и Пловдив (341 625). Най-малката община по брой на населението е Трекляно - 889 души.

Таблица № 3: Размер на общините според броя на населението им към 31.12.2015 г.

Размер на общината	Общини		Население	
	брой	%	брой	%
Общо	265	100.0	7153784	100.0
до 5999	69	26.0	270934	3.8
6000 - 19999	122	46.0	1378616	19.3
20000 - 49999	48	18.1	1426483	19.9
50000 - 99999	17	6.4	1186596	16.6
100000 и повече	9	3.4	2891155	40.4

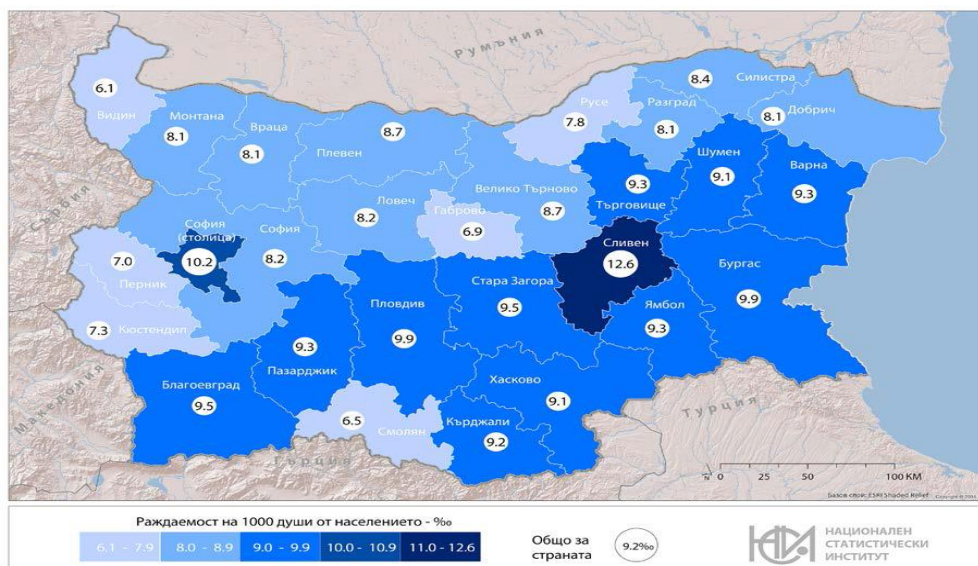
Основните фактори, които влияят върху измененията в броя и структурите на населението, са демографските процеси - раждаемост, смъртност и миграция.

III. Раждаемост

През 2015 г. в страната са регистрирани 66 370 родени деца, като от тях 65 950 (99.4%) са живородени. В сравнение с предходната година броят на живородените намалява с 1 635 деца, или с 2.4%.

Броят на живородените момчета (34 069) е с 2 188 по-голям от този на живородените момичета (31 881). В градовете и селата живородени са съответно 49 486 и 16 464 деца.

Коефициентът на обща раждаемост през 2015 г. е 9.2‰, а през 2014 г. - 9.4‰.

Фигура 1: Коефициент на раждаемост по области през 2015 година

Коефициентът на раждаемост общо за ЕС-28 през 2014 г. е 10.1‰ по данни на Евростат. Най-високо равнище на раждаемост от европейските страни има Ирландия - 14.6‰, следват Франция (12.4‰) и Обединеното кралство (12.0‰). С най-нисък коефициент на раждаемост в Европейския съюз е Португалия - 7.9‰.

Броят на жените във фертилна възраст (15-49 навършени години), или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост, оказва съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определя характера на възпроизводството на населението.

Броят на жените във фертилна възраст към 31.12.2015 г. е 1 561 хил., като спрямо предходната година намалява с близо 19 хил., а спрямо 2001 г. - с над 346 хиляди.

Съществено значение за намалението на раждаемостта имат и измененията във възрастовата структура на родилните контингенти. Близо 90% от ражданията се осъществяват от жените на възраст от 15 до 34 г., които през 2015 г. са 799 хил. и са намалели спрямо 2014 г. с 2.3%, а в сравнение с 2001 г. - с 26.8%. Броят на жените в тази възрастова група намалява основно поради по-малкия брой момичета, които влизат във фертилна възраст, и емиграционните процеси.

През 2015 г. броят на децата, родени от майки под 18 години, е 3 061 и спрямо 2014 г. намалява с 69 деца. Запазва се тенденцията на увеличаване на броя на децата, родени от жени на възраст над 40 години - от 1 517 през 2014 г. на 1 687 през 2015 година.

Средната възраст на жените при раждане на първо дете се увеличава от 26.7 години през 2014 г. на 26.9 години през 2015 година. Увеличава се и средната възраст на жените при сключване на първи брак - от 27.5 през 2014 г. на 27.8 години през 2015 година. При сравняване на двата показателя се очертава обща тенденция - раждането на първо дете да предхожда сключването на брак.

През 2015 г. са регистрирани 1 109 случая на многоплодни раждания, което е с 91 случая по-малко отколкото през 2014 година. При 1 104 от случаите са родени по две деца, а при 5 - по три.

От 1991 г. се наблюдава трайна тенденция на увеличаване на абсолютния брой на извънбрачните раждания. Техният относителен дял нараства от 18.5% през 1992 г. на 42.0% през 2001 г. и на 59.1% през 2013 година.

През 2015 г. броят на извънбрачните раждания е 38 947, или 58.7% от всички раждания. Относителният дял на извънбрачните раждания в селата (66.1%) е по-висок, отколкото в градовете (56.2%). За 75.2% от извънбрачните раждания има данни за бащата, което означава, че тези деца най-вероятно се отглеждат в семейна среда от родители, живеещи в съжителство без брак.

В регионален аспект най-висок е относителният дял на извънбрачни раждания в областите Видин (77.4%) и Враца (73.5%). Този дял е над 50.0% във всички области на страната с изключение на Разград (45.2%), Благоевград (42.3%) и Кърджали (40.7%).

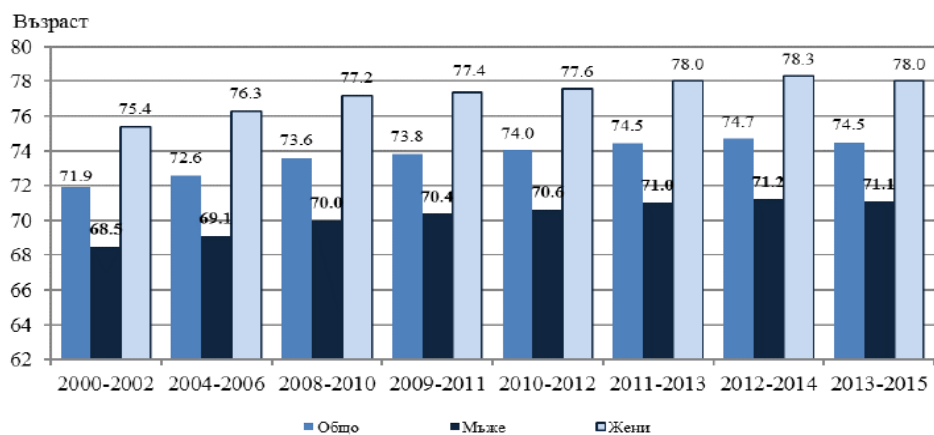
IV. Смъртност

Нивото на общата смъртност продължава да е твърде високо, спрямо предходната година броят на умрелите се увеличава с 1 165, или с 1.1%. Коефициентът на обща смъртност³- 15.3‰.

Смъртността сред мъжете (16.3‰) продължава да бъде по-висока в сравнение със смъртността сред жените (14.4‰). През 2015 г. на 1 000 жени умират 1 075 мъже. Продължават и силно изразените различия в смъртността сред градското и селското население. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата (21.9‰) отколкото в градовете (12.9‰). Броят на починалите млади хора в градовете на възраст между 15-29 години е 528, а в селата – 220.

През 2015 г. в страната са починали 434 деца на възраст до една година, а коефициентът на детска смъртност⁴ е 6.6‰. Това е най-ниската регистрирана стойност в страната. През 2001 г. коефициентът на детска смъртност е бил 14.4‰, през 2005 г. - 10.4‰, а през 2014 г. - 7.6‰.

Средната продължителност на живота при мъжете е 71.1 години, докато при жените е с 6.9 години по-висока - 78.0 години. Средната продължителност на предстоящия живот е с 2.7 години по-висока за населението в градовете (75.3 години) отколкото за населението в селата (72.6 години).

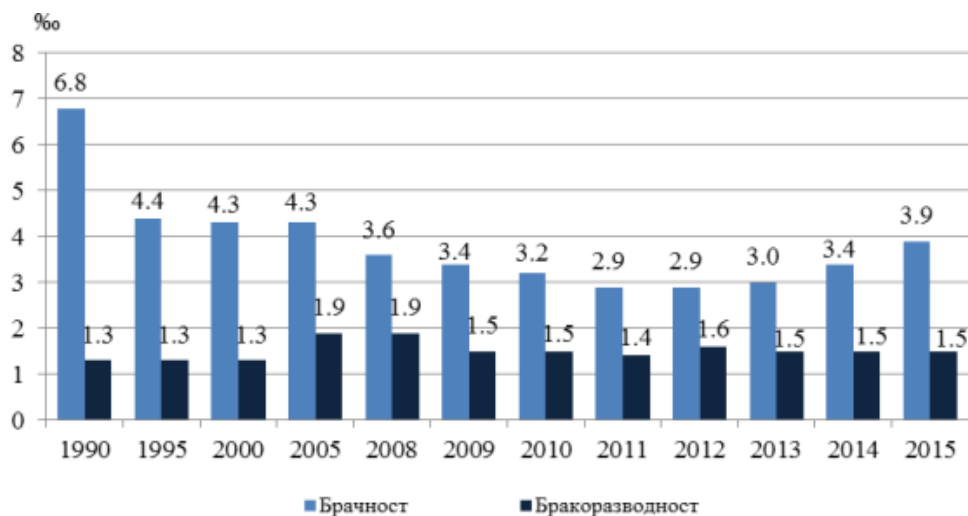
Графика № 2: Средна продължителност на предстоящия живот по пол и периоди

³ Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

⁴ Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

V. Бракове и бракоразводи

През 2015 г. са регистрирани 27 720 юридически брака – с 3 124 повече спрямо предходната 2014 година. Три четвърти от всички регистрирани бракове (20 795) са сред населението в градовете, докато в селата са сключени 6 925 брака. Броя на сключените бракове от млади хора възраст между 18-29 години в градовете е 9 036, а в селата - 3 693. Коефициентът на брачност е 3.9‰, като през 2014 г. той е бил 3.4‰, а през 2001 г. – 4.0‰.

Графика 3: Коефициенти на брачност и бракоразводност (На 1 000 души)

През 2015 г. средната възраст при сключване на първи брак за мъжете и жените е съответно 30.9 и 27.8 години. Спрямо предходната година средната възраст се увеличава с по 0.3 години и при двата пола.

Областите с най-много бракове на 1 000 души от населението са Добрич и Кърджали – съответно 5.1 и 5.0‰, а най-нисък е коефициентът на брачност в областите Смолян – 2.3‰ и Враца – 2.1‰.

Броят на разводите през 2015 г. е 10 483 или със 101 по-малко от регистрираните през 2014 година. От всички прекратени бракове 82.3% се отнасят за населението в градовете. Броят на бракоразводите в градовете при младежи на възраст между 20-29 години е 556 за мъжете и 1 308 за жените, а в селата – 156 за мъжете и 314 за жените.

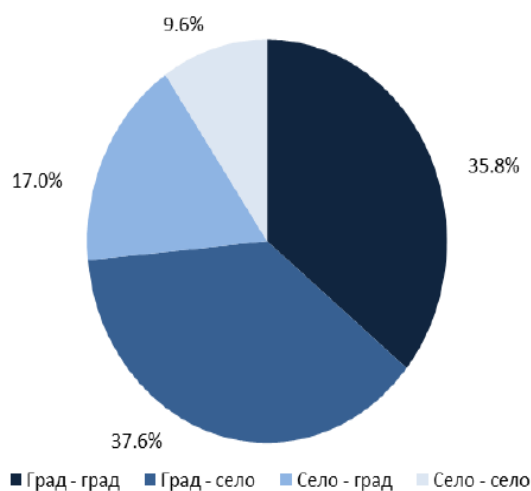
VI. Вътрешна и външна миграция на населението

През 2015 г. в преселванията между населените места в страната са участвали 119 202 лица. От всички, които са променили своето обичайно местоживееене вътре в страната,

47.7% са мъже и 52.3% - жени. Наблюдава се увеличение на процента мъже променили своето обичайно местоживее в страната от 45.7% през 2014 г на 47.7% през 2015 г, докато при жените процента намалява от 54.3% през 2014 г на 52.3% през 2015 г.

По отношение на възрастовата структура с най-голям относителен дял сред преселващите се са лицата във възрастовата група 20-39 години (35.3%) като спрямо 2014 г. се забелязва намаляване с 0.5 процентни пункта, следвани от лицата на възраст 40-59 години (22.6%) тук се отчита ръст с 5.4 процентни пункта спрямо 2014 г. и лицата под 20 години - 21.5%, където се бележи спад с 0.2 процентни пункта спрямо предходната година от мигриралите лица.

Най-голямо териториално движение има по направлението „град - село“ (37.6%) което е с 11.3 процентни пункта повече от предходната година, следва направлението „град - град“ (35.8%), което е със 7.7 процентни пункта по-малко от 2014 година. Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село - град“ (17.0%) тук се наблюдава намаляване на миграционните потоци с 4 процентни пункта и „село - село“ (9.6%), където наблюдаваме увеличение с 0.4 процентни пункта спрямо 2014 година.

Графика 4 : Направления на вътрешната миграция през 2015 година

От преселващите се в страната за ново местоживее най-голям брой са избрали област София (столица) (17 800). Областите с най-големи относителни дялове в миграционния поток към област София (столица) са София - 8.9%, Благоевград - 7.5%,

Пловдив - 6.1%, и Враца - 4.7%. Най-малко преселили се в столицата са от областите Разград и Силистра, съответно по 0.8% и 0.9%.

През 2015 г. 29 470 души са променили своя настоящ адрес от страната в чужбина, което е със 743 души повече от 2014 г. (28 727) от тях 52.1% са мъже. На възраст 20-39 години са 43.6% от емигрантите. Във възрастовата група 40-59 години относителният дял е 25.3%. Най-младите емигранти (под 20 години) са 17.5%, а тези на 60 и повече навършени години - 13.5% от всички емигранти. Броят на емигрантите на възраст между 15-29 години е 9 994.

Най-предпочитани от емигрантите дестинации са Германия (23.0%), Обединеното кралство (14.3%) и Испания (11.5%).

Лицата, които са сменили местоживеенето си от чужбина в България, или потокът на имигрантите, включва български граждани, завърнали се в страната, както и граждани на други държави, получили разрешение или статут за пребиваване в страната. През 2015 г. 25 223 лица са променили своето обичайно местоживеене от чужбина в България, от които което е с 1392 души по-малко от 2014 г. (26 615). Относителният дял на мъжете е 53.5%, а на жените - 45.5%. Броят на младите хора на възраст между 15-29 години, които са имигрирали в България е 5 488.

Сред дошлите да живеят в страната 35.4% са във възрастовата група 20-39 години, а 29.9% са на възраст 40-59 години. Най-младите имигранти (под 20 години) са 17.2%, което бележи спад 1.2 процентни пункта спрямо 18.4% през 2014 г., а най-възрастните на 60 и повече години - 17.5%.

Най-висок е дялът на имигрантите от Турция (24.3%), Сирия (15.9%) и Руската федерация (14.0%).

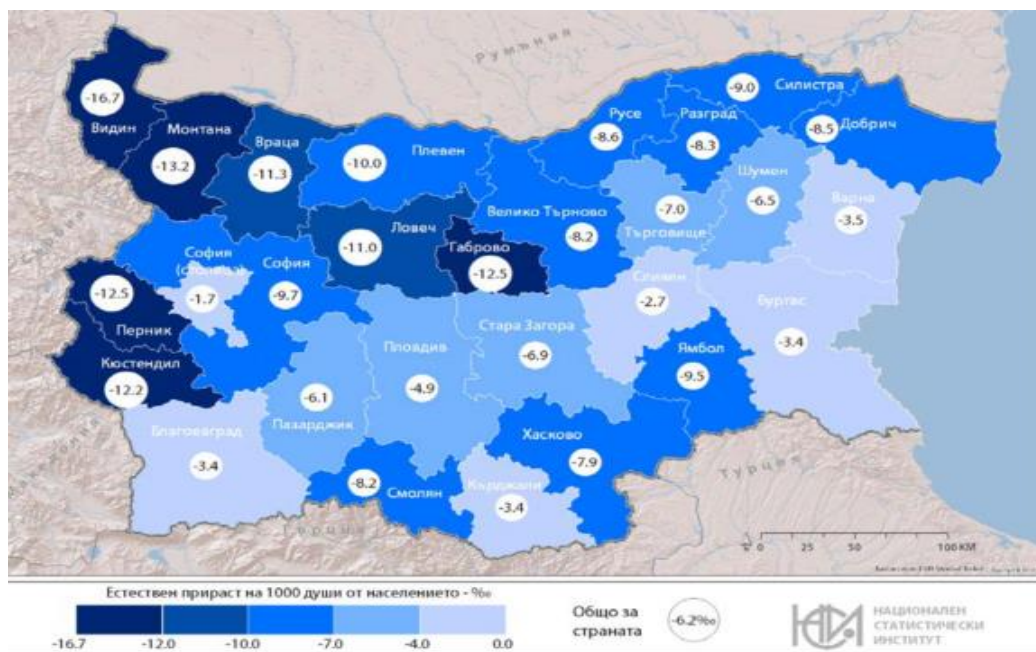
VII. Естествен и механичен прираст на населението

Размерите и интензивността на естественото и механично (миграционно) движение на населението се определят от броя и структурите му. Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението.

През 2015 г. в резултат на отрицателния естествен прираст, населението на страната е намаляло с 44 167 души. Намалението на населението, измерено чрез коефициента на естествения прираст, е минус 6.2‰. Коефициентът на естествения

прираст в градовете е минус 3.5%, а в селата - минус 13.4%, или намалението на населението в страната в резултат на естествения прираст се дължи предимно на негативните демографски тенденции в селата.

През 2015 г. всички области в страната имат отрицателен естествен прираст.

Фигура 2: Естествен прираст на населението през 2015 г. по области (На 1 000 души)

С най-малки по стойности коефициенти на отрицателен естествен прираст са областите София (столица) (-1.7%), Сливен (-2.7%) и Бургас (-3.4%). С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст е област Видин – минус 16.7%, следвана от областите Монтана (-13.2%) и Габрово (-12.5%). В осем области населението намалява с над 10 на 1 000 през 2015 година.

Коефициентът на естествения прираст общо за ЕС-28 през 2014 г. е 0.4%.

Седемнадесет страни имат положителен естествен прираст, като най-висок е този показател в Ирландия (8.3%), Кипър (4.7%) и Люксембург (4.0%). Освен нашата страна с високи стойности на отрицателен естествен прираст на населението са Латвия и Литва (-3.4%) и Унгария (-3.3%). Съществено влияние върху броя и структурите на населението

оказва и механичният прираст⁵ (нетното салдо от външната миграция), който също е отрицателен - минус 44 247 души. Намалението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез коефициента на нетна миграция⁶, е - 0.1%.

През 2015 г. шест области имат положителен механичен прираст: София (5.5%), София(столица) - (4.2%), Бургас (2.7%), Хасково (2.5%), Варна (1.6%) и Пловдив (1.4%). С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателния механичен прираст са областите Смолян (12.9%), Разград (-7.0%) и Враца (-6.9%).

ПРИОРИТЕТ I: НАСЪРЧАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ И КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА

1.1 МЛАДИ ХОРА, ПРЕЖДЕВРЕМЕННО НАПУСНАЛИ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА

1.1.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Съгласно Препоръка на Съвета на Европейския съюз, като „преждевременно напуснали училище“ се определят лицата между 18 и 24 години, завършили основно образование или по-ниска образователна степен.

По данни на Националния статистически институт (НСИ) за учебната 2014/2015 г., делът на напусналите образователната система е почти 3% от всички учащи. Броят им е 21 146, от които 14 452 са учащи в начално и основно образование.⁷

През учебната 2014/2015 г. броят на учениците във всички училища е 749 094. В сравнение с предходната година числеността им намалява с 1 907. Наблюдава се по-малко от 1% намаление на броя ученици в училищата.

Осъществяването на заложените в План за 2014-2015 г. за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система

⁵ Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от страната.

⁶ Отношение на нетната миграция към средногодишното население през годината (на 1 000 души).

⁷ Данни на НСИ

(2013-2020) политики и мерки се реализира в условията на съгласуваност и обвързаност на действията на заинтересованите страни.

В изпълнение на Плана, през 2015 г. са постигнати следните резултати:

- Повишена е информираността на всички заинтересовани страни за обхвата на проблема и възможните решения. През м. октомври 2015 г. са проведени шест работни срещи с представители на заинтересованите страни, организирани от Министерството на образованието и науката по районите от ниво 2. Дискутирани са политики и мерки, които благоприятстват задържането на учениците и реинтеграцията на отпадналите с фокус върху прилагане на интегриран подход, базиран на съгласуваните усилия на заинтересованите страни за преодоляване на отпадането от училище. Предоставени са и са апробирани работещи инструменти за подобряване на управлението на училището, подкрепата на учителите и учениците, активното включване на родителите и общността. Набелязани са предложения за изготвяне на Плана за 2016-2017 за изпълнение на Стратегията.
- Осигурени са координирани действия чрез Споразумение за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020). В Споразумението са определени специфичните задължения на всяка от страните за изпълнението на Стратегията, както и координацията и контролът на реализирането на политиките и мерките. Дефинирани са начините на финансиране на дейностите и сроковете за реализиране на Споразумението. Със заповед на министъра на образованието и науката е утвърдено координационно звено за изпълнение на Споразумението, което осъществява своята дейност съгласно правилата за работа.
- На електронната страница на Министерството на образованието и науката е създадена уеб базирана платформа за популяризиране на добри практики за изпълнение на политиките за превенция, интервенция и компенсация на отпадането и преждевременното напускане на училище.
- Реализират се дейности от План за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система за 2016-2017 г. Планът се основава на подход, който обединява всички членове на училищната общност (директори, педагогически и непедагогически екипи,

ученици, родители и семейства) за преодоляване на отпадането от училище и преждевременното напускане на образователната система и изисква задълбочаване на сътрудничеството между общността и широк диапазон от заинтересовани страни (социални и младежки услуги, работници в сферата на грижите за приобщаването, психолози, логопеди, местни власти, неправителствени организации, бизнес, синдикати, доброволци и др.). Този подход позволява на училищата да отговорят по адекватен начин на все по-сложните и увеличаващи се предизвикателствата, свързани с нарастващото многообразие в обществото и създава благоприятни условия за съгласуваност и обвързаност на действията на заинтересованите страни.

За подобряване на достъпа до образование и повишаване качеството на образованието на децата и учениците от етническите малцинства се изпълнява Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015-2020 г.) и План за реализирането ѝ. В резултат на изпълнението на Стратегията се очаква:

- пълноценна социализация на децата и учениците от етническите малцинства;
- гарантиране на равен достъп до качествено образование за децата и учениците от етническите малцинства;
- утвърждаване на интеркултурното образование като неотменна част от процеса на модернизиране на българската образователна система;
- съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства.

За реализиране на Плана за изпълнение на Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015-2020 г.), през 2015 г. са осъществени следните дейности:

- С цел постигане на ефективност в процеса на координиране на дейностите по реализиране на Стратегията и Плана за нейното изпълнение е сформирана работна група, в която са включени експерти от дирекции в Министерството на образованието и науката и всички регионални инспекторати по образованието.
- Разработен е проект на ръководство за мониторинг на образователната интеграция на деца и ученици от етническите малцинства на местно, общинско,

регионално и национално ниво. Основна цел на мониторинга е да предоставя достоверна информация за хода на процеса на образователна интеграция на децата/учениците от етническите малцинства.

През 2015 г. по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж” 2014-2020 г. (ОП НОИР) - с общ бюджет 1.37 млрд. лева, стартираха поредица от операции, които пряко подкрепят младите хора, застрашени от преждевременно напускане на образователната система. Третата приоритетна ос на ОП НОИР „Образователна среда за активно социално приобщаване“ с общ бюджет от 252 млн. лева е пряко свързана с осигуряването на подкрепа на учениците и младите хора. Договорените средства към м. декември 2015 г. са в размер на 17 500 000 лв. Заложените проекти през 2015 г. са фокусирани към младите хора, принадлежащи към категорията на специфичните уязвими групи. Тя обхваща не само децата, но и учениците и младите хора със специални образователни потребности, за които е необходима подкрепяща учебна среда, а така също към нея попадат и младите хора от маргинализираните групи, включително ромите, както и млади хора от семейства на бежанците.

Като пример могат да се посочат следните стартирали през 2015 г. операции:

- BG05M20P001-3.002 „Образователна интеграция на учениците от етническите малцинства и/или търсещи или получили международна закрила“ с общ бюджет в размер на 25 000 000 лв.
- BG05M20P001-3.003 „Осигуряване на условия и ресурси за изграждане и развитие на подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на включващо обучение – фаза 1“ с общ бюджет в размер на 17 500 000 лв.

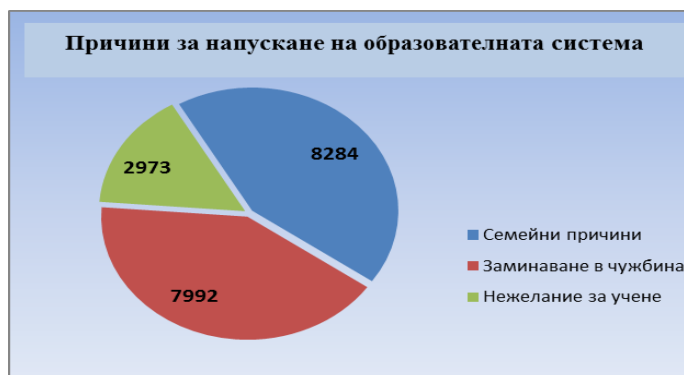
В част от тях е заложено като задължително изискване партньорството между общини, училища и неправителствени организации. Предвидена е и тясна координация с допълващите мерки по новата ОП „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г.⁸

1.1.2 Анализ на състоянието

Причините, поради които младите хора напускат системата на образование и обучение, са строго индивидуални. Според данните на НСИ, причините за напускане най-

⁸ Информация от МОН

често са: нежелание (2 973 ученици), семейни причини (8 284 ученици) или заминаване в чужбина (7 992 души).

Графика 5: Причини за напускане на образователната система

Министерството на образованието и науката е водеща отговорна институция в изпълнението на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020). Очакваните ефекти от реализирането на политиките, заложи в Стратегията, се свързват с постигане на националната цел за образование, заложи в Националната програма за реформи „Дял на преждевременно напусналите образователната система от 11% до 2020 г.“, с намаляване на социалното изключване, с повишаване качеството на работната сила и благосъстоянието на гражданите.

В Отчет за резултатите от реализирането на дейности по Плана за 2014-2015 година за изпълнение на Стратегията са анализирани резултати от изпълнението на водещите политики и мерки по Плана 9. В изводите се подчертава ролята на информирането, споделянето на добри практики и подобряването на комуникацията между всички заинтересовани страни за преодоляване на отпадането от училище и преждевременното напускане на образователната система. Основните предложения се отнасят до подписване на Споразумение на национално ниво и мултиплицирането му на следващите такива, както и до изграждане и функциониране на система за ранно предупреждение и свързването на всички нива на територията на страната и обвързването ѝ с европейската такава. Това ще позволи наличието на информация за детето в риск от отпадане/невключено в образователни дейности във всеки момент от неговото развитие; ще се знае как се работи за привличането и задържането му; какви мерки за реинтеграция

«Отчет за резултатите от реализирането на дейности по Плана за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система за 2014-2015 година е достъпен на сайта на Министерството на образованието и науката, в рубрика „Стратегии и политики“: <http://www.mon.bg/?go=page&pageId=74&subpageId=143>

се прилагат; до кой клас или до каква степен на професионална квалификация е достигнало, за да му се осигури участие в пазара на труда.

В изводите в междинния доклад за изпълнението на Плана за 2014-2015 година за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020)¹⁰ се очертава значимостта на създаването на координационен механизъм за отчитане напредъка по изпълнението на Стратегията. Акцентираща се върху необходимостта от продължаване и задълбочаване на целенасочените усилия за преодоляване на негативните нагласи и стереотипи относно разпознаване на проблема. Дефинирани са проблеми, свързани със събиране, обработване и отчитане на данните и е обоснована необходимостта от постепенно сближаване на формулировките в исканите информации с тези на Националния статистически институт.

В доклада се препоръчва разработването на Плана за 2016-2017 година за изпълнение на Стратегията да бъде съобразено с приетия на 30.09.2015 г. от 43-ото Народно събрание Закон за предучилищното и училищното образование и възможностите, които той дава в изпълнение на националните и стратегическите цели.

1.2 МЛАДЕЖИ, ЗАВЪРШВАЩИ ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

1.2.1. Състояние на индикатора и предприети мерки

През учебната 2014/2015 година, по данни на НСИ, общият брой на студентите в България, записани в образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър“, „бакалавър“, „магистър“ и образователна научна степен „доктор“ възлиза на 266 707 души (от които 38 188 са в частните висши училища), а по данни на Центъра за информационно обслужване на образованието (ЦИОО) общият брой е 236 645 души¹¹.

Статистиката на НСИ отчита, че завършилите образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ през 2015 г. са 2 535 студенти, а по данни на ЦИОО са 2 509 лица. В степени „бакалавър“ и „магистър“ са се дипломирали 58 741 лица по данни

¹⁰ Междинният доклад е одобрен от Министерския съвет и публикуван на сайта на Министерството на образованието и науката, в рубрика „Стратегии и политики“:

<http://www.mon.bg/?go=page&pageId=74&subpageId=143>

¹¹ Данните на НСИ обхващат всички акредитирани висши училища (колежи, университети и специализирани висши училища), съгласно Закона за висшето образование и частните и духовни висши училища, създадени по реда на Закона за вероизповеданията. Данните на МОН и ЦИОО обхващат 51 висши училища, без духовните висши училища, създадени по реда на Закона за вероизповеданията.

на НСИ, а по данни на ЦИОО – 55 652 лица. НСИ отчита 1 442 души, придобили образователна и научна степен „доктор“, а ЦИОО – 1 279 души.

На 26.02.2015 г. Народното събрание на Република България прие Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 г. Една от целите, заложи в документа, е подобряване на достъпа и увеличаване на дела на завършилите висше образование (достигане на равнище от 36% завършили висше образование на възраст между 30 и 34 години през 2020 г.).

Проект „Студентски стипендии“ е с финансиране на стойност 81 000 000 лева. Целта е съществуващата система за предоставяне на студентски стипендии да бъде допълнена с използването на финансиране от Европейския социален фонд. Реализирани са две основни дейности:

- Предоставяне на студентски стипендии, които ще обхванат до 20% от студентите в редовна форма на обучение в съответното висше училище, класирани по успех;
- Предоставяне на специални стипендии (награди) на студенти за добри резултати в обучението. Дейността ще обхване до 30% от студентите.

1.2.2. Анализ на състоянието

По данни на НСИ през учебната 2015/2016 година общият брой на студентите в България, записани в образователно-квалификационни степени (ОКС) „професионален бакалавър“, „бакалавър“ и „магистър“, драстично намалява с 12 379 студенти в сравнение с предходната година. Наблюдава се спад от почти 5% на записаните студенти. Докато при образователно-научна степен (ОНС) „доктор“ се наблюдава повишаване на броя в сравнение с предходната година със 133 души (2.01%). Данните на ЦИОО показват за всички степени драстично намаление с почти 8% (20 307 души).

Според данните на НСИ през 2015 г. при завършилите образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“, броят на студентите намалява значително в сравнение с предходната година с почти 20% поради преобразуване на самостоятелни колежи в специализирани висши училища и преминаването на част от студентите от ОКС „професионален бакалавър“ в ОКС „бакалавър“. Сравнявайки данните на завършилите в степен „бакалавър“ и „магистър“ през 2014 година с тези от 2015 година

се отчита намаление само със 113 души, което е 0.2% и съответно придобилите ОНС „доктор“ са със 79 души повече, което е с 5.8% повече в сравнение с 2014 година.

Най-висок е броят на обучаващите се¹² в редовна форма на обучение 179 536, следван от задочната форма на обучение 67 422 души и на последно място е дистанционната форма на обучение с 12 999 души.

Графика 6: Брой обучаващи се, според формата на обучение

Разпределението по тесни области на образование сочи, че през учебната 2014/2015 г. най-много от студентите се обучават в областите „Стопански науки и администрация“, „Технически науки и технически професии“ и „Науки за обществото и човешкото поведение“.

През учебната 2015/2016 г. студентите в университетите и специализирани висши училища, които са български са 248 341 (95 % от общия брой студенти). В сравнение с учебната 2014/2015 г. техният брой намалява с 12 491, докато броят на чуждестранните студенти се увеличава с 112 души и е 11 616 в сравнение с 2014 г. (11 504 души).

По данни на НСИ, от общия брой мобилни студенти у нас¹³, най-голям е броят на студентите от Гърция – 3 141, следван от тези от Турция – 2 489 души и от Великобритания – 861 души, които изпреварват студентите от Германия (695 души). Поради продължаващите темпове от предходни години броят на студентите от Турция продължава да намалява и отстъпва първенството по брой на студенти от Гърция. Забелязва се и голям брой на студенти от Украйна, Македония, Сърбия и Кипър.

¹² Отнася се до броя на обучаващите се в ОКС „професионален бакалавър“, „бакалавър“ и „магистър“.

¹³ Мобилни студенти са тези, които са завършили средното си образование в чужбина.

Графика 7: Брой на мобилните студенти в България

1.3 ЗАЕТОСТ ПРИ МЛАДИТЕ ХОРА

1.3.1 Състояние на изследвания индикатор и предприети мерки

Данните на Националния статистически институт от Наблюдението на работната сила за 2015 г. показват, че заетите лица от 15 до 24 навършени години са 143.2 хиляди. В сравнение със същия период на 2014 г. те намаляват с 9.5 хиляди. Необходимо е да се има предвид, че тенденцията към намаляване се дължи вероятно и на факта, че голяма част от младите хора (15-24 г.) все още се образоват.

Заетите лица на възраст от 15 до 29 години са съответно 465.9 хил. за 2015 г., в сравнение с 2014 г., когато броят им е бил 464.9 хиляди, което е с 1.0 хил. (0.2%) повече.

През 2015 г. коефициентът на заетост за младежите от 15 до 29 год. е 39.2% или с 1.2 процентни пункта по-висок спрямо същия период на 2014 година. От изследването на НСИ става ясно също, че коефициентът на заетите млади мъже на възраст от 15 до 29 г. за 2015 г. е 43.4 %, в сравнение с 42.1 % през 2014 г., а този на младите жени от 15 до 29 г. е 34.8 %.

Към 31.12.2015 г. по Компонент 1 на Програма „Старт на кариерата” са работили 817 младежи до 29 г. В нова заетост са включени 1 002 лица. Изразходваните средства са в размер на 4 541 684 лв. Основната цел е да бъдат осигурени възможности за придобиване на трудов стаж в публичната администрация на безработни младежи до 29 г., завършили висше образование, с цел улесняване на прехода от образование към заетост. Утвърдени са 1095 работни места, в т.ч. 606 – за централни ведомства, 59 – за областните администрации и 430 – за общински администрации. Най-търсените от работодателите

специалисти са от сферата на икономиката, публичната администрация, международните отношения, правото, компютърните системи и технологии, социалното дело, инженерните специалности и др.

През 2015 г. продължава реализирането на проекти, включени в Националния план за действие по заетостта през 2015г., в които се включват в обучение и заетост младежи до 29-годишна възраст. През 2015 г. 2 487 младежи до 29 г. (от тях 1 503 младежи до 24 г. вкл.) са включени в мотивационно обучение, обучение по ключови компетентности и/или обучение за придобиване на професионална квалификация.

В резултат на проведените 29 специализирани трудови борси за младежи до 29 г. по Национален план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта (НПИЕГМ) работа са започнали 5 651 младежи или 84.04% от присъствалите 6 724 младежи. Младежите са заели 92.19% от обявените 6 130 работни места.

В Ателиета за търсене на работа през 2015 г. са включени 30 702 младежи до 29 г., от които 15 795 са младежи до 24 г. вкл. (3 409 от младежите до 24г. вкл. са роми). Ателие за търсене на работа се провежда във всички бюра по труда в страната с цел активиране, мотивиране и подпомагане процеса на търсене на работа и успешно представяне пред работодателя.

Услугата индивидуално психологическо подпомагане се предоставя от психолози, назначени по *Национална програма „Активиране на неактивни лица”*. През 2015 г. 35 психолози са консултирали 1 996 младежи до 29 г., от които 946 са до 24 г. вкл. (227 от младежите до 24 г. вкл. са роми). В групови консултации за психологическо подпомагане са участвали 4 344 младежи до 29 г., от които 1 692 са до 24 г. вкл. (167 от младежите до 24 г. вкл. са роми). През 2015 г. 32 мениджъри на случай, назначени по Програмата, са предоставили услугата индивидуално консултиране и са осъществили контакт със социални, здравни, образователни и др. институции за преодоляване на пречките за започване на работа на 1 583 младежи до 29г. , от които 732 са младежи до 24 г. вкл. (167 от младежите до 24 г. вкл. са роми). Към 31.12.2015 г. по Програмата 24 мениджъри на случай са преминали обучение, като средномесечно са работили 21.

Изпълнението на инициативите и мерките, включени в НПИЕГМ, както за активиране така и за интегриране на пазара на труда, се осъществява в партньорство с институциите и организациите, подписали Националното рамково споразумение. През 2015 г. Агенцията по заетостта инициира сключването на споразумения между

дирекциите „Бюро по труда” и партньорите на местно ниво за реализиране на НПШЕГМ 2014-2020 г. Целта на „местните споразумения” е да обединят работата на партньорите с младежите за постигане на трайни резултати в тяхното активиране и реализация. Съгласно подписаните споразумения, функцията по координиране на дейността за идентифициране на младежите, които не работят, не учат и не са регистрирани в дирекция „Бюро по труда” и активирането им за интеграция на пазара на труда или връщане в образователната система, е възложена на общините, като дейността се осъществява, включително от младежките медиатори, назначени по Национална програма „Активиране на неактивни лица”.

В изпълнение на сключените споразумения на местно ниво се провеждат следните дейности:

- форуми, кръгли маси, семинари по проблемите на младежката безработица;
- неформални срещи за подготовка на проекти, насочени към идентифициране на младежи до 29 години, които не работят, нямат завършено образование, в риск от социално изключване, от маргинализирани общности, с цел включването им в обучение за придобиване на професионални умения и квалификация, устройването им на работа или връщането им в образователната система;
- активно информиране за възможностите и услугите, предлагани от бюрата по труда; за правата и задълженията на младежите от страна на регионалните структури на организациите на работниците и служителите – КНСБ и КТ „Подкрепа“;
- анкетиране на младежи, които не работят и не учат за извеждане на пречките и нагласите им за работа или обучение;
- обмен на информация за младежите, прекъснали образованието си ;
- съвместни мероприятия с Младежки информационно-консултантски центрове за активиране на младежите и др.

На срещите се предоставя информация за свободните работни места, за които към настоящия момент има търсене на пазара на труда, както и за добри практики в областта на заетостта, реализирани от Агенцията по заетостта, текущите възможности и предстоящите дейности, насочени към младежите през настоящия програмен период 2014-2020 г. Резултатът от срещите е ползотворен по отношение на добрата практика за

сътрудничество между организациите и институциите на местно ниво, ангажирани за оказване на пълно съдействие при разработване и реализиране на мерки и дейности за идентифицирането и активирането на младежите, които не работят, не учат и не са регистрирани в бюрата по труда.

Успешен подход, ориентиран към младите хора до 29 години е включването на студенти-практиканти в съвместни дейности по сключения между Агенцията по заетостта и Русенския университет „Ангел Кънчев” договор по проект „Студентски практики” по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” за анкетиране на младежи, които не учат (вкл. поради прекъсване на образованието си) и не работят, и извеждане на пречките и нагласите за включването им в обучение или в заетост.

За мултиплициране на доброто сътрудничество, от м. септември Агенцията по заетостта реализира инициатива за регламентиране на дейностите, насочени към студентите, чрез сключването на споразумения за сътрудничество и съвместна дейност с университетите в България. Основна цел на споразуменията е съвместна дейност за подпомагане на трудовата реализация на младите хора в България. Към 31.12.2015 г. са подписани споразумения с 37 висши учебни заведения. Служители от бюрата по труда осъществяват контакти със студентите чрез кариерните центрове на университетите и ги информират за пазара на труда, възможностите за работа и стажуване, действащите програми и мерки за заетост и обучение, схемите, които се реализират по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, както и други възможности, насочени към младите хора.

Ключовите приоритети на новата Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж” 2014-2020 г. са неразривно свързани с възможностите за привеждане на българското образование на младите хора към потребностите на пазара на труда и изискванията на работодателите.

През 2015 г. по ОП НОИР стартираха поредица от операции, които пряко са насочени към младите хора. Предприетите мерки, свързани с практическата реализация на младежките политики основно са ситуирани във втора и трета приоритетна ос на ОП НОИР и са разпределени както следва:

Втора приоритетна ос на ОП НОИР е свързана с образованието и ученето през целия живот. Осигурените средства са в размер на 504,6 млн. лева. Стартиралите операции

през отчетната година са насочени към насърчаване на активното сътрудничество с бизнеса и работодателите, за да могат получените знания да се приближат максимално до изискванията на пазара на труда. Планирано е и стимулиране на работодателите с цел осигуряване на възможности за младите хора да практикуват в реална работна среда. Въвеждат се гъвкави форми на обучение в професионалното образование, включително модулно обучение за придобиване на професионална квалификация. Подкрепа чрез оперативната програма получават дейности, свързани с изграждането на системи за планиране на обучението в зависимост от нуждите на пазара на труда на национално и регионално ниво.

През 2015 г. в рамките на втора приоритетна ос стартира следния проект:

- BG05M2OP001-2.001 „Система за кариерно ориентиране в училищното образование” – с общ бюджет в размер на 7 500 000 лв. Операцията продължава подкрепата за изградените 28 областни центъра за кариерно ориентиране в училищата.

Четири от приетите операции през 2015 г. по ОП НОИР са в сферата на висшето образование – студентски практики, студентски стипендии, поддържане и усъвършенстване на рейтинговата система на висшите училища и подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени. Предлаганите схеми имат пряка връзка с младежите като целева група и са продължение и развитие на операциите от предходния програмен период 2007-2013 г., реализирани чрез ОП „Развитие на човешките ресурси“.

Със студентски стипендии се насърчава целево образованието в областта на инженерните, техническите и природните науки и като професионални направления с приоритетно значение за икономиката. Освен това се изграждат мрежи между професионалните училища, висшите училища и бизнеса.

Чрез три от операции¹⁴ по ОП НОИР се дават възможност на 46 000 студенти да се включат в практики в реална работна среда, както и на 20 000 студенти да получат стипендии за висок успех и за специални постижения. Съществена промяна спрямо

¹⁴ BG05M2OP001-2.002 „Студентски практики – ФАЗА 1“– 37 000 000 лв., BG05M2OP001-2.003, „Студентски стипендии – ФАЗА1“– 26 000 000 лв., BG05M2OP001-2.005, „Поддържане и усъвършенстване на разработената рейтингова система на висшите училища – ФАЗА 1“– 3 000 000 лв.

предходния период е насочването на студентските стипендии към приоритетни за икономиката направления, с цел по-добра връзка на висшето образование с нуждата от специалисти.

Във връзка с възможностите за работа в друга страна от ЕС/ЕИП са проведени 26 информационни дни за 568 ученици и студенти, завършващи образованието си. Организирано е участието на Агенция по заетостта, чрез EURES съветници и трудови посредници, в Дни на кариерата в 8 града на страната - София, Варна, Пловдив, Бургас, Русе, Свищов, Велико Търново и Благоевград, на които са консултирани около 600 младежи.

Допълнителна инициатива, допринесла за подобряване на дейността и за изпълнението на стратегическите цели на Агенцията по заетостта по отношение на целевата група на младежите, е партньорството по реализирането на проекта на Федералната агенция по заетостта на Германия „The job of my life”. В резултат на активната информационна кампания, проведена през последните два месеца на предходната година, над 1 000 младежи заявяват желание за включване в професионално обучение в Германия. През м. януари е организиран и проведен втори тур интервюта за подбор с представители на германската Централна за международно и специализирано посредничество, като общият брой на явилите се кандидати е 372. В резултат, над 120 младежи са включени в Програмата и са започнали курс по немски език в родния си град.

По информация на германската Федерална агенция по труда 166 младежи са започнали обучение на работното място в Германия, част от които без посредничеството на АЗ. През м. ноември 2015 г. стартира нова информационна кампания и набиране на кандидати за професионално обучение в Германия през 2016 г. Над 5 000 младежи са консултирани индивидуално и групово в бюрата по труда в цялата страна по обявените над 300 места за обучение и работа. В началото на м. февруари 2016 г. се очаква над 200 младежи да се включат в езикови курсове, след интервю, по избрания от тях проект и професия.

В качеството си на конкретен бенефициент, Агенцията по заетостта реализира проект „Нова възможност за младежка заетост” по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ №2014BGO5M90PO01-1.2014.001 – „Младежка заетост” по Приоритетна ос 1 на ОП РЧР 2014 – 2020г. Финансирането на дейностите по схемата за

София-град и страната е от два различни източника – съответно Европейски социален фонд и Инициатива за младежка заетост.¹⁵

Целите на проекта са да бъде предоставена възможност на младежи до 29-годишна възраст за стажуване/обучение по време на работа при работодател; повишаване конкурентоспособността на младежите чрез осигуряване на стажуване или обучение, което ще улесни прехода от образование към заетост и ще доведе до натрупване на ценен професионален опит, необходим за заемане на свободни работни места, заявени от работодатели. Общият бюджет на схемата е 35 млн. лв., а продължителността - до 31 октомври 2016 г. Очакваните резултати предвиждат 4 400 лица да се включат в стажуване и 3 600 лица да се включат в обучение по време на работа.

Възможностите, които Проектът предоставя на безработните младежи са:

- Осигуряване на заетост на разкрити от работодателите работни места в реалния сектор;
- Придобиване на професионален опит и практически умения, чрез стажуване/обучение по специалността/професията, за период от 6 месеца, с определен от работодателя наставник;
- Усвояване на знания, умения, трудови навици и опит по придобитата специалност/професия в средното/висшето училище, съответстващи на изискванията на пазара на труда;
- Придобиване на стаж по специалността, като предпоставка за последваща заетост при същия работодател или за кандидатстване за работа при друг работодател;
- Повишаване пригодността за заетост на младежите.

От 30.03.2015г. до 31.12.2015г. по двете фази са одобрени за сключване общо 3 324 договора с 3 005 работодатели на обща стойност 20 775 478,14 лв. От тях двустранно са подписани общо 2 999 договора на обща стойност 18 597 018,21 лв.

Реално включените в заетост безработни младежи за периода от 30.03.2015г. до 31.12.2015г. са общо 4 865, от които за стажуване – 1 635 лица и за обучение – 3 230 лица. Към настоящия момент има одобрени нови 1 000 младежи, които са сключили или

¹⁵ Аналитична справка за изготвяне на проект на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МТСП

предстои да сключат трудови договори. Реалният размер на изплатените средства по схемата за периода до 31.12.2015 г. е 3 505 551,48 лв.

1.3.2 Анализ на състоянието

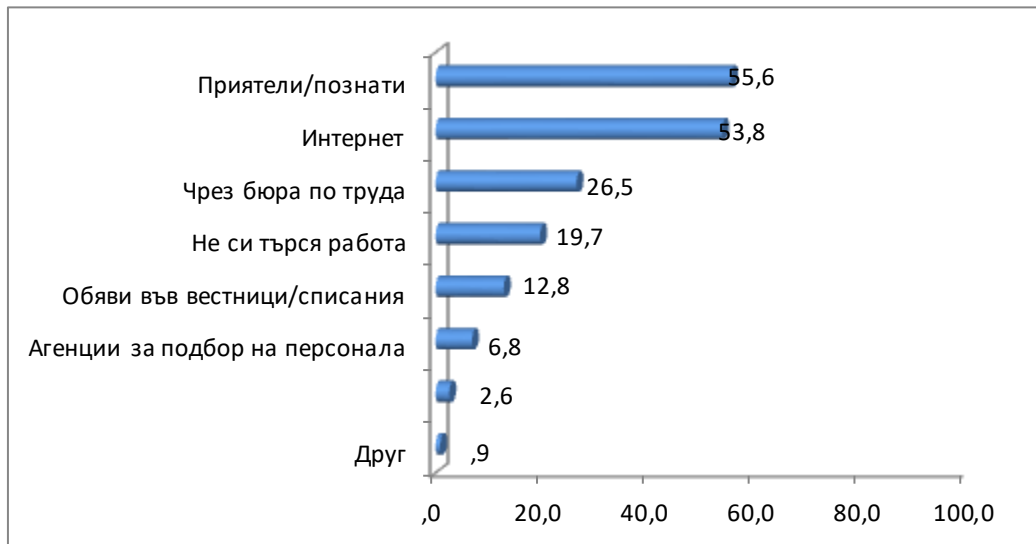
По данни от Наблюдението на работната сила, провеждано от НСИ, заетостта продължава да нараства, а безработицата да намалява на годишна база. Тенденцията на увеличение на коефициента на икономическа активност, наблюдавана от 2012 г., продължава и през периода първо-трето тримесечие на 2015 г. Стойността на показателя за населението на възраст 15-64 г. средно за първото, второто и третото тримесечие на 2015 г. е 69.4% с 0.3 процентни пункта (п.п) по-висок в сравнение със същия период на 2014 г.

Агенцията по заетостта провежда проучване относно информираността на младежите до 24-годишна възраст за инициативата „Гаранция за младежта” чрез попълване на анкетна карта при регистрация в бюро по труда. Анкетата включва два въпроса: „Знаете ли какво представлява инициативата „Гаранция за младежта”?” и „Откъде научихте за инициативата „Гаранция за младежта”? Обобщените резултати от проведеното анкетиране през 2015 г. показват, че от попълнените анкетата 45 204 младежи, положителен отговор на Въпрос 1 са дали 43 463 лица, а отрицателно са отговорили 1 741 младежи. Най-голям брой от младежите са научили за инициативата от бюрата по труда, следвано от средствата за масова комуникация, интернет и близки и приятели, като част от младежите са посочвали повече от един отговор.

Данните от национално представително проучване сред младите хора в страната, реализирано по поръчка на ММС в рамките на междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010)16, показват, че най-често младите търсят работа с помощта на приятели и познати (55.6%), а също така чрез интернет (53.8%). Бюрата по труда се нареждат на трето място (26.5%), а най-нисък е процентът на младежите, които се обръщат към агенции за подбор на персонал и организации за професионална реализация.

Въпрос: По какъв начин си търсите работа?

¹⁶ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено в рамките на междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010 – 2020) от агенция ЕСТАТ по проект „Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България” на Министерство на младежта и спорта, финансиран по ОПАК (Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ).

Графика 8: Начини на търсене на работа от младите хора

България се възползва от 55 милиона евро по инициативата за младежка заетост (като същата сума е предоставена от Европейския социален фонд) в подкрепа на предлагането на стажове, чиракуване, започване на първа работа и подпомагане за започване на бизнес от млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение. Редовното наблюдение на изпълнението включва докладване в средата на 2017 г. относно приноса на фондовете към целите на „Европа 2020“ и напредъка при реализирането на съответните структурни реформи с цел максимално използване на финансирането от ЕС. Като цяло от повишаването на заетостта са се възползвали групи от населението на възраст над 25 години, поради което продължават да съществуват предизвикателства по отношение на младежката заетост.

1.4 БЕЗРАБОТИЦА СРЕД МЛАДИТЕ ХОРА

1.4.1. Състояние на изследвания индикатор и предприети мерки

Наблюдението на работната сила за 2015 г. на Националния статистически институт показва, че броят на безработните лица на възраст от 15 до 29 г. за 2015 г. е 78.4 хил., в сравнение с 2014 г., когато техният брой е 100.1 хил., т.е. наблюдаваме намаление на тенденцията с близо 22 хил. души. Общият коефициент на безработицата за 2015 г. сред младежите на възраст между 15-29 г. е 14.4 %, което е с 3.3 процентни пункта по-малко в сравнение с 2014 г.

По данни на Евростат през месец септември 2015 г. равнището на безработица сред младежите на възраст 15-24 г. за България е 20.9% при средно за ЕС-28 – 20.0%. Равнището на младежите на възраст 15-24 г., които не са в заетост, нито в образование и обучение (NEET`s) намалява. По данни на Евростат през 2014 г. то е 20.2%, което е с 0.9 процентни пункта повече спрямо 2015 г., което показва, че тенденцията на намаление се запазва втора поредна година. През разглеждания период броят на продължително безработните лица на възраст 15-24 години е 23.5 хил., а на възраст 15 и повече години те са 232.5 хиляди.

Националната политика за младите хора изисква те да бъдат активирани, да им бъде оказана подкрепа за започване на работа, включване в обучение или връщане в образователната система. Националната програма „Активиране на неактивни лица” дава възможност за наемането на млади хора (младежки медиатори), които да работят с неактивните младежи. За достигане до младежите, които нито се обучават, нито са заети (NEET`s) и за тяхното активиране, в началото на 2015 г. общините с най-висок брой неактивни младежи реализираха дейности за подбор и наемане на младежки медиатори по НП АНЛ. През 2015 г. 99 младежки медиатори са преминали обучение за придобиване на професионална квалификация по част от професията „Сътрудник социални дейности”, което е задължително условие за започване на работа по Програмата. 98 от младежите след обучение са назначени за работа на терен в общините с най-висок брой неактивни млади хора. Към 31.12.2015 г. работят 91 младежки медиатори. Основната им дейност е посредничество между неактивните младежи и институциите, които им предоставят подходящите социални, здравни, образователни и др. услуги, допълващи посредническите услуги, предоставяни от бюрата по труда. Младежките медиатори работят съвместно с ромските медиатори в бюрата по труда, които също са наети по НП АНЛ. В резултат на реализиране на Програмата, в бюрата по труда са регистрирани 3 092 неактивни младежи до 29 г.

През 2015 г. всички дейности, насочени към младежите, се изпълняват в контекста на Европейската гаранция за младежта (ЕГМ) и Националния план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта (НПИЕГМ). На всички новорегистрирани младежи до 29 г. (98 830 младежи), вкл. Младежите до 24 г. (46 254 младежи), са изготвени индивидуални планове за действие в деня на регистрацията им в бюрото по труда.

Младежите се мотивират за активно поведение на пазара на труда, включително чрез осигуряване на възможности за заетост, чиракуване, стажуване или обучение.

Подобряването на прехода от училище към заетост продължава да бъде основно предизвикателство, като почти три четвърти от младите NEET`s (29) са били неактивни.¹⁷

Процентът на NEET`s в България за възрастовата група 15-24 г. през 2014 г. все още е висок (20.2 %, което е доста над средното за ЕС равнище от 12.5 %).

Делът на NEET`s (на възраст между 16 и 24 години) сред ромите е много висок (61 %). Явлението NEET`s продължава да бъде често срещано сред младите хора с по-ниско и средно ниво на образование. Потенциално то е показател за ограничената приложимост на пазара на образователните равнища извън висшето образование. Успоредно с това безработицата сред младите хора, въпреки че неизменно спада в продължение на повече от 2 години, все още се задържа на равнище от 22.2 % за 2015 г. и над средното равнище за ЕС от 20.1 % .

През 2015 г. общо в заетост са включени 55 904 младежи до 29 г. (вкл. 24 380 до 24 г.). Преобладаващата част са започнали работа на несубсидирани работни места, в резултат от трудовото посредничество на бюрата по труда:

- Започнали работа на несубсидирани работни места на първичния пазар на труда: 42 588 младежи до 29 г.;
- На работни места, разкрити по насърчителни програми и мерки (вкл. По операции по ОП РЧР) са устроени 14 704 младежи до 29 г., като от тях 7 310 са младежи до 24 г.
- В обучение за придобиване на професионална квалификация, ключови компетентности или мотивационно обучение са включени 1 038 младежи до 29 г. (от тях 489 до 24 г.);

1.4.2 Анализ на състоянието

По данни на МТСП в периода януари – декември 2015 г. В бюрата по труда са регистрирани средномесечно 21 578 безработни младежи до 24 години. Спрямо 2014 г. те намаляват значително – със 7 167 лица. Делът им в общия брой на безработните също

¹⁷ Доклад на България 2016 г., включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси.

намалява с 1.3 процентни пункта (п. п) до 6.5 %. Делът на регистрираните безработни младежи с висше образование през периода е 4.1% (при 5.3% през периода януари – декември 2014 г.) от всички регистрирани безработни с висше образование в бюрата по труда и 6.5% (при 6.6% през 2014 г.) от всички регистрирани младежи до 24 г.

С основно и по-ниско образование са половината от регистрираните безработни младежи до 24 г., като делът им отчита ръст с 0.2 п.п., до 49.9%. Делът на младежите до 24 г. без квалификация и специалност продължава да нараства до 65.7% от общия брой на регистрираните безработни младежи до 24 г. (при 64.4% през 2014 г.).

В групата до 29 г. регистрираните безработни младежи са 51 680 средномесечно. Спрямо 2014 г. броят им намалява с 12 442 лица. Делът им в общия брой на безработните отчита спад от 17.5% през 2014 г. до 15.6% през 2015 г. Регистрираните безработни младежи с висше образование представляват 19.5% (при 21.6% през 2014г.) от всички регистрирани безработни с висше образование в бюрата по труда и 12.9% (при 12.1% през 2014 г.) от всички регистрирани безработни младежи до 29 г. С основно и по-ниско образование са по-малко от половината от младежите до 29 г. като се отчита намаление с 0.2 п.п. до 47.3%. Делът на младежите без квалификация и специалност се увеличава с 0.3 п.п. до 61.3% от общия брой на безработните младежите до 29 г. Делът на продължително безработните младежи над една година през 2015 г. също значително нараства спрямо 2014 г. – с 3.0 п.п. до 29.5%.

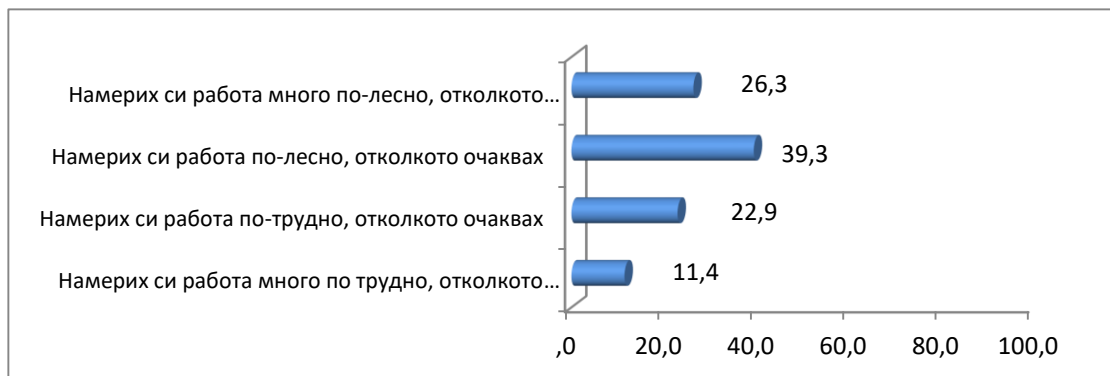
Новорегистрираните безработни младежи до 29 години (включващи и тези до 24 г.) през периода януари-декември 2015 г. са 98 830 и представляват 25.6% от всички новорегистрирани безработни, като броят им намалява с 12 513, а делът им също отчита спад – с 2.1 п.п. в сравнение със същия период на 2014 г.

И в двете групи на младежите (до 24 г. и до 29 г.) се наблюдава намаление, както в техния средномесечен брой, така и в дела им на годишна база за периода от месец юни 2013 г. до настоящия момент.

Според данните на Евростат, към декември 2015 г. средномесечното равнище на младежка безработица до 24 г. (вкл.) за България е 21.0%. Страната ни е с равнище над средното за Евросъюза (ЕС-28), което е 19.7%. Най-високо продължава да е нивото на младежка безработица в Испания (46.0%), Хърватия (44.1%), Италия (37.9%), а най-ниско – в Германия (7.0%), Дания (10.3%), Австрия (11.2%), Холандия (11.2%).

Резултатите от национално представително проучване сред младежи на възраст между 15-29 години, реализирано по поръчка на ММС¹⁸ показват, че всъщност по-голямата част от анкетираните младежи (близо 40%), търсещи работа са намерили такава много по-лесно от очакваното, т.е. обединяването на усилията и ангажираността от страна на институциите оказват положителен ефект в този процес.

Въпрос: *Как бихте описали процеса по намиране на настоящата ви работа? (%)*

Графика 9: *Ниво на трудност при намиране на работа*

1.5 САМОНАЕМАНЕ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

1.5.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

През последните години обучението и възпитанието в предприемачески дух е съществен компонент в цялостната политика в страната. Огромна помощ за реализирането на проекти за обучение на ученици, студенти и млади предприемачи оказват международни донори и фондовете на ЕС. След присъединяването на страната към Европейския съюз усилията се осъществяват в контекста на Европейската харта за малките предприятия. Целта е на всички образователни нива да се преподава бизнес и предприемачество, както в средните училища и университетите, така и в програми за предприемачи, възрастни и безработни лица.

В социален аспект обучението по предприемачество помага на човек да се предпази от обществена изолация. То също осигурява високо годишно ниво на

¹⁸ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

възвръщаемост на инвестициите, що се отнася до съотношението на единица средства в полза на обществото към всяко инвестирано евро.

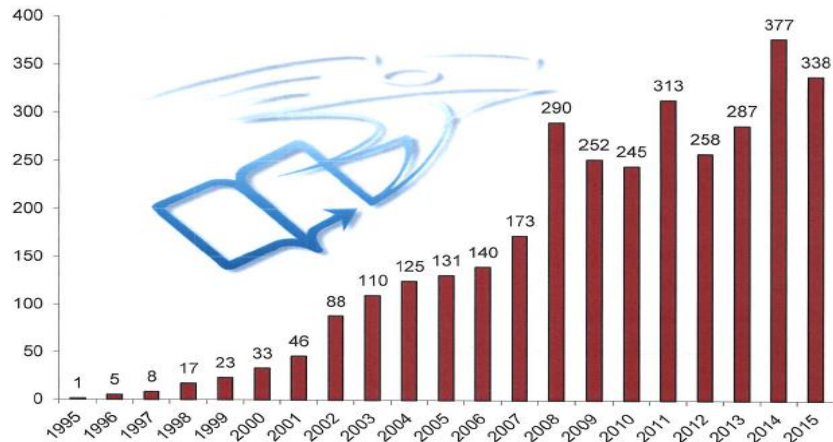
През отчетната 2015 г. Министерство на образованието и науката въвежда учебен предмет технологии и предприемачество от 1 до 9 клас в задължителната общообразователна подготовка с Държавния образователен стандарт за учебния план, приет с Наредба № 4 от 30.11.2015 г. Също така за учебния план приет с Наредбата в общата професионална подготовка е въведен предмет „Предприемачество” в 8 клас за всички професионални направления.

Броят на училищата, паралелките и учениците обхванати по професии/специалности и профили, свързани с предприемачество и бизнес за професия „Сътрудник в малък и среден бизнес”, специалност „Малък и среден бизнес” са 21 броя училища, 50 паралелки и 1025 ученици. За профил „Технологичен”, „Предприемачество и бизнес” броят на училищата е 40, 160 паралелки и 3680 ученици¹⁹.

Практиката показва, че прилагането на учебния метод „Тренировъчно предприятие“ в професионалните гимназии е много успешно, когато тренировъчните фирми са включени в задължителната част от учебната програма за професионално образование. По този начин се гарантира надграждане и приемственост, изгражда се материална и методическа база, а обучаващите и обучаваните са част от дългосрочна съвместна работа. През учебната 2014/2015 г. в професионалните гимназии и СОУ работят 334 учебно-тренировъчни фирми (УТФ) в 67 училища, в които участват общо 4400 ученици.

Продължават работата си и трите студентски тренировъчни предприятия от Нов български университет (НБУ), специалност Маркетинг, създадено е и 1 тренировъчно предприятие в Университета за национално и световно стопанство. Така общият брой на УТФ в България е 338, с общо 4 450 обучавани за учебната година.

¹⁹ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МОН

Графика 10: Брой на учебно- тренировъчни фирми по години

ЦУТФ предоставя обслужване за учебните предприятия, които функционират в професионалните гимназии, в СОУ с професионални паралелки и в два университета. Предметът „Работа в учебно предприятие“ е насочен към практическото обучение по икономика и предприемачество. За целите на обучението ЦУТФ обучава и сертифицира учители за ръководители на учебни предприятия.

Обучението в тренировъчните фирми е немислимо без активното участие и взаимодействие на заинтересованите страни: социалните партньори, предоставящите ПОО, гражданското общество и учещите се. Центърът на УТФ работи по проект „Мост между училището и бизнеса“ за създаване на трайно сътрудничество между образованието, бизнеса, публичните власти и неправителствени организации в полза на развитието на инициативност и предприемаческа нагласа у младите хора, както и за изграждане на необходимите професионални и социални умения за адекватно участие на пазара на труда. У нас все повече компании, държавни институции и други организации считат за полезни и насърчават изграждането и работата на учебни фирми за нуждите на обучението по предприемачество, тъй като те осигуряват директен опит и са свързани с реални ситуации.

Обучението в тренировъчните фирми е обучение с интернационален характер. ЦУТФ и българските тренировъчни предприятия са част от Световната мрежа на тренировъчните фирми и обучаваните поддържат връзка с останалия свят, което придава международно измерение на учебното съдържание, дава възможност да създадат международни мрежи от партньори и от друга страна дава оценка доколко те са актуални

и конкурентоспособни. Участието в мероприятия в Мрежата и в панаири в други държави дава възможност за повишаване на транснационалната мобилност на учещите се и на учителите.

Своята роля за създаване на бъдещи предприемачи доказва поредният 18 Международен панаир на учебно-тренировъчните фирми „ТФ ФЕСТ – панаир Млад Предприемач“. Участието в ТФ ФЕСТ развива креативността, инициативността, конкурентоспособността и предприемчивостта на младежите. Там те се срещат с „колеги“ от тренировъчни фирми от България и от другите страни-участнички, сравняват постиженията си, създават контакти, извършват търговски сделки и разплащания, както и практикуват уменията си по информационни технологии и чужди езици. Общият брой на участниците е 800 ученици и студенти и 100 учители и университетски преподаватели. Проведени са 13 състезания, сред които за професионално обслужване, най-добър щанд, каталог и рекламни материали, за туристическа оферта и презентация. Учениците се подготвят за участие в конкурсите през цялата учебна година, като в програмата на МОН за учебно-тренировъчна фирма са заложили часове специално за подготовка и участие в Панаира.

От 2015 г. съвместно с Патентно ведомство се провежда конкурс за защита на интелектуалната собственост. В това издание на конкурса са включени 28 учебни предприятия.

Новото в панаирите на тренировъчните фирми е вече силно изразеният интерес на университетите към тази форма на обучение по предприемачество. На Международния панаир на УТФ участие вземат и четирите тренировъчни фирми на студенти, а 7 български и чужди университети са имали собствени щандове в организираната за първи път секция „Образование“. В комисиите за оценка на постиженията на учениците участват представители на бизнеса, университети, държавни институции, НПО.

В рамките на Панаира на УТФ се провежда и петото поредно издание на Академия Корпоративна социална отговорност, в рамките на която учениците разработват и презентират проекти на своите учебни фирми. Академията се провежда и се организира от ЦУТФ и Български форум на бизнес лидерите (БФБЛ). Качеството на проектите се оценява от управителите на УТФ и от представители на бизнеса (БФБЛ).

Министерство на икономиката координира и популяризира *Програма COSME 2014-2020* (Програма за конкурентоспособност на предприятията и малките и средни

предприятия 2014-2020 г.), която се администрира и управлява от ЕК. Чрез програма COSME се цели подпомагането и прилагането на европейските политики в полза на малките и средните предприятия (МСП) от страните-членки, както и насърчаването на предприемачеството, особено сред новите предприемачи, младите хора и жените предприемачи.

Една от основните програми в подкрепа на младите хора е *програмата „Еразъм за млади предприемачи“*. Това е трансгранична програма за обмен, която предоставя на нови или бъдещи предприемачи възможността да се учат от опитни предприемачи, които управляват малки предприятия в други участващи в програмата държави. Обменът на опит се осъществява по време на престой при опитен предприемач, който помага на новия предприемач в придобиването на умения, необходими за управлението на малка фирма. Ползите за предприемача-домакин се изразяват в нови перспективи за развиване на собствения бизнес и възможността за установяване на сътрудничество с чуждестранни партньори или опознаване на нови пазари. Престоят е частично финансиран със средства от Европейския съюз²⁰.

През 2015 г. Джуниър Ачийвмънт България и НАПОО сключват официално шестгодишно споразумение за сътрудничество до 2020 г. Целта му е да задълбочи сътрудничеството между двете институции в следните направления: подобряване на ефективността на обучението по предприемачество; популяризиране на ползите от формирането на предприемачески умения като възможност за кариерно развитие; популяризиране на дейността на изградени мрежи за предприемаческо обучение, насочени към различни групи – младежи, възрастни, безработни, мигранти.

Министерство на образованието и науката е сред първите партньори на Джуниър Ачийвмънт България още от самото му създаване в България през 1997 г. И през изминалата година продължават да работят успешно като са реализирани редица обучения за преподаване на програми по предприемачество на учители по програма „Квалификация“.

През 2014/2015 г. Джуниър Ачийвмънт България провежда 27 обучения, в които са обучени 260 учители от начален етап, 76 от прогимназиален етап и 133 от гимназиален етап как да преподават програмите на Джуниър Ачийвмънт. 54 от тях са стартирали

²⁰ Информация от Министерство на икономиката

работа по техни програми още през втория срок, а 109 ще направят това от началото на учебната 015/2016 г.

През цялата 2015 г., както и през предходната 2014 г., Джуниър Ачийвмънт България изпълнява проекти и инициативи в сферата на предприемачеството.

Проект „Зелено предприемачество за устойчиво развитие“. През април 2015 г. се провежда заключителното събитие от проекта – конференцията „Мястото на устойчивия бизнес в образователната система“. Проектът е изпълняван от Джуниър Ачийвмънт България в партньорство с Ungt Entreprenorskap Sogn og Fjordane (Норвегия) с финансиране от Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014. Финалният доклад от проекта съдържа добри практики в обучението по зелено предприемачество и устойчиво развитие.

Реализиран е проект „Знания, които променят живота“ съвместно с MetLife. За втора поредна година в партньорство с MetLife България и финансовата подкрепа на Фондация MetLife (MetLife Foundation) се осъществява проект „Знания, които променят живота“.

Второто издание на проекта „stARTs 2“ се провежда в 5 училища, като са обхванати над 100 ученици. Проектът е уникален по рода си с това, че дава практически знания за развитие на бизнес идея на ученици от сферите на изкуствата и спорта. Учебна компания по проекта – „Metalpriz“ от Националната гимназия по приложни изкуства „Св. Лука“ става „Най-добра учебна компания на България“ във форума „Изгряващи звезди“ и представя България на европейското състезание в Берлин през юли 2015 г.

За осма поредна година Джуниър Ачийвмънт България е домакин на Световната седмица по предприемачество за страната ни.. В рамките на Световната седмица по предприемачество са организирани 44 иновационни лагера и 121 открити урока в различни училища в цялата страна.

Друга инициатива, вдъхновена от европейската инициатива на Джуниър Ачийвмънт „Leaders-for-a-Day“ е Ден на лидерите“, съвместно с MasterCard. Тя дава възможност на няколко амбициозни студенти, избрани от Джуниър Ачийвмънт и MasterCard да прекарат един ден на работа заедно с топ мениджмънта на компанията. Един от тях, на база на своето представяне, е бил поканен на 6-месечен платен стаж в MasterCard България, където натрупа опит в областта на маркетинга и работата с клиенти.

„Социални иновации” е световно състезание, в което ученически отбори от 7 страни разработват проекти, които могат да окажат положително влияние върху обществото. JA България и NN България са наградил победители в петото издание на състезанието за идеята за умен (smart) часовник за незрящи хора.

През 2015 г. 60 ученици от цяла България вземат участие в националното състезание „Иновационен лагер“, осъществено с подкрепата на Фондация „Америка за България“. Казусът за учениците е бил да създадат иновативен бизнес модел, който дава решение на проблема с неграмотността в света. Вдъхновяваща идея за пътуваща класна стая, която да достига до деца на възраст между 6 и 11 години, печели състезанието.

Също така над 1000 ученици и студенти получават кариерна ориентация като са влезли в ролята на топ мениджъри в повече от 400 български и международни компании и държавни институции по време на инициативата „Мениджър за един ден” 2015.

За първа година в рамките на „Мениджър за един ден“ е организиран и кариерен форум „Професиите на бъдещето“. 200 ученици и студенти са присъствали на презентации от професионалисти, които упражняват топ професиите на 2015 и са получили съвети за перфектна подготовка при кандидатстване за работа, както и повече информация за образователни и предприемачески инициативи в България, в които могат да се включат.

„Виртуално предприятие” е образователно онлайн състезание, част от календара на МОН, което JA България организира през 2015 г. за 17-ти път. В инициативата са включени 200 отбора от 20 населени места, които се състезават онлайн в продължение на 3 месеца.

За трета поредна година се провежда Инициативата на JA България и Ситибанк. 160 ученици от 30 града са демонстрирали икономическите си познания по време на националното ученическо състезание за финансова грамотност „Финансов иновационен лагер”.

През отчетната година в Интер Експо Център в София се провежда осмо издание на Младежкия бизнес форум „Изгряващи звезди”. Близо 450 ученици и студенти от 52 учебни компании от цялата страна са представили проектите си. Младежките екипи показват своите реализирани бизнес идеи в реални продукти и услуги, разработени като част от целогодишната програма „Учебна компания” – за ученици и „Startup” – за студенти на Джуниър Ачийвмънт България.

За втора поредна година JAB България организира иновативното състезание „Земеделие на бъдещето“. В националния етап на състезанието са включени общо 8 проекта. Реализирана бизнес идея за умни дронове е спечелила националния етап на състезанието. Разработката-победител е осъществена в рамките на програма „Учебна компания за студенти“ (JA Startup Program) на JA България през учебната 2014/2015 година²¹.

Министерство на младежта и спорта, чрез Национална програма за младежта (2011-2015), Подпрограма 1 „Развитие на мрежата от младежки информационно-консултантски центрове (МИКЦ)“, провежда регулярни обучения и консултации на тема „Предприемачество“. Обученията се провеждат от квалифицирани специалисти в тази сфера, както и от успели млади предприемачи, които споделят добри практики с големия брой младежи, включени в обученията. За новия програмен период на Националната програма за младежта (2016-2020) също е предвидено провеждането на задължителни обучения и консултации в тази област.

1.5.2 Анализ на състоянието

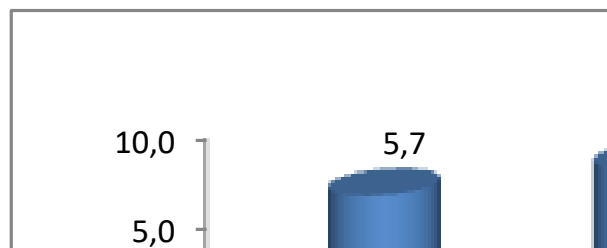
Резултатите, получени от проучването²² за нагласите на младите хора, както и тези, които описват информираността на младите относно възможностите да развият свой бизнес, възползвайки се от подкрепата на съответните програми, са основание за много по-задълбочена, обхватна и целенасочена политика за създаване на култура и чувствителност у младите към тази перспектива пред тях. Възможността за развиване на свой бизнес е тема, която по-резултатно може да бъде развивана в учебна среда отколкото в семейството. Същевременно това е една от най-важните, спомагащи процеса на социализация структури. Дефицитите ѝ по отношение на знание и опит за предприемчивост спрямо свой бизнес могат да бъдат пречка за формиране на съответен дух у новите поколения. По тази причина за новите млади евентуални дефекти в тази сфера могат да бъдат компенсирани чрез съответното преподаване още в училищата.

По отношение на дела на самонаетите сред икономически активните млади хора на възраст 25-29 години, в т.ч. и млади хора с увреждания, данните на НСИ показват динамично изменение през следващите години на този показател, за да се стигне до

²¹ Отчет на Джуниър Ачийвмънт България за 2015 г.

²² Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

данните от реализираното количествено проучване²³, където дялът на самонаетите младежи е 7.2% в групата 25-29 години. Към настоящия момент има нарастване от 1.5 процентни пункта. Данните са от национални извадкови изследвания, но в тях липсват резултати отделно за младежите с увреждания.

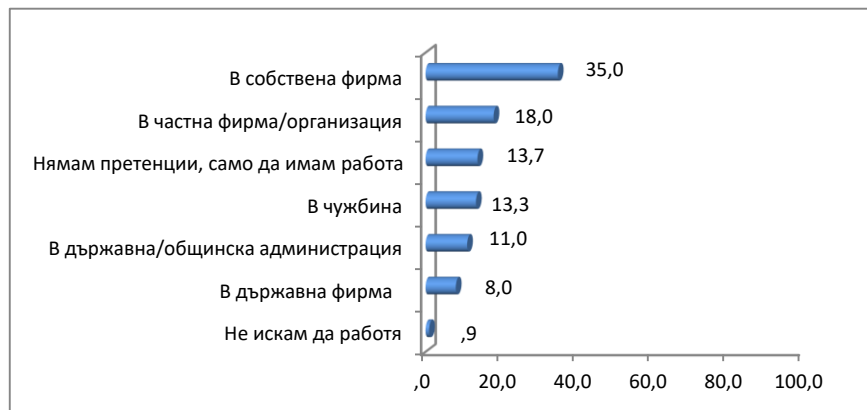
Графика 11: Дял на самонаетите сред икономически активните млади хора на възраст 25 – 29 години (%)²⁴

По отношение на увеличаване дела на успешно реализираните се млади предприемачи не са налични статистически данни. Резултатите от качественото изследване показват, че образът на предприемача е нещо, в което младите хора трудно се припознават. Въпреки това, те имат изградена представа за напредничав, находчив, креативен човек, който развива бизнес по свой собствен начин, има идея и я доразвива в бизнес проект. Широко застъпено е мнението, че в България процесът на стартирането на нов бизнес, нова бизнес идея е труден, особено в частта с финансирането.

В подкрепа на позитивния образ на предприемача и атрактивността на собствения бизнес са и данните от националното представително проучване. Голям процент от младите хора (35%) биха предпочели да работят в собствена фирма, 18% – в частна фирма/организация, а 13.7% нямат претенции, а само да имат работа. Малък е дялът на младите, които нямат никакво желание да работят (9%). А най-малко, едва 8%, са желаещите да работят в държавна фирма. За отбелязване е предимството, което има частният бизнес като място за работа, пред държавните фирми и администрацията

²³ Аналитичен доклад от междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010-2020), реализирана по поръчка на ММС в рамките на проект „Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България“ (Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ).

²⁴ ЕВРОСТАТ и Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ.

Графика 12: Предпочитания към място за работа (%)

Една от възможностите за подпомагане на стартиращ бизнес, включително и от млади хора е „бизнесинкубирането”. Това е цялостна програма за подпомагане на стартиращия бизнес, която осигурява: помещения под наем на преференциални цени, широк кръг достъпни бизнес услуги, схема за микрофинансиране, бизнес консултации, обучителни програми, подпомагане при излизане на свободния пазар. Бизнес инкубаторите като средство за подпомагане при стартиране или разширяване на бизнеса са непознати за младежите. Отношението към тях е функция от слабото припознаване в образа на предприемачи. Въпреки това, след изясняване на основната им функция, подобна идея се възприема позитивно, макар при някои от лицата да се прокрадва и леко недоверие в тези организации.

Посоченият очакван резултат „Разширяване на мрежата от бизнес центрове и бизнес инкубатори, предлагащи услуги в подкрепа на млади предприемачи”, може да се прецени през степента на познаване и ползване на техните услуги. Показателно в това отношение е, че 56% от участниците не знаят за съществуването им. Те са добре познати и ползвани от едва 3.4% от младите, общо под 1/5 имат някаква информация за тях.

Графика 13: Познатост на бизнес инкубаторите (%)

1.6 ПРОФЕСИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ

1.6.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

В рамките на средното образование през учебната 2015/2016 г. броят на професионалните училища в страната е 469 (22 училища по изкуствата, 24 спортни училища, 387 професионални гимназии и 36 професионални колежа с прием след средно образование) с 6 030 паралелки. С най-голям дял или 3 974 паралелки са в гимназии по професии с III степен професионална квалификация, 1 400 паралелки са по професии с II степен професионална квалификация, след което са паралелките (385) в училищата по изкуствата и спортните училища по професии с III степен професионална квалификация.

Таблица № 4: Професионални училища по вид

Брой училища	
	2015/16
Общо	469
Училища по изкуствата	22
Спортни училища	24
Професионални гимназии	387
Професионални колежи с прием след средно образование	36
От общия брой частни училища	50

Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през тази учебна година е 135 578 ученика и в сравнение с учебната 2014/2015 г. (141 035) е с 5 457 ученика по-малко.

Таблица № 5: Учащи в професионално образование и обучение (Брой)

	2014/15	2015/16
Общо	141035	135578
В училища по изкуствата и спортни училища (III степен професионална квалификация)	7802	7927
В професионални гимназии (III степен професионална квалификация)	96100	93003

В професионални колежи с прием след средно образование (IV степен професионална квалификация)	1618	1308
В професионални гимназии и училища (II степен професионална квалификация)	32095	30081
В професионални училища с прием след VI и VII кл. (I степен професионална квалификация)	2432	2267
В професионални училища с прием след VIII кл. (I степен професионална квалификация)	988	992
От общия брой в частни училища	2029	1631

Запазва се тенденцията и през учебната 2015/2016 година най-голям да остане делът на учениците в програми с прием след VI и VII клас за придобиване на I степен професионална квалификация в областта на „добива и производствените технологии” – общо 1 128 ученика, следвана от „техническите науки и технически професии” – 597 ученика, „услугите за личността“ – 185 ученика, „селско, горско и рибно стопанство“ – 183, „архитектура и строителство“ – 116 ученика и 58 ученика в други неопределени тесни области.

Сред учениците (992 човека) в програми с прием след VIII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието през учебната 2015/2016 година, най-голям е делът на учениците в област „Добив и производствени технологии” – общо 393 ученика. В сравнение с миналата 2014/2015 учебна година се наблюдава промяна в най-предпочитаната област, която е била „Услуги за личността”. През тази учебна година тя остава на второ място с общ брой на учениците 310, следвана от „Селско, горско и рибно стопанство” с 234 ученика.

В програмите за придобиване на II степен професионална квалификация на първо и второ място са съответно учениците в областите „Технически науки и технически професии“ (8 476) и „Услуги за личността“ (7 006).

В програмите за придобиване на III степен професионална квалификация общият брой на учениците е 100 930. Сред тях най-висок е относителният дял (28.5%) на учениците, изучаващи специалности в областта „Технически науки и технически професии“ – 28 791, следван от този на учениците в областта „Услуги за личността“ – 17 922 и „Стопански науки и администрация“ – 17 732 ученика.

Общият брой на ученици в програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието през учебната

2015/2016 година е 1 308. От тях най-голям брой (623 ученици) са в област „Стопански науки и администрация”, а най-малък (едва 1 ученик) е в област „Транспортни услуги”.

През настоящата учебна година учителите, които работят в професионалните училища са общо 12 216 или с 266 по-малко в сравнение с предходната година, когато техният брой е бил 12 482. Съвсем логична е тенденцията за намаляване на преподавателския персонал в професионалните училища, с оглед на намаляващия брой професионални училища и професионални паралелки и ученици. Преобладаващата част от тях (11 505) са високообразовани с придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър” или „магистър”. 8 884 от преподавателите са жени, а едва 3 332 – мъже. Данните на НСИ показват, че най-голям е дялът (27.09%) на преподавателите на възраст между 55-59 години (2 407) и тези на възраст между 50-54 години (2 098). Най-малко са преподавателите на възраст под 25 години – едва 95 човека. Но е важно да се отбележи положителната тенденция, която се наблюдава сред нарастващия броя на младите преподаватели, които през предходната учебна година са били едва 85 човека.

Броят на завършилите средно образование с диплома от училища по изкуствата, спортните училища, професионалните гимназии и професионалните училища, през 2015 година е 23 305 души, като 17 845 от тях са завършили професионални гимназии (III степен професионална квалификация), 4 014 души са завършили професионални гимназии и училища (II степен професионална квалификация) и 1 446 – училища по изкуствата и спортните училища (III степен професионална квалификация).

Най-голям брой на завършилите основно образование в професионалните училища за 2015 г. се наблюдава в югозападния район (989), следван югоизточния (293) и южния централен район (236). Най-малък е дялът на завършилите в училища с професионално направление в северозападния район (1 010).

През учебната 2014/2015 г. 2 029 ученици се обучават в 50 частни професионални училища²⁵, докато през учебната 2015/2016 г. броят на учениците в тях е намалял на 1 631.

В средата на 2015 година е приет първият *План за действие в изпълнение на Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България 2015-2020 г.*, която е приета на 22.10.2014 г. от Министерския съвет. Основният приоритет на Плана е осигуряване на качество и ефективност на професионалното

²⁵ По данни на НСИ

образование и обучение. Целта е да се създаде по-силна и активна връзка между системата на ПОО и бизнеса с възможности за съвместяване на училище и работно място.

Основните предимства на обучението чрез работа (дуална система на работа) са, че то позволява натрупването на практически опит по време на обучението, а младежите в повечето случаи получават доход, докато се обучават, което ги задържа в образователната система по-дълго и ги предпазва от ранно напускане поради нужда от доходи. Освен това много голяма част от тях продължават да работят за същото предприятие и след като завършат, тъй като са изградили трудови навици, а работодателят ги познава и е инвестирал ресурс в тяхното обучение. Целта на дуалното обучение е да постави акцент върху практиката, а компаниите гарантират, че учащите ще получат качествена подготовка.

През април 2015 г. България е подписала и Споразумение на проекта за въвеждане на принципите на дуална система за професионално обучение в България по Българо-швейцарската програма за сътрудничество. Основната цел на проекта е да създаде работещ модел и да се изгради необходимия капацитет за въвеждане на дуалното образование в България, използвайки швейцарския опит в областта на професионалното обучение.

Стратегията от своя страна цели да модернизира професионалното образование и обучение, за да го направи по-привлекателно, по-достъпно, по-качествено и по-близко до пазара на труда. Тя залага на съществени елементи от развитието му като обучението чрез работа, усъвършенстване на системата за управление на качеството, модернизиране на материално-техническата база, развитие на квалификацията на учителите, осигуряване на гъвкавост на образованието, въвеждане на кредитна система, и изграждане на система за валидиране на неформалното и самостоятелното обучение.

Професионалното ориентиране е определящо за подготовката на кадри с квалификация, съответстваща на изискванията на пазара на труда. Търсенето на работна сила се изменя в зависимост от общото състояние на икономиката, сезонните фактори и развитието на субсидираната заетост. Решението на работодателя за реализиране на труд с определени количествени и качествени характеристики е от решаващо значение. Тези специфични фактори, заедно с европейските и световните тенденции за непрекъснато нарастване на изискванията към пригодността за заетост, определят необходимостта от

продължаващо професионално обучение както във всички възрастови групи на работната сила, така и в териториален аспект.

Подготовката на младите хора в училищна възраст да направят образователен и професионален избор се осъществява както чрез обучението по отделните учебни предмети, практическото обучение по професии, различните извънкласни форми на работа, състезания по професии, олимпиади на училищно, регионално, национално равнище, така и международни състезания и олимпиади. Ежегодно се организират форуми по професионално ориентиране като ученически борси, национална панорама на професионалното образование и обучение и др.

Организирането и провеждането на състезания по професионални направления е един от начините за популяризиране на професионалното образование и обучение, на възможностите за избор на образование и обучение според интересите и желанията на младите хора. Те допринасят за повишаването на привлекателността на професионалното образование и обучение, засилването на мотивацията на ученици и учители за осъществяване на качествено професионално образование, формирането на нагласи и готовност на учениците за професионална реализация по изучаваната професия.

По *Националната програма „Училището – територия на учениците”* се финансират дейности по организирането и провеждането на ученическите национални състезания, национални и международни олимпиади, състезания по професии и националния спортен календар. Модул „Ученически национални състезания и национални и международни олимпиади” цели да се развият ключови компетентности и умения за живот, изключително необходими на учениците в съвременното общество.

През учебната 2014/2015 година са организирани и проведени 21 национални олимпиади по различни общообразователни предмети и техническо чертане и български отбори са участвали в международните олимпиади по различните общообразователни предмети. В областните кръгове на олимпиадите са участвали 38 303 ученици, а в националните кръгове на олимпиадите – 2 110 ученици. В международните олимпиади са завоювани общо 55 медала, от които 5 златни, 33 сребърни и 17 бронзови.

Проведени са и 26 състезания по различните общообразователни предмети.

Проведените състезания по професии са 21, от тях 12 състезания в рамките на Националната панорама на професионалното образование за 2015 г. В регионалните кръгове са участвали 703 ученици (голяма част от състезанията имат само училищен кръг

и национален кръг), а в националните кръгове на състезанията по професии – 851 ученици.

Със средствата, вложени за *Националния календар за извънучилищните дейности* (19 100 лв.) от МОН, са реализирани всички изяви от календара за учебната 2014/2015 година: 8 международни и 76 национални изяви, в които са участвали около 100 извънучилищни педагогически учреждения.

Със средствата, вложени за Националния спортен календар (197 204 лв.) от Министерството на образованието и науката и от Министерството на младежта и спорта, е осигурено изпълнението на планираните изяви от календара през учебната 2014/2015 година – 18 национални и 3 международни състезания. В четирите етапа на Ученическите игри се включват около 97 713 ученици, които се състезават в три възрастови групи по 8 вида спорт. Отборите във възрастова група VIII-X клас, класирани на 1 място на финалните състезания, имат право на участие в Световните ученически игри през 2016 г. по спортове, включени в Международния спортен календар за ученици.

Във финалните състезания на Ученическите игри за деца с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система, участие вземат 300 ученици по 11 вида спорт. А в състезанията, организирани за ученици от обслужващите звена – 1 238 ученици.

В останалите състезания от Националния спортен календар на МОН са включени 2 806 ученици. При заложен индикатор за провеждане на 90 национални и международни ученически олимпиади и състезания по графика на МОН, по Националния календар за извънучилищни дейности и по Националния спортен календар са реализирани 173 олимпиади и състезания. При планирани 76 000 ученици са участвали 141 211 в олимпиадите, състезанията, извънучилищните дейности и в спортните прояви. При заложен индикатор от 40 ученици, носители на национални и международни награди, техният брой е 55.

За нуждите на подготовката и участието в международни ученически олимпиади, е обособен Национален център за подготовка на ученици за олимпиади. Целта на създаването му е учениците от цялата страна, които участват в национални и международни олимпиади, да получат най-добрите условия за усъвършенстване на знанията си.

Основна роля за качествената подготовка на учениците в професионални направления и бъдеща им реализация на пазара на труда има капацитета на преподавателския персонал. Именно в тази посока работи МОН чрез *Национална програма „Развитие на педагогическите кадри“*, мярка II *„Създаване на условия за продължаваща квалификация на педагогическите кадри по професионална подготовка“*. За 2015 г. е проведен семинар за подобряване качеството на обучение по предприемачество в гимназиален етап, семинар, уъркшоп на тема: „Учителите като лидери и професионални ръководители“. Също така е проведен квалификационен курс за учители, преподаващи учебни предмети от задължителната професионална подготовка в спортните училища. Проведено е обучение на учители по професионална подготовка на тема „Флористика – нови тенденции“, както и обучение на учители по професионална подготовка на тема „Сомелиерство“. Планираният брой на участниците по програмата е 227. Същият е реализиран изцяло.

По Национална програма *„Модернизиране на системата на професионалното образование“* до 20 юни 2015 г. в Министерството на образованието и науката са постъпили 106 проекта. Утвърдени за финансиране са 38 професионални гимназии, на обща стойност 3 038 929 лв. от програмата и съфинансиране от страна на бизнеса с 451 155 лв²⁶.

Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) осигурява и поддържа качеството на професионалното образование и обучение на младежи и възрастни, адекватно на потребностите на пазара на труда и развитието на конкурентоспособността на българската икономика. Продължава тенденцията за допълване и разширяване на професионалните направления в Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО), съответстващи на Класификацията на областите на образование и обучение, 2008 (към 31.12.2011 г. СППОО съдържа 48 професионални направления, 231 професии, 539 специалности).

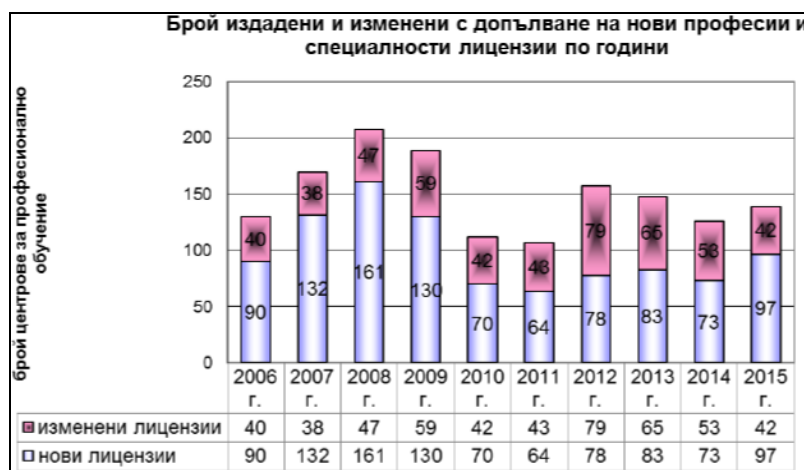
Съгласно чл. 42, т. 2 от ЗПОО, НАПОО „издава и отнема лицензии за професионално обучение и професионално ориентиране“. През отчетния период са лицензирани 97 нови ЦПО и 42 центъра са допълнили лицензиите си с нови професии и специалности. Издадени са 10 лицензии на ЦИПО.

²⁶ Отчет за изпълнението на националните програми за развитие на средното образование – 2015 година, МОН

Броят на лицензионните процедури на ЦПО, реализирани от Агенцията през периода 2006-2015 г., са представени на фигурите по-долу.

Графика 14

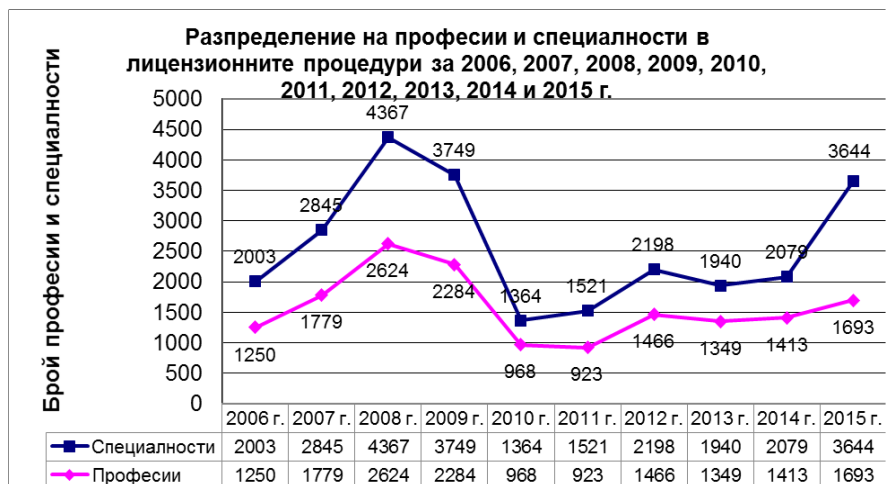

Графика 15

През 2015 г. броят на лицензионните процедури е по-висок от предходната година, като новолицензиращите се ЦПО са по-голям процент от ЦПО, които са изменяли лицензиите си с допълване на нови професии и специалности.

Общият брой професии и специалности, по които са получени лицензии, са – 1693 професии и 3644 специалности , от които:

- в рамките на нови лицензии – 1186 професии и 1825 специалности;
- в рамките на издадени лицензии – 507 професии и 1819 специалности.

Графика 16: Общ брой лицензирани професии и специалности по години

И през 2015 г. по-голям интерес се наблюдава към професиите, предлагащи възможности за реализация на пазара на труда. Това са професии от професионални направления:

„Стопанско управление и администрация“, „Хотелиерство, ресторантьорство и кетъринг, пътувания, туризъм и свободно време“, „Транспорт“, „Селско стопанство“, „Социални дейности“ от СППОО.

Разпределението на ЦПО в страната, показва, че преобладават лицензиите, издадени на ЦПО в големите градове. Тази тенденция съответства на разпределението на икономически активното население в страната и показва по-големия интерес към повишаване и усъвършенстване на професионалната квалификация в големите градове.

През отчетния период лицензия са получили 10 ЦПО. Поради засиления интерес през 2014 г. и 2015 г. и във връзка с усъвършенстването на процедурата за лицензиране на ЦПО, съгласно чл. 49а, ал. 1 от Закона за професионалното образование и обучение са актуализирани заявлението, формуляра, критериите и процедурата за лицензиране на ЦПО. Разработена е система за последващ контрол на ЦПО и единен документ за проведените дейности по информирание и ориентиране (Карта за кариерно ориентиране).

Измененията в броя на лицензионните процедури на ЦПО, реализирани от Агенцията през последните години, могат да се проследят на долната фигура.

Графика 17:

Към 31 декември 2015 г. страната има 1005 Центъра за професионално обучение, за сравнение с края на 2014 г., когато са 957 и 39 Центъра за информация и професионалноориентиране, които през 2014 г. са били 27.

Фигура 3: Разпределение на действащите ЦПО по области

Поддържаната и през 2015 г. актуална информация в регистрите осигурява прозрачност на дейността на НАПОО и тази на центрите, възможност на институциите, бизнеса и гражданите да се информират за услугите, които центрите предоставят. През 2015 г. продължават успешно да се прилагат дейностите по лицензиране. Броят на процедурите за лицензиране на нов център е по-голям от броя на процедурите за изменение на издадена лицензия с допълване на нови професии. Броят на професиите и специалностите през отчетния период е по-голям в сравнение с 2014 г.

През 2015 г. отново се наблюдава завишен интерес към лицензиране на ЦПО²⁷.

През отчетната година, в рамките на този приоритет, се провеждат дейности по различни схеми на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

²⁷ Годишен доклад на НАПОО, 2015 г.

По проект „Система за кариерно ориентиране в училищното образование” за 2015 г. са включени 7 032 ученици от I до XII клас.

През 2015 г. е реализирана програма за обучение по кариерно ориентиране на учениците от I до XII клас. При планирани за участие в програмата 502 779 ученици, към 30 ноември 2015 г. в програмата са включени общо 535 663 ученици. От тях 398 407 са взели участие в дейности по кариерно ориентиране, а 137 256 са завършили програмата. В над 85% от училищата на територията на страната са осъществени дейности по проекта. Създадени са 28 центъра за кариерно ориентиране на учениците. Със средства по проекта са извършени строително-ремонтни дейности, осъществено е офис-обзавеждане и оборудване с техника на централите за кариерно ориентиране. Наети са 150 кариерни консултанти за предоставяне на услуги по кариерно ориентиране на ученици, родители, учители, граждани и др.

За подобряване на качеството на предоставените услуги по кариерно ориентиране е осъществена квалификация на наетите кариерни консултанти, която приключи с придобиване на международно признат сертификат (Global Career Development Facilitator – GCDF) за предоставяне на услуги по кариерно ориентиране. Създадени са информационни и методически ресурси за работа по кариерно ориентиране с учениците:

- създадени са 30 филма с теми по кариерно ориентиране;
- разработени са 80 теми с интерактивни упражнения по кариерно ориентиране за учениците от V до XII клас.
- разработен е „Наръчник на кариерния консултант“, който е предоставен на всички училища от системата на средното образование. В него са определени съдържателните и методическите аспекти на кариерното ориентиране на учениците от различните класове на образователните степени. Включени са конкретни инструменти и насоки за работа по кариерно ориентиране в училище.
- разработени са 6 каталога с информационни характеристики на професиите, които са предоставени на всички училища от системата на средното образование.
- Създаден е Национален портал за кариерно ориентиране на учениците (<http://orientirane.mon.bg>).

По този начин се създава ефективна система за професионално консултиране и ориентиране за различните етапи на образователната система. Подготвят се квалифицирани кариерни консултанти, които са обучени в съответствие с международно признати стандарти. Също така се създават работещи модели и гъвкави връзки на сътрудничество между училищното образование и пазара на труда.

Успешен подход, ориентиран към младите хора до 29 г. е включването на ученици и студенти-практиканти в съвместни дейности по проект „Ученически и студентски практики”. По компонент 1 „Ученически практики” за 2015 г. общият брой участници е 6 899, от тях мигранти – 2, малцинства – 273, роми – 383, хора с увреждания – 4, други хора в неравностойно положение – 19.

В периода за реализиране на проекта „Ученически практики” в учебна практика са включени общо 49 230 ученици. Общата цел на проекта е подобряване качеството на професионалното образование и обучение, чрез усъвършенстване на практическото обучение на ученици от системата на ПОО в съответствие с потребностите на пазара на труда за изграждане на икономика, основана на знанието. Като специфични цели са открити в 3 направления:

1. Предоставяне на качествена професионална подготовка в реални работни условия за над 46 000 ученици в системата на ПОО.

2. Улесняване на прехода от училище към работното място и повишаване на успешната реализация на трудовия пазар на учениците, обучаващи се в системата на ПОО в периода 2012-2015 г.

3. Изграждане на стабилни партньорства между образователните институции и бизнеса в поне 25 % от 39-те професионални направления, в които се обучават учениците в системата на ПОО.

Общата и специфичните цели на проекта са постигнати успешно. Проектът „Ученически практики” е приключил на 31.12.2015 г.

По проект „Ученически практики” като основни не само за 2015 г., но и повтарящи се във времето или т. нар. нерешими в рамките на проекта се открояват следните проблеми:

- липса на осигурени средства за специализирано работно облекло, здравни книжки и транспортни разходи;

- недостатъчен брой часове за наставниците, консултанти, наблюдаващи учители;

- необходимост от технически секретар за проекта.

Основни причини за неуспешни практики са семейни и социално-битови причини, заминаване в чужбина, смяна на местожителство, здравословни причини, невъзможност за съчетаване на работата с учебния процес и допълнителни ангажименти, като уроци по чужд език, курсове и тренировки, транспортни причини (пътуващи ученици, които нямат удобен транспорт) и др.

Частично, проблемите са решени чрез различни мерки за подкрепа на учениците по инициатива на работодателите:

- възстановени транспортни разходи на ученици с финансови затруднения;
- стимулиране с парични награди ученици с добри резултати и затруднено материално положение;
- приемане на учениците практиканти и на производствена практика;
- предложения за стаж по специалността;
- поощрителни награди;
- осигуряване на безплатен обяд на учениците²⁸.

По приоритетна ос 3 „Регионална образователна инфраструктура“ по Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г. стартира процедура „Култура и спорт в училище“, с основна цел подобряване на условията на модерни образователни услуги в професионалните училища собственост на Министерство на образованието и науката, Министерство на културата и общини, съгласно списък в Насоките за кандидатстване²⁹.

През учебната 2014/2015 г. Джуниър Ачийвмънт България се включва активно в обучението на ученици в сферата на предприемачеството и кариерната реализация. Проведени са 27 обучения, в които са обучени 260 учители от начален етап, 76 от прогимназиален етап и 133 от гимназиален етап как да преподават програмите на Джуниър Ачийвмънт. 54 от тях са стартирали работа по програми на JAB още през втория срок на учебната година, а 109 ще направят това от началото на 2015/2016 гз.

1.6.2 Анализ на състоянието

Основно предимство на професионалното образование е възможността му да създава пряка връзка между младежите и пазара на труда. Качественото професионално

²⁸ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МОН

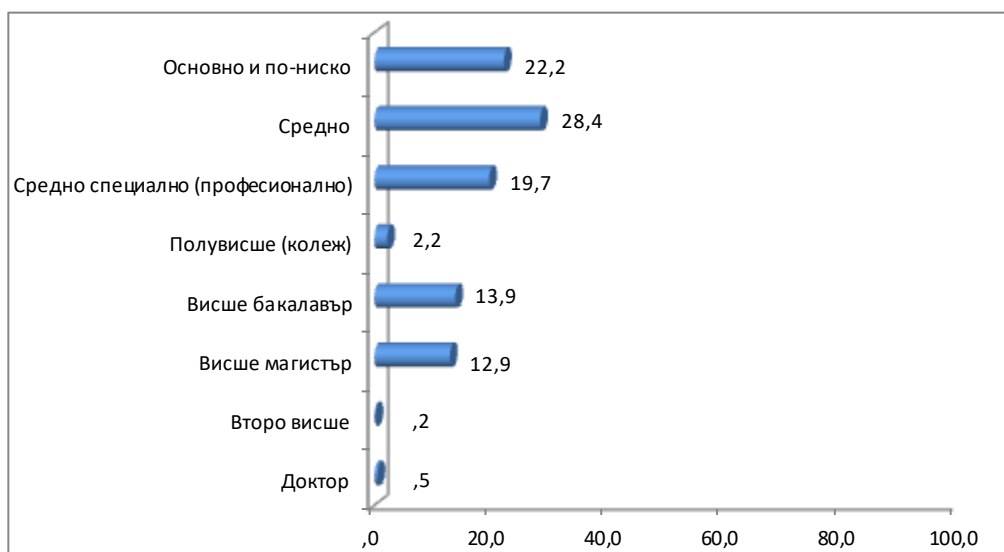
²⁹ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МРРБ

³⁰ Годишен отчет на Джуниър Ачийвмънт България за 2015 г.

образование произвежда подготвени кадри, които осигуряват конкурентни предимства на всяка една икономика.

Професионално образование и квалификация се придобиват в средните професионални училища, Центровете за професионално обучение и професионалните колежи с прием след средно образование.

През 2015 г. образователният статус на младите хора е сравнително висок – 26.8% имат висше образование, а почти половината (48.1%) – средно. Повече от една пета (22.2%) са завършили последно основно образование. Ниски са дяловете на завършилите само начално и на младежите без никакво образование. През последните години нараства относителният дял на младите с висше образование за сметка на тези със средно. 31

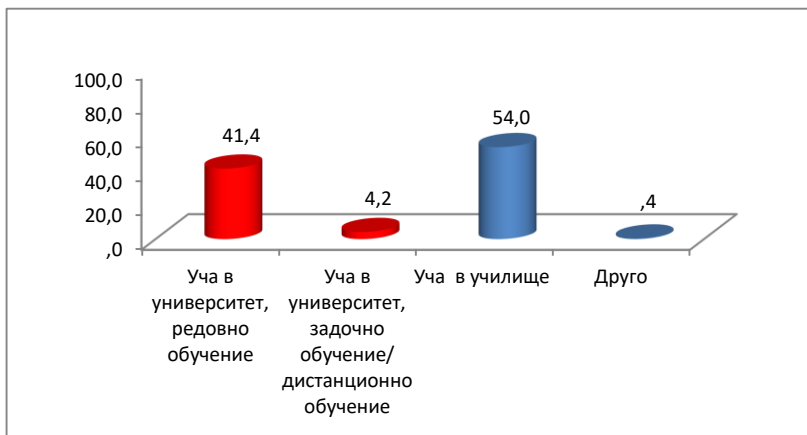

Графика 18: Образователен статус на младите хора в страната

В момента 54% от младите анкетиранци са ученици, 41.4% са студенти в университет, редовна форма на обучение, 4.2% – студенти в задочна/дистанционна форма на обучение, а 0.4% се занимават с друго.³²

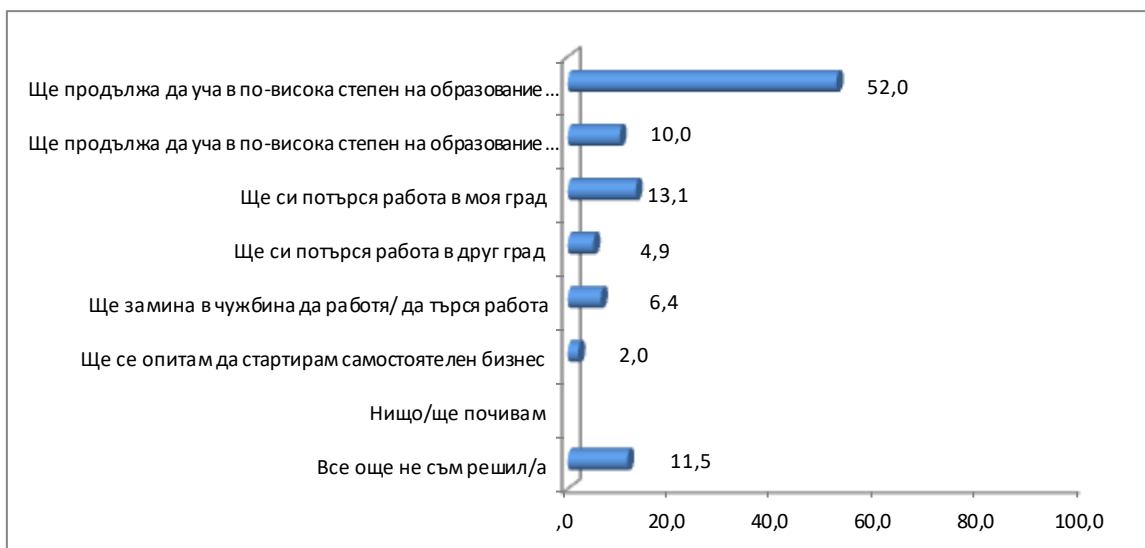
31 Аналитичен доклад от междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010-2020), реализирана по поръчка на ММС в рамките на проект „Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България“ (Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ).

32 Аналитичен доклад от междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010-2020), реализирана по поръчка на ММС в рамките на проект „Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България“ (Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ).

Графика 19: Степен на обучение

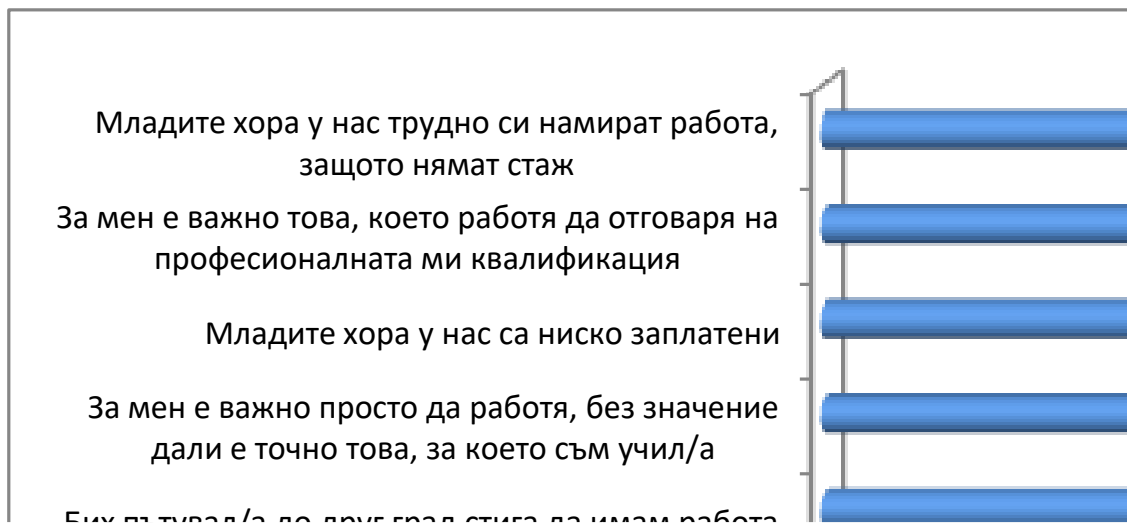
Прави впечатление, че повече от половината (52%) млади хора смятат да продължат образованието си в по-висока степен в страната. 13.1% имат намерение да си потърсят работа в своя роден град, а 11.5% все още не са взели решение. Интересен е фактът, че за разлика от изминалата година, през 2015 г. 2% от анкетираните младежи са взели решение за стартиране на самостоятелен бизнес, което сочи към положителни тенденции относно предприемаческото мислене.

Графика 20: Бъдещи намерения на младите хора

Придобитите знания, умения и компетентности - лидерски умения, работа в екип, говорене пред публика и др., чрез т.нар. „неформално образование и обучение” стават все по-важни за реализацията на младите хора. Все още обаче младежите у нас като цяло рядко се насочват към самостоятелни или групови неформални занимания.

От гледна точка на професионалното ориентиране и реализация значение има не само входа и изхода от формалното професионалното обучение, а и осъществяването на целенасочени действия и инициативи за професионално ориентиране. В подкрепа на това твърдение резултатите от изследването показват, че мнозинството от младежите трудно намират работа, поради липсата на практически опит (придобит по време на стажовете) и желанието им да се реализират в областта, в която са придобили квалификация.

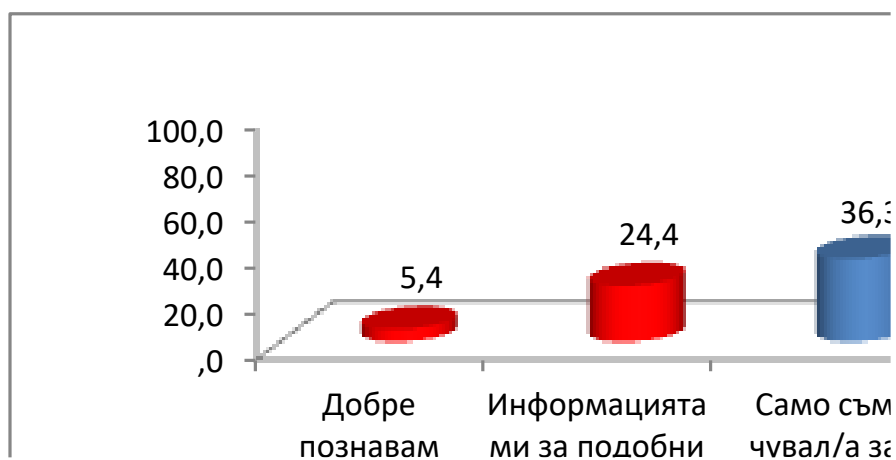

Графика 21: Фактори при търсене на работа (%)

Участието в професионалното образование и обучение (ПОО) в горната степен на средното образование е над средното за ЕС. Процентите на заетост и активност сред завършилите горната степен на ПОО са по-добри от тези на завършилите гимназиалния етап на средното образование като цяло (51). Усилията за модернизация в областта на професионалното образование и обучение включват план за действие за периода 2015-2017 г. към стратегията за ПОО, наскоро приетите изменения в законодателството за ПОО и подзаконовни актове/наредби. Тяхната цел е да се гарантира качеството на професионалното образование и обучение, да се въведе учене в процеса на работа, да се адаптират учебните програми за ПОО към нуждите на пазара на труда и да се въведе

система за валидиране на резултатите, постигнати чрез неформално и самостоятелно учене. Необходимо е по-нататъшно развитие на институционалния капацитет, сътрудничество със социалните партньори и включването в образователната система на резултатите от пилотни проекти.³³

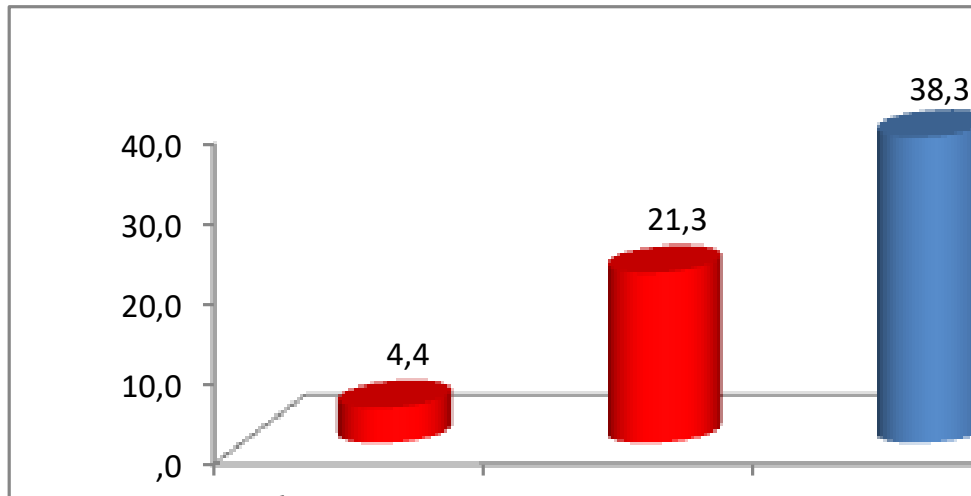
В хода на изследването, е засегната и темата за различните организации, целящи да подпомогнат успешната реализация на пазара на труда. Като цяло, участниците знаят за съществуването им, но не познават характера на дейностите им. Като причини за това те посочват слабата връзка между институциите и младите хора от една страна, но и незаинтересуваността на младежите, от друга. Младите хора трудно ги назоват поименно, спорадични са случаите, при които те са имали опит с подобни.

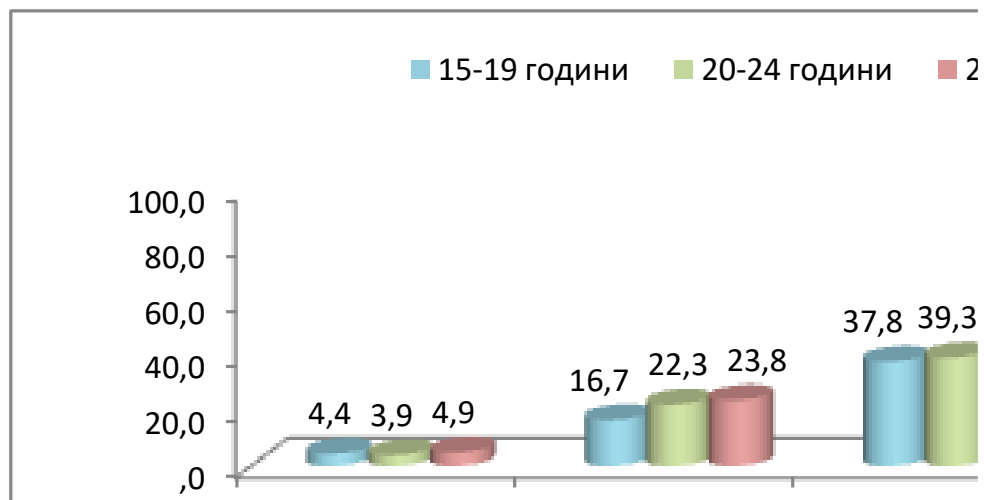
Графика 22: Ниво на запознатост с различни организации за подкрепа на младите хора в процеса по търсене на работа

Инициативите за професионално ориентиране и реализация са слабо познати на младежите от изследваната целева група на стратегията. Едва 4.4% заявяват, че добре познават такива инициативи, 21.3% имат само най-обща информация за тях, а всеки трима от четирима само са чували или не знаят за такива.

³³ РАБОТЕН ДОКЛАД НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЯТА, Доклад за България за 2016 г., включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси

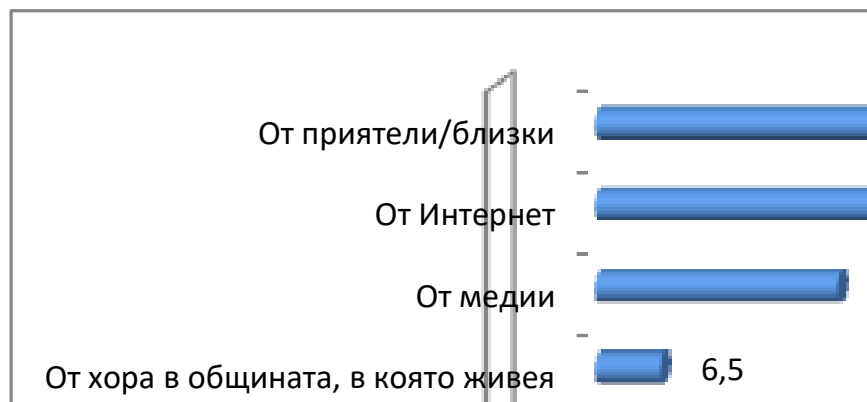

Графика 23: Познатост на инициативите за професионално развитие и реализация (%)

Графика 24: Ниво на запознатост с инициативи за професионално ориентиране по възрастова категория

Най-ефективните източници на информация за тези инициативи са интернет (59.6%) и информацията от уста на уста от приятели и близки (42%). Медиите, общините и информационните центрове – източници, които са по-силно повлияни от мерките и политиките за младежта, са по-слабо използвани.

Графика 25: Канали за информация за инициативите за професионално ориентиране (%)

Професионалното средно образование не дава подготовка, съответстваща на изискванията на трудовия пазар. Повече от половината 18-29 годишни млади хора - с документ за квалификация след завършено средно образование, не са имали полза от това свидетелство при намиране на работа.³⁴

За съжаление придобитата в средното образование квалификация сравнително рядко подпомага интеграцията на младите хора в трудовата сфера. Над една трета от запитаните са получили (или ще получат, в случая на учениците) документ за професионална квалификация след завършване на училище.

Анализът изхожда от проблемите и слабостите на професионалното образование в страната, свързани с постоянното намаляване на учениците в системата (основно заради демографското развитие), както и с липсата на по-сериозен интерес към този тип образование – тенденция, която се наблюдава и в Европа.

Предвид тези слабости и заплахи за развитието на професионалното образование е особено важно да се очертаят основните му предимства и възможностите за развитието му.

Необходимостта от кадри с професионална квалификация и проблемите с качеството на професионалното образование в България са причина за все по-големия интерес към продължаващото професионално образование през последните години.

Поради тясната връзка между професионалното образование и пазара на труда, качеството и подготовката на средните специалисти директно рефлектират върху

³⁴ Аналитичен доклад от междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010-2020), реализирана по поръчка на ММС в рамките на проект „Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България“ (Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ)

потенциала за икономически растеж. Един от международно доказаните подходи за подобряване на качеството на специалистите е по-прякото обвързване на образованието и практиката. През последните години се наблюдава известен напредък в България по отношение въвеждането на именно този подход на образование чрез работа (дуална система на образование), което доказано работи и е най-ефективният начин на обучение по професията в редица държави. През учебната 2014/2015 година в България функционират общо 481 професионални училища с 6383 самостоятелни паралелки. Професионалните гимназии съставляват 82% (394 училища) от училищата, които предлагат професионално образование, а останалите 18% се разпределят между спортни училища, такива по изкуства и колежи за професионално образование. Частните професионални училища са 56 или малко над 10% от всички.

За последните 15 години обучаващите се в професионалните училища намаляват с над една четвърт (26%), докато професионалните училища намаляват с по-бавен темп – с 35 или 7%, което предполага намаляване на броя на паралелките и тяхната численост. Преподавателите в професионалните училища намаляват с малко над 30%, като се забелязва ясно застаряване сред преподавателите – тези под 35 години намаляват с над три четвърти (76%), а тези над 55 години се увеличават повече от двойно и вече формират една трета от всички. За сравнение, през 2000 г. преподавателите над 55 г. са представлявали една десета от всички.³⁵

Професионалното образование може директно да свърже знанията и уменията на младите хора с нуждите на пазара на труда. Множество изследвания анализират и потвърждават тази връзка и доказват, че образованието в професионални гимназии дава сериозни предимства на пазара на труда, а недостигът на средни специалисти става притеснителна тенденция не само в България, но и в Европа.

Като се има предвид, че в момента около половината от завършващите средно образование са с придобита професионална квалификация, тази голяма разлика на пазара на труда е вероятно да се стопи в близките няколко години. Краткосрочно противодействие на тази тенденция има увеличаващият се брой на хората, които впоследствие се обучават за придобиване на степен на професионална квалификация.³⁶

³⁵ Данните са от изследване на Институт за пазарна икономика, 2015 г. – „Професионално образование и заетост – предимства, слабости, възможности и опасности“

³⁶ Данните са от изследване на Институт за пазарна икономика, 2015 г. – „Професионално образование и заетост – предимства, слабости, възможности и опасности“

Като цяло продължаващото професионално обучение дава предимства на все повече хора, прави работата на предприятията все по-ефективна и съдейства за по-висок икономически растеж. Същевременно все по-високата необходимост от квалифициране и преквалифициране показва недобрата подготовка на кадрите в образователната система и липсата на пряка връзка между получаваните знания в училище и нуждите на пазара на труда³⁷.

ПРИОРИТЕТ II:

ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ

2.1. РАЗШИРЯВАНЕ НА ОБХВАТА И ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО И ДОСТЪПНОСТТА НА УСЛУГИТЕ В ПОДКРЕПА НА РАЗВИТИЕТО НА МЛАДИТЕ ХОРА

2.1.1. Състояние на индикатора и предприети мерки

В изпълнение на Плана по Национална стратегия за младежта (2010-2020 през 2015 г., в рамките на залегналите оперативни цели в приоритет II: „Подобряване на достъпа до информация и качествени услуги“, са обхванати общо 890 073 млади хора на възраст от 15 до 29 г. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, бюджета на Европейския съюз, Програми за трансгранично сътрудничество и международни донори.

В дейностите по различни програми и проекти, включени в оперативна цел 1. „Формиране на информационна политика, насочена към младите хора“ са обхванати 428 884 младежи. 305 924 от тях са получили информационни услуги в зависимост от потребностите и интересите си.³⁸

В рамките на *Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (2008-2015)* и *Компонент 7 на Програма „Превенция и контрол на*

³⁷ Данните са от изследване на Институт за пазарна икономика, 2015 г. – „Професионално образование и заетост – предимства, слабости, възможности и опасности“

³⁸ Отчет за изпълнение на Плана за 2015 г. по Национална стратегия за младежта (2010-2020)

ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария през 2015 г. са обхванати общо 187 941 млади хора. На регионално ниво в рамките на тези кампании са осигурени информационни услуги от страна на 18 неправителствени организации в 18 областни града с изградени младежки клубове, в които са членували средно около 390 доброволци осъществяващи аутрич дейност на терен. На младежите са предоставени здравно-образователни материали и консултации. Регионалните здравни инспекции (РЗИ) са реализирали 944 кампанийни дейности, по време на които е представена специализирана информация.

В дейностите по Подпрограма 1 *„Развитие на мрежата от Младежки информационно-консултантски центрове“ (МИКЦ) на Национална програма за младежта (2011-2015)*, администрирана от Министерство на младежта и спорта през 2015 г. са обхванати 212 721 млади хора. В централните, ситуирани в областните градове на страната, младежите са получили безплатни информационни и консултантски услуги под формата на семинари, обучения, консултации, както и участие в кампании и инициативи в зависимост от техните интереси и потребности. Отчетните данни по Програмата сочат, че 10 830 младежи са участвали в обучения, 107 523 са обхванати в информационни кампании и инициативи, 32 776 младежи са получили консултантски услуги, а на 107 523 е предоставена специализирана информация.

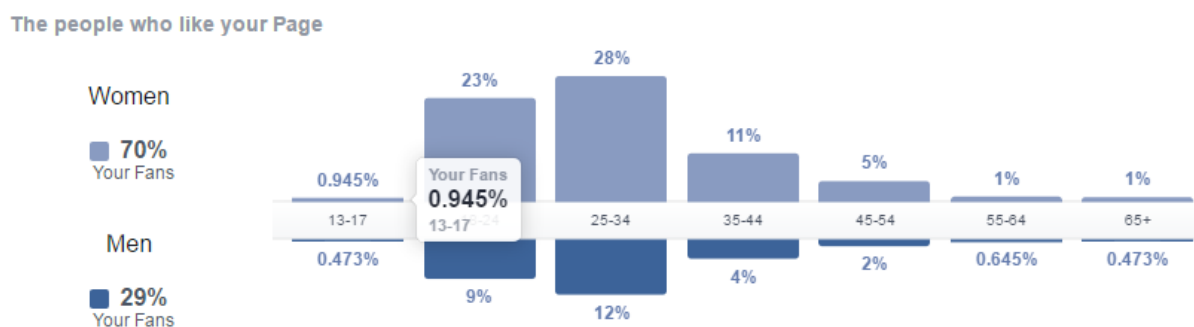
С оглед изпълнението и координацията на националната политика за младежта през 2015 г. Министерство на младежта и спорта реализира проект *„Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България“*, финансиран по Оперативна програма *„Административен капацитет“*, съфинансирана от Евроейския съюз чрез Европейския социален фонд. Част от дейностите по проекта са свързани със създаване на обща онлайн платформа, която да обедини двата специализирани младежки портала, поддържани от ММС, с цел улесняване на достъпа на младите хора до информация и по-доброто ѝ организиране.

Изградената по проекта онлайн платформа е достъпна на адрес www.nism.bg, като обединява съществуващите до този момент портали на Младежките информационно-консултантски центрове и Национална информационна система на младежта. По този начин се улеснява достъпа на младите хора до специализирана информация, свързана с младежките политики, като се създава възможност за намиране на полезна младежка информация чрез един информационен източник. За популяризирането на платформата

през 2015 г. са излъчени общо 50 радиосъобщения, разработени са 4 електронни бюлетини по актуални теми за младите хора в страната - професионално ориентирани и младежка заетост, участие в демократичния живот, здравословен начин на живот и участие в инициативи за превенция на зависимости и младежко доброволчество. В рамките на проектните дейности са разработени и излъчени в две национални медии и 5 тематични филма в областта на младежката политика.

Новият сайт - Национална информационна система за младежта (www.nism.bg) се обновява в края на 2015 г. с нова визия и съдържание. Порталът съдържа актуална информация за стажове, стипендиантски програми, възможности за работа, младежки конкурси, както и новини относно младежката политика в страната, прояви на младежки организации и др. Чрез портала се поддържа регистър на младежките организации и на други неправителствени организации, работещи в полза на младежката общност. През 2015 г. порталът е имал 44 958 уникални посещения.

С оглед широкото използване на социалните мрежи за информиране от младите хора през 2015 г. бе създадена и фейсбук страница на Национална информационна система за младежта. До момента информация от страницата получават 2 433 последователи.

Фигура 4: Статистика по пол и възраст на получаващите информация от фейсбук страницата на Национална информационна система за младежта.

Таблица № 6: Статистика по държави на получаващите информация от фейсбук страницата на Национална информационна система за младежта.

Държава	Брой харесвания
България	2 224

Обединено кралство	44
Германия	25
Испания	14
САЩ	11
Турция	9
Нидерландия	6
Македония	6
Италия	6
Франция	6

Таблица № 6.1: Статистика по градове в България на получаващите информация от фейсбук страницата на Национална информационна система за младежта

Населено място в България	Брой харесвания
София	956
Варна	156
Бургас	150
Пловдив	103
Благоевград	78
Стара Загора	49
Русе	33
Велико Търново	31
Кърджали	30
Перник	29

Чрез насърчаване и подкрепа за развитието на ЕВРОДЕСК (www.eurodesk.bg) като активна европейска информационна мрежа, която съдейства за обмена и разпространението на безплатна информация и консултирането на широк кръг млади хора, младежки работници и младежки организации, използвалите Евродеск за информиране, на възраст от 15 до 29 г. са 5 000.

Таблица № 7: Уникални посещения в сайта на Eurodesk

Официален сайт на Евродеск www.eurodesk.bg			
Уникални посетители	Брой посещения	Страници	Хита
11 256	22 587	97 011	609 546

Евродеск подпомогна разработката на новата версия на Европейския младежки портал (europa.eu/youth) и поддържа страниците му на български език, като регулярно добавя съдържание в него. Изработено е и ново издание на брошура на Евродеск с обновена информация за европейските образователни програми (Еразъм+ и други) и флаер за промотиране на Европейския младежки портал³⁹.

За да достига информацията навреме до младите хора, към страниците на младежките портали се поддържат и фейсбук страници с оглед широкото използване на социалните мрежи от младежите.

Таблица 8. Статистика за фейсбук страници на младежки портали

Фейсбук страница на:	Линк към фейсбук страница	Брой харесвания
Евродеск	https://www.facebook.com/pages/Eurodesk-Bulgaria/133421540015740?fref=ts	2 526
Европейската доброволческа служба в България	https://www.facebook.com/pages/EVS-Bulgaria/128382816037?fref=ts	3 240

Общо от страна на институциите и местните власти в страната през 2015 г. са реализирани редица кампании и инициативи, насочени към подобряване на информираността на младите хора в страната. В изпълнение на Плана по Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г. в национални, регионални, областни и общински кампании са отчетени 89 090 обхванати младежи. Реализирани са 54 национални кампании, 612 регионални и 402 кампании, организирани от общините в България.

³⁹ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта 2015 г. на ЦРЧР

В периода 3-10 май Центърът за развитие на човешките ресурси (ЦРЧР) към МОН координира отбелязването на „Европейска седмица на младежта“ в България. Съвместно с младежки организации са организирани над 39 събития, в които се включват общо 7 415 участници. Темата на европейската седмица е „Отключване на потенциала на младите хора: участие на младежите в трудовия живот и в обществото като цяло“, а партньори са Министерство на младежта и спорта и община Варна.

По повод Международният ден на младежта 12 август Министерството на младежта и спорта организира честването на празника в три градове от Северозападна България (Враца, Видин и Монтана) като са проведени дискуссионни форуми с участието на институциите в страната, имащи отношение към младежките политики и младежки представители.

Общо през 2015 г. на 440 093 младежи е осигурен достъп до услуги, спомагащи тяхното развитие. Предоставени са консултантски услуги в областта на предприемачеството, активното гражданство и развитие на жизнените умения на 32 796 млади хора. 1 438 млади семейства са получили консултации за семейно планиране и за развитие на умения за добро и отговорно родителство. По отношение на предоставянето на услуги са създадени 132 партньорства между неправителствени организации, общини, училищата и бизнеса.

През 2015 г. са реализирани дейности и за подобряване на работата на читалищната мрежа в страната. За разширяване на мрежата и развитие на капацитета ѝ в полза на младите хора, Министерството на културата оказва непрекъсната методическа помощ и консултации. Част от мерките за подобряване на нормативната база, свързана с читалищата, въведени през 2015 г. са утвърдените през същата година Правила за предоставяне на бюджетни средства за допълнителни субсидирани бройки за народните читалища и Указанията за дейността на комисиите, извършващи разпределение на годишната държавна субсидия за читалищата, по чл. 23 от Закона за народните читалища.

С Програма „Българските библиотеки-съвременни центрове за четене и информираност“ се цели да се подкрепи обновяването на библиотечните фондове на обществените библиотеки с нова актуална литература, културна и литературна периодика и други съвременни информационни източници, чрез което българските библиотеки ще могат да отговорят на нарастващите потребности на читателите. В резултат на обявената

конкурсна сесия през 2015 г. бяха подкрепени 216 обществени библиотеки за обновяване на фондовете им с книги и други информационни източници.

За изпълнение на програмата за развитие на любителското творчество в Министерството на културата са разработени Правила за целева подкрепа на творчески проекти в областта на любителското изкуство, по които се разглеждат постъпили предложения за финансова помощ от читалища, други неправителствени организации и общини. Подкрепя се организирането на фестивали, събори, прегледи, чествания конкурси и др. форми за развитие на творческия потенциал, за изява на таланти, за популяризиране на постиженията, за съхраняване на традиционната култура, за обмяна на опит. По тази програма през 2015 г. са подкрепени финансово 50 проекта на общини, библиотеки, читалища и неправителствени организации с насоченост към детски и младежки дейности, формиране на национално самосъзнание, защита на етническата идентичност, интеграция на ромите, възпитание в толерантност и интеркултурен диалог, активен живот на възрастните хора, интеграция на хора с увреждания и развитие на творческия потенциал.

За подкрепа на младите дебютанти в изкуствата и в различните културни индустрии през 2015 г. са подкрепени 18 проекта по Програма „Дебюти” на НФ „Култура” в размер на 50 000 лв.

По Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби на Министерството на културата се подкрепят деца и младежи на възраст между 15-20 години. През 2015 г. стипендии и еднократно финансово подпомагане по тази програма са получили 815 млади творци. Средствата са в размер на 1 300 000 лв⁴⁰.

За удовлетворяване потребностите на младите хора, повишаване информираността и улесняване достъпа им до информация и услуги, и през 2015 година Министерство на отбраната организира и проведе информационно-рекламна кампания, насочена към кандидатите за курсанти и кандидатите за студенти. В резултат на това през годината е извършено следното:

- мобилни екипи от управлението на Националния военен университет са провели срещи с близо 4 000 младежи от 101 училища в 22 града на страната;
- мобилни екипи от три факултета на Националния военен университет са посетили общо 141 училища в страната;

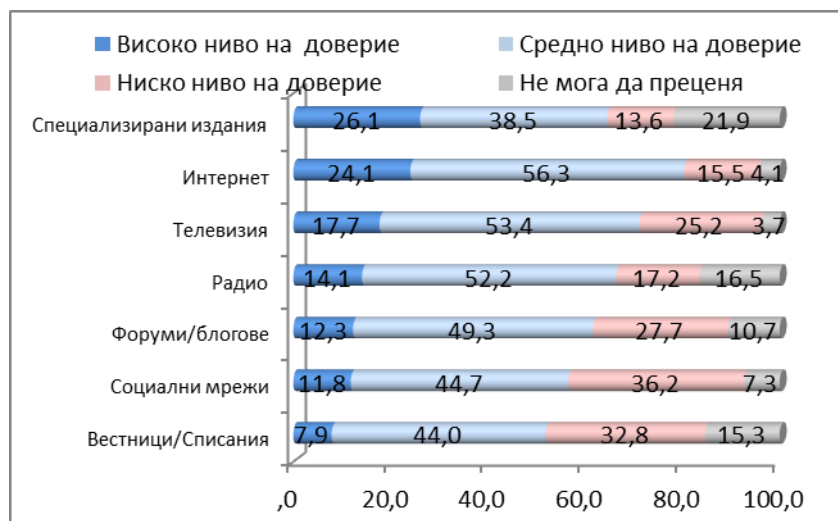
⁴⁰ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта 2015 г. на МК

- мобилни екипи от Висшето военноморско училище са провели срещи с 1 750 ученици от 63 училища в 21 града на България.⁴¹

През 2015 г. мерки по новата Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж” стартира мащабен проект BG05M20P001-2.004 „Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1” – с общ бюджет в размер на 140 000 000 лв. Операцията е планирана като схема за подкрепа на извънкласните дейности на учениците. С мярката ще бъдат подпомогнати 320 000 ученици, в т.ч. млади хора, за усвояване на учебния материал на по-високо ниво, с цел неотпадане от училище и развитието им в посока, съответстваща на личните им интереси и наклонности.

2.1.2. Анализ на състоянието

Проведеното през 2015 г. национално представително проучване сред младежи (15-29 г.)⁴² показва, че младите хора у нас ползват ограничен брой традиционни комуникационни канали. Най-високо е доверието на младите хора за получаване на информация към специализираните издания (26.1% от анкетираните). Следват интернет (24.1%) и телевизията (17.7%). Едва 7.9% от младежите се доверяват на вестниците и списанията като източник на информация.

⁴¹ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта 2015 г. на Министерство на отбраната.

⁴² Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

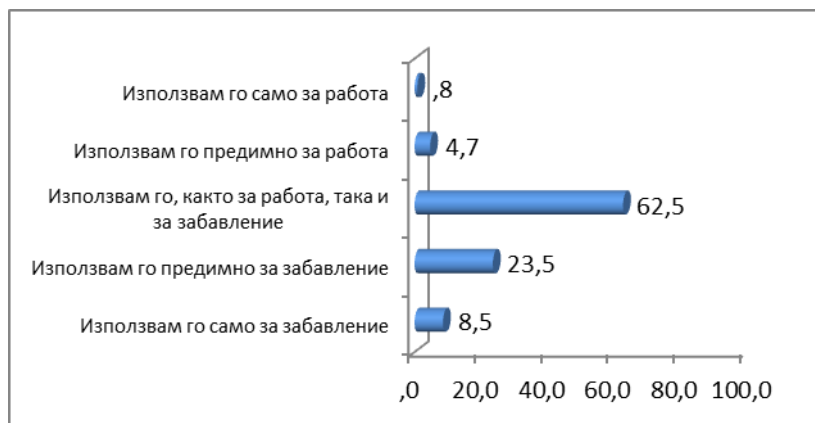
Графика 26: Ниво на доверие към различните информационни канали

Прави впечатление силно негативното отношение към телевизията като канал, дори и тоталното му отхвърляне – „Телевизията доста ме дразни“, (всеобщо от всички групи) „Новини избягвам да гледам“, „Новините депресират“, „Всичко по телевизията е манипулирано“, „Медиите лъжат“ (всеобщо мнение), „Последно време изобщо не гледам телевизия“. В рамките на проучването са регистрирани и лица, които дори нямат телевизор.

За разлика от телевизията, интернет се явява най-често споменаваният канал за получаване на търсена информация. Предимството на интернет според анкетираните е, че там има възможност една информация да бъде сравнена в няколко сайта, а също така и възможността информацията да бъде селектирана. 88.7% от младежите използват интернет всеки ден. Само 2.9% изобщо не използват интернет.

33.5% от младите хора са отговорили, че използват интернет в рамките на 1-2 часа. 24.8% от тях го използват в рамките на 3 до 5 часа. А 8% са в интернет над 10 часа дневно.

База: Лицата, които използват Интернет (97.1%)

Графика 27: За какво се използва Интернет от младите хора? (%)

12.7% от анкетираните млади хора са посочили, че използват интернет само и предимно за работа. 32% го използват предимно за забавление, а 62.5% от младежите влизат в мрежата както за работа, така и за забавление.

Графика 28: Откъде научихте за професионално ориентиране? (%)

Въпреки твърдението, че младите хора използват интернет само за забавление, 59.6% от анкетираните черпят информация, предимно от интернет, по важни за тях теми, каквато е например професионалното ориентиране.

Различни са сайтовете, които младите хора посещават, като те най-общо могат да се групират в следните направления:

- Социални мрежи – Facebook, Instagram, Twitter, за работа – LinkedIn;
- Новинарски сайтове (<http://www.vesti.bg/>, <http://www.dnes.bg/>) и др.;
- По-тясно/професионално специализирани сайтове;
- Развлекателни и музикални (<https://www.youtube.com/>, <http://zamunda.bg/>, <http://vsichkioferti.bg/>, <http://vbox7.com/>);
- Комерсиални (<http://olx.bg/>, <http://www.mobile.bg/>, <http://www.emag.bg/>).

ПРИОРИТЕТ III:

НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ

3.1 МЛАДИ ХОРА, ПРАКТИКУВАЩИ СПОРТНИ ДЕЙНОСТИ

3.1.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Научните изследвания през последните години доказват, че един от най-негативните продукти на научно-техническия прогрес е намалената двигателна активност

(хиподинамията), която постепенно се превръща в бич за съвременното цивилизовано общество. Така например ходенето на човека като основен компонент на двигателната му активност е намаляло през последните 20-30 години близо 4 пъти. Така се стига до големия парадокс на нашето време – човешката популация е „пренатоварена“ с хронично обездвижване. Това води до силно изразена психо-физическа дисхармония в природата на човека, която в съчетание с употребата на алкохол, тютюнопушене, както и с някои екологични и стресови фактори на средата са в основата на най-разпространените болести на цивилизацията – сърдечносъдовите и раковите заболявания, хипертонията, психическите разстройства, пораженията върху опорно-двигателния апарат и много други. Целеви изследвания на ЮНЕСКО и други научни институти доказват, че един от най-мощните фактори за борба с възникналите проблеми е широкото навлизане на физическите упражнения и спорта в битата на хората като основни компоненти на съвременния модел за здравословен начин на живот в най-широкия смисъл на това понятие, т.е. като състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие, а не само като липса на болестно състояние. Ето защо изграждането на една съвременна, научнообоснована система за физическо възпитание и спорт е приоритетно направление на държавната политика в тази сфера на човешката дейност. Главната стратегическа цел на системата е утвърждаването на физическото възпитание, спорта и социалния туризъм като средство за подобряване на здравето и физическата активност на населението. 43

Доброто здраве оказва влияние върху качеството на живот и продължителността на живота, а също така допринася за личното благосъстояние (физическо, психическо, емоционално) и самочувствие. Един здрав младеж се представя по-добре в училище и на работното място. Инвестиране в поддържането на здравето на младите хора намалява натиска върху националните здравни системи и бюджети и има положителен принос към пазара на труда.⁴⁴

Задължителната образователна програма в системата на средното образование включва провеждането на часове по физическо възпитание 3 пъти седмично, в които през учебната 2014/2015 и през новата учебна 2015/2016 година са обхванати ученици от VIII до XII клас.

⁴³ Национална стратегия за развитие на физическото възпитание и спорта в Република България 2012-2022

⁴⁴ Европейски доклад за младежта за 2015 г.

По данни на Министерството на образованието и науката, през учебните 2014/2015 и 2015/2016 години спортните училища в страната са 24.

През учебната 2014/2015 година в проведените състезания от Националния спортен календар на МОН са взели участие около 102 117 ученици и са финансирани състезания в размер на 197 204 лв., от които 65 633 са ученици между 15 и 18 години, а отпуснатата за тях сума е 78 184 лв.

61 289 ученици са взели участие в четирите етапа на Ученическите игри – вътрешноучилищен и общински, областен, зонален и финален. Учениците от 15 до 18 години са се състезавали в две възрастови групи: VIII-X клас и XI-XII клас. В състезанията са включени 8 вида спорт: баскетбол, волейбол, хандбал, футбол, лека атлетика, тенис на маса, бадминтон и шахмат. Във финалните състезания са участвали отбори от двете възрастови групи – зонални първенци, и отбори на общините, домакини на финалните състезания по съответния вид спорт. Отборите във възрастова група VIII-X клас, класирани на първо място на финалите, имат право на участие в Световни ученически игри през 2016 г. по спортове, включени в Международния спортен календар за ученици.

Във финалните състезания от Ученическите игри за деца с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система са се включили 300 ученици, които са се състезавали в 11 вида спорт /лека атлетика, тенис на маса, футзал, голбал, волейбол, шахмат, джудо, ски, бадминтон, дартс и шоудаун/.

Основна цел в политиката на Министерството на младежта и спорта в областта на физическото възпитание и спорта за ученици и студенти е осигуряване на оптимални условия и възможности за практикуване на спорт и социален туризъм от младите хора, в това число на децата и младежите с увреждания и децата в риск.

По данни на ММС през 2015 г. по Програма „Спорт за децата в свободното време” са отпуснати средства в размер на 1 038 880 лева. Реализираните проекти по Програмата са 218 и са обхванати над 12 000 деца, от които над 2 400 младежи.⁴⁵ В сравнение с данните от миналата година участието на млади хора е с 9% повече. На децата и младежите е осигурен безплатен достъп до спортна база и квалифицирани спортни специалисти. Придобити са първоначални знания, умения и навици за практикуване на

⁴⁵ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на ММС

предпочитан вид спорт. Подобро е здравето и физическата дееспособност на децата и младежите, разнообразно и пълноценно използване на свободното им време. Предизвикан е интерес у тях за системни занимания със спорт. По информация от изпълнителите на проектите над 15% от участвалите в Програмата деца и младежи са мотивирани да продължат да се занимават системно със спорт.

Съгласно договор между Министерството на младежта и спорта и Национална военна спортна федерация в изпълнение на проект по „Програма за развитие на спорта за всички” на ММС, Наредбите за провеждане на Държавни военни първенства и заповед на министъра на отбраната за провеждане на общоармейски шампионати и първенства, през 2015 г. са организирани и проведени 17 шампионата и първенства от държавния спортен календар и е взето участие в 2 световни военни първенства и Световни летни военни игри по линия на Международния съвет за военен спорт (CISM).⁴⁶

Предприетите мерки и основната цел в политиката на Министерството на младежта и спорта в областта на физическото възпитание и спорта за ученици и студенти през 2015 г. е осигуряване на оптимални условия и възможности за практикуване на спорт и социален туризъм от младите хора, в това число и децата с увреждания и децата в риск. Политиката в тази област включва:

- Разработването на нормативни актове, свързани със спорта за учащите и дейността на спортните училища.
- Създаване на методики за организиране, планиране, провеждане, отчитане и контрол на спортната подготовка и комплексното възстановяване на учениците спортисти;
- Разработване и внедряване на методи и програми за селекция от спортните клубове, които да осигуряват ефективен първичен подбор и обучение на талантиливи деца;
- Утвърждаване на програмното и проектно финансиране на дейностите на спортни организации, работещи по проекти на Министерство на младежта и спорта (ММС), както и за подпомагане развитието на учебно-тренировъчния и спортно-състезателен процес в спортните училища;

⁴⁶ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МО

- Разработване и координация на изпълнението на програми и проекти за развитието на:
 - ученическият и студентски спорт;
 - спорта за хора (деца) с увреждания и деца в риск;
 - спортни занимания за деца от детските градини.

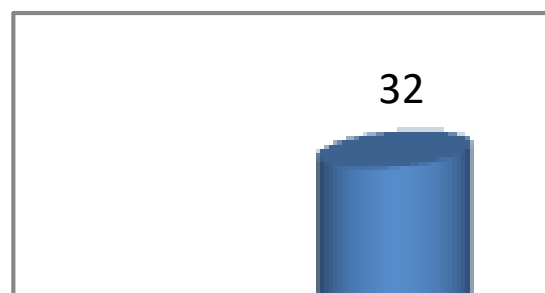
С тяхното изпълнение се разшириха и обогатиха възможностите за утвърждаване на физическото възпитание и спорта като средство за здравословен начин на живот. По този начин се увеличи и броят на младите хора, практикуващи физически упражнения, спорт и социален туризъм.

От изключителна важност е да се повиши информираността на младите за ползите от спорта и туризма като форми на двигателна активност, с цел превенция на социално значимите заболявания и техните проявления. Необходимо е това да стане в настоящето, т.е. във времето, когато те все още не са попаднали в групите на лицата със специфичен риск за здравето.

3.1.2 Анализ на състоянието

По отношение на спорта, въпреки убедеността в положителните страни на спортуването, младежите смятат, че като цяло хората в България не спортуват достатъчно. Като основни причини за това, изследваните лица посочват най-вече липсата на добра материална база - остарели, недостатъчно добри съоръжения, които не са атрактивни за спортуване.

Данните от количественото проучване по отношение на спорта потвърждават тези наблюдения – в периода 2010 г. – 2015 г. (т.е. годините на изпълнение на стратегията), делът на редовно спортуващите младежи е намалял с 3%

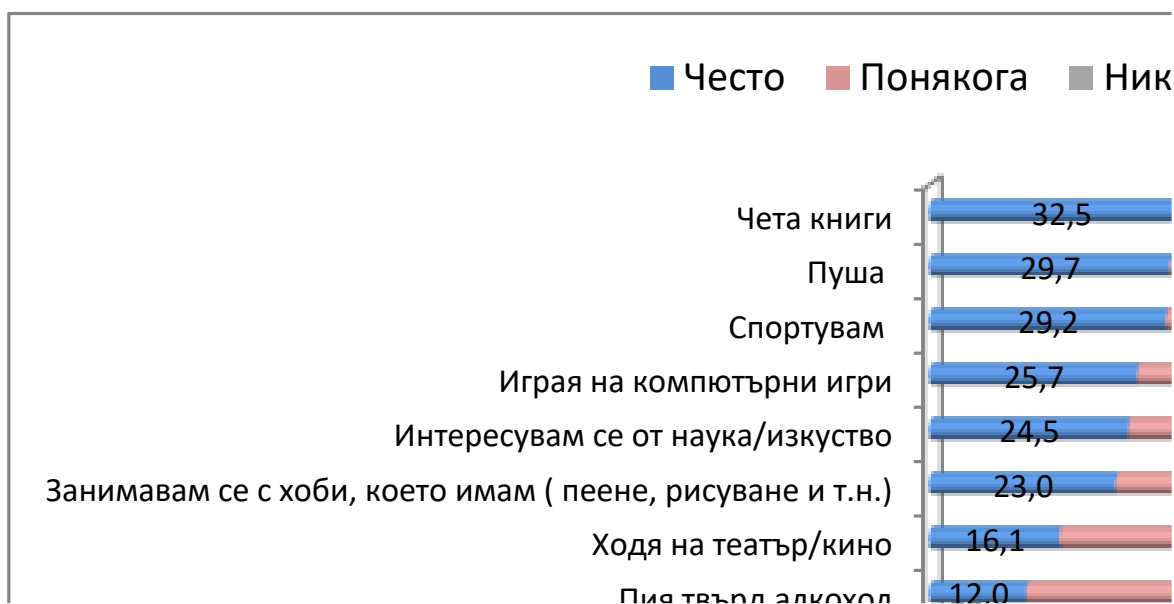

Графика 29: Начин на живот – редовно спортуващи⁴⁷

Според национално представително проучване сред младите хора на възраст от 15 до 29 години⁴⁸, едва една трета 29,2% от анкетиранияте заявяват, че спортуват често (два пъти в седмицата). Други 51,8% споделят, че спортуват понякога (един два пъти месечно), 19% не са спортували никога през живота си.

Представените данни са тревожни от гледна точка на това, че младежите намират други занимания като интересни и заемат голяма част от свободното им време, заместващи активния начин на живот и спортуването като цяло.

Въпрос: Кое от следните неща се отнася/не се отнасят до вас и начина ви на живот? (%)

Графика 30 Начин на живот, хобита и интереси¹

Въпрос: Кои от следните неща, вие лично намирате за актуални/модерни в днешно време и кои за остарели/старомодни? (%)

⁴⁷ Изследване на НЦИОМ „Състоянието на българската младеж”, 2010 г., и Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

⁴⁸ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

Графика 31: Актуални/модерни, не толкова модерни и старомодни неща според анкетираните младежи

Тенденциите през последните години дават положителна насока за развитието на младежкото общество към по-добра осведоменост за здравословния начин на живот. 72.8 % от анкетираните младежи смятат, че да се храниш здравословно е модерно и актуално, което от своя страна означава, че подрастващото поколение се интересува и успява да разбере значението на неизползването на вредни храни. Успокояващ е фактът, че с най-ниски проценти в изследването се нареждат въпросите относно употребата на марихуана (28.1 %), употребата на алкохол (27.4 %) и тютюнопушенето (24.1 %). За борбата с лошите навици у младежите активният начин на живот и спортуването трябва да заемат съществено място.

3.2. НИВО НА ИНФОРМИРАНост И ПРИДОБИТИ УМЕНИЯ И ЗНАНИЯ ЗА ЗДРАВосЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ

3.2.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Здравето в неговите многобройни аспекти се оказва пресечна точка за разрешаването на проблеми като продължителност и качество на живота, работоспособност, създаване на здраво потомство и икономически просперитет.

Редица данни, базиращи се на многогодишни наблюдения и научни анализи, показват, че ключът към въпроса дали един човек ще бъде здрав или болен, дали ще живее дълго или ще го постигне преждевременна смърт, се крие в редица прости индивидуални поведенчески фактори, а именно: тютюнопушене, злоупотреба с алкохол и наркотици; режим на хранене, физическа активност и сън.⁴⁹

Все по-голям брой млади хора опитват алкохолни напитки в твърде ранна възраст. Около 14-15 годишна възраст започват с т. нар. предумишлено пиене – в компанията на своите връстници.

Факторите, които оказват влияние върху употребата на алкохол са многобройни, променливи и твърде често зависими. Най-често срещаните причини са: любопитство, употреба от страна на родители, конфликти с приятели и семейството, натиск от страна на връстници, достъпността на алкохола, проблеми свързани с учението, въздействие от страна на медии, реклами и др. Истината е, че честата употреба на алкохолни напитки се отразява на поведението на младия човек, което се характеризира с лоша дисциплина, отслабена воля, нерядко грубост и агресивност, склонност към противообществени прояви и други. Употребата на алкохол влияе и върху съзряването на младия човек, върху възможностите му да се справя с конфликтите, да управлява живота си и да се чувства свободен.

Първият индикатор за това дали е постигната превенция на факторите, създаващи риск за здравето, както и относно информираността и активната гражданска позиция е намаляване на дела на зависимите младежи от наркотици, алкохол и др.

Данните показват, че що се отнася до психотропните вещества, водещи до зависимости, през 2015 делът на младежите, употребяващи твърд алкохол е по голям от 2010 г. Делът на пушачите и употребяващите наркотици на практика остава непроменен.

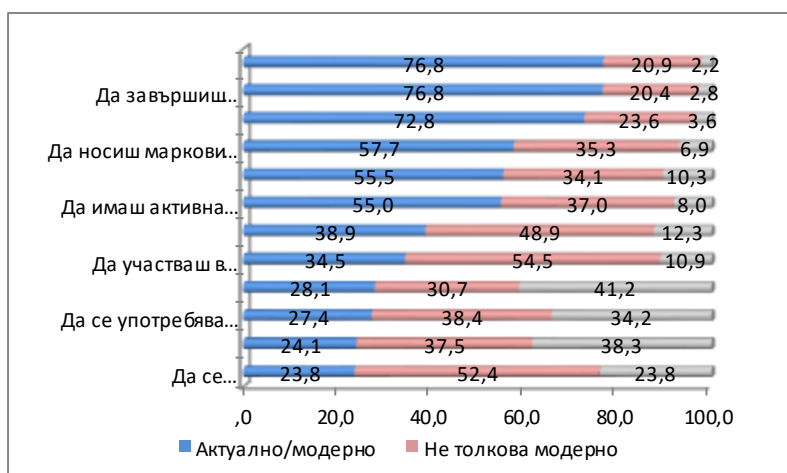
⁴⁹ Междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта(2010-2020), реализирана по проект „Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България“ на ММС, финансиран по ОПАК (Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ)

Графика 32: Начин на живот, хобита и интереси (%)⁵⁰

От наличните данни може да се направи извод, че делът на редовните пушачи сред младежите се е запазил за последните пет години. Броят на желаещите да консумират твърд алкохол се е увеличил с около 4.5 % през 2015 г. в сравнение с тези през 2010 г.

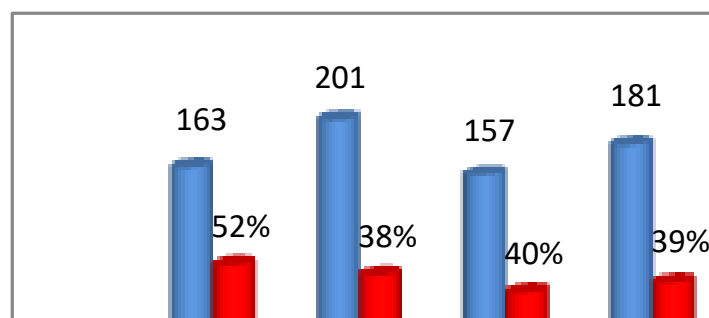
Разбира се от съществено значение е и това доколко според младите хора употребата на вещества, водещи до зависимости, е модерно и какво е отношението им към здравословния начин на живот и хранене. Изследваните младежи от целевата група считат, че употребата на вещества, които водят до зависимости е по-скоро старомодна дейност и това ясно се вижда на графиката – делът на младежите, които посягат към наркотиците, за последните пет години е относително стабилен. Обратно, здравословното хранене е модерно според $\frac{3}{4}$ от респондентите.

Графика 33: Възприемане на поведенчески модели (%)⁵¹

⁵⁰ Изследване на НЦИОМ „Състоянието на българската младеж“, 2010 г., и Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

Друг индикатор за подобрена сексуална култура е намаляването на броя на полово предаваните болести. От тях най-сериозна е СПИН, за който е създадена Програма за Превенция и контрол на ХИВ и СПИН към Министерство на здравеопазването (МЗ). По данни на програмата делът на младите хора до 29 години от новорегистрираните случаи на ХИВ през 2015 г. е 34%, като за последните 5 години това е най-ниският дял⁵². Динамиката на новорегистрираните случаи в периода на изпълнение на стратегията не позволява да се направи категоричен извод дали темпът, с който нараства броят на ХИВ позитивните се ускорява или намалява, тъй като носителите по оценка на експерти е около 2,5 - 3 пъти по-висок от регистрираните. Въпреки това, според специалистите, България успява да запази ниска степен на разпространение на болестта.

Графика 34: Динамика на регистрираните случаи на ХИВ позитивните⁵³

През 2015 г. функционират 19 Кабинета за анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ (КАБКИС), в които доброволно са се изследвали и са узнали своя ХИВ статус 18 325 млади хора на възраст 16-29 години. Традиционно, делът на младите хора е най-висок сред различните възрастови групи, като той представлява 58.7 % от общия брой на изследвалите се в КАБКИС през 2015 г. Освен съществуващите КАБКИС, финансово се подкрепя и функционирането на 17 мобилни кабинета към неправителствени организации и Регионални здравни инспекции. Всеки 1 декември (Световен ден за борба със СПИН) неправителствени организации и Регионалните здравни инспекции организират (РЗИ) ден на безплатното тестване за СПИН в цялата страна. Навременното откриване на болестта ще предотврати до минимални граници нейното разпространение.

⁵¹ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

⁵² <http://www.aidsprogram.bg/information1-view-312-bg.html>

⁵³ Доклади на Национална програма „Превенция и контрол на ХИВ и СПИН“

В предприетите мерки по приоритет III „Насърчаване на здравословния начин на живот” по Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) през 2015 г., в различни програми, проекти и други дейности от страна на държавните институции и общините в България, са обхванати общо 220 188 броя млади хора. Финансирането е осигурено в рамките на държавния бюджет, международни донори, оперативни програми и общински бюджети.

През 2015 г. от РЗИ са организирани и проведени общо 7 кръгли маси, 2 205 обучения, 2 конференции, 418 срещи, 122 семинари в изпълнение на дейности по *Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести 2014-2020 г.*, свързани с превенция на 4-те основни рискови за здравето фактори. През изминалата година Министерство на здравеопазването е организирано три национални кампании за вредата от тютюнопушенето и за предимствата на здравословния начин на живот без тютюнопушене, посветени на Световния ден без тютюн (31 май), Деня на Екс-пушача (31 октомври) и Международния ден без тютюнопушене.

По данни, подадени от общините и институциите в страната, редица инициативи са проведени във връзка със създаването и прилагането на нови форми на здравно образование в училищата, както и с насърчаване на здравната просвета в читалищата, младежките средища, спортните и младежки организации, с цел развитие на знания, нагласи и умения за здравословен начин на живот, безопасно поведение и избягване на рискови за здравето фактори. Реализирани са кампании за повишаване на здравната култура по отношение на употребата на психоактивни вещества, превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (СПИН), както и редица срещи-беседи с участието на в училищата, със съдействието на здравни специалисти и млади доброволци.

В изпълнение на проекти, финансирани по Национална програма за младежта (2011-2015) на територията на цялата страна са проведени 25 обучения за 504 младежи на възраст от 15 до 29 г. по теми, свързани със здравословния начин на живот.

3.2.2 Анализ на състоянието

Борбата с употребата на наркотици трябва да започва от най-ранна възраст и в нея е задължително участието както на семейството, така и на училището. Същевременно, не трябва да се подценяват и другите зависимости – тютюнопушенето и употребата на алкохол.

Предвид деликатността на темата за употребата на наркотични вещества сред младите хора, трябва да се правят внимателно изводи. От една страна, откровеността в споделянето е добър знак, че е възможна и необходима по-нататъшна комуникация. Повечето млади хора в училищна възраст не употребяват неразрешени дроги. Много са факторите, които определят дали дадена личност ще опита дроги и дали ще продължи да ги употребява. Също така дали експериментирането с една дрога ще бъде входната врата към употребата на други по-опасни, неразрешени дроги. Вече има достатъчно много проучвания, които показват, че употребата на тютюн и сериозната употреба на алкохол е предпоставка за употреба и на неразрешени дроги. Комбинираната употреба на психоактивни вещества е твърде често срещано явление. И всичко това започва обикновено в млада възраст.

Таблица 9: Фактори, които влияят на употребата на неразрешени дроги⁵⁴

Индивидуални фактори	Фактори на околната среда
Личностни	Социално-икономически статус
Стрес	Семейна среда
Интелигентност	Религия
Склонност да рискува	Бягане от училище
Саморазрушителност	Възможности за работа
Отношение към употребата	Законови норми
Деградиран пълномощия за самоконтрол над живота	Родителско отсъствие
Пол	Родители и деца, употребяващо дроги
Необходимост от сила, енергия	Натиск от връстници/употреба от връстници
Психологично здраве	Възможности за образование
Хедонизъм	Достъпност на дрогите

⁵⁴ Източник: Световна здравна организация

Търсене на усещания	Липса на морални устои в социума
Употреба на други вещества	Исторически фактори
Тревожност, неспокойствие	Липса на родителски интерес
Възраст	Престъпност
Жизнени събития	Традиции
Любопитство	Образователен хаос
Намерения, стремеж за употреба	Цена на дрогите
Скептицизъм относно превенцията	Отчуждение
Биологична/генетична предразположеност	Родителско разрешение
	Свърхконтрол или липса на контрол от родителите

Между всички тези фактори и употребата на дрога има само корелация, но не и твърда причинна връзка. Най-често срещаните фактори, свързани с експериментирането с дроги, са любопитството, достъпността и употребата от връстници. Непрекъснатата употреба на опиати (а не просто експериментирането) се свързва най-много с лесното намиране и достъпната цена, както и с употребата от връстниците. Социалните и психологически неблагоприятности като безработица, разрушаване на семейството и други стресогенни жизнени събития се свързват с тежката и увреждаща употреба на различни по вид прихотропни вещества.

Обобщеното представяне на причините за употреба на психотропни вещества от млади хора (15-25 г.) включва:

- да прилича на приятелите;
- да забравя проблемите;
- наличие на семейни проблеми;
- проблеми с близки;
- самота;
- училищни или професионални неуспехи;

- придобиване на самоувереност;
- нарастване на възможностите за изява.

Всички разгледани дотук фактори в тяхното възможно степенуване по трябва да бъдат отчетени при създаването на превантивните програми. Това е особено важно, предвид съхраняване на високия дял на онези от младите, които се определят като хора, които не са опитвали и не биха опитали наркотици.

При наличие на възможност за избор на интересни занимания от учениците, включително извънкласни форми и творчески дейности, интересът към наркотиците би имал сериозен съперник за вниманието на подрастващите. Превенция може да се постигне чрез увеличаване на обхвата на програми и проекти за спорт в свободното време, социалния туризъм, спорта за хората с увреждания и децата в риск, ученическият, студентският и елитният спорт. От изключителна важност е да се повиши информираността на младите за ползите от спорта и туризма като форми на двигателна активност, с цел превенция на социално значимите заболявания и техните проявления. Необходимо е това да стане в настоящето, т.е. във времето, когато те все още не са попаднали в групите на лицата със специфичен риск за здравето.

ПРИОРИТЕТ IV:

ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ

България е сред държавите, в които рискът от бедност на населението е над средното равнище за ЕС. По данни от изследването „Наблюдение на доходите и условията на живот” (EU-SILC) през 2015 г. равнището на бедност в България е било 22.0% или бедни са били около 1.586 млн. лица (при средно за ЕС-28 равнище – 17.3% за 2015 г.). През последните години относителният дял на лицата под линията на бедността е сравнително стабилен. В сравнение с предходната година относителният дял на бедното население нараства с 0.2 процентни пункта. Най-общо настоящата актуална картина показва, че нивата на бедност сред групите извън пазара на труда са по-високи, отколкото общото ниво на бедност за страната. България е една от държавите, в които делът на децата в риск от бедност е над средното за населението равнище - 25.4% (при 22% за

населението като цяло). Все пак, следва да бъде отчетена позитивната тенденция на значително намаление на техния дял и брой спрямо 2014 г. с 6.3 п.п. или със 71.7 хил. в абсолютно изражение. През 2015 г. относителният дял на децата с материални лишения е 54%, което представлява намаление със 8.4 процентни пункта спрямо 2014 г.⁵⁵

В рамките на политиката в областта на социалното включване се изпълняват редица програми и мерки, насочени към подобряване качеството на живот на най-уязвимите групи в обществото, в т.ч. деца и младежи. Младежите в уязвимо положение в много по-голяма степен се нуждаят от подкрепа, свързана както с прехода им към самостоятелен живот, така и с предоставянето на възможности за реализация и пълноценно участие в обществото. Младите хора, които поради здравни, възрастови, социални и други независещи от тях причини нямат възможност сами да осигурят основните си жизнени потребности, могат да се възползват от социалните помощи, които предоставя държавата.⁵⁶

Политиката за интеграция на хората с увреждания, основана на заложените принципи в Закона за интеграция на хората с увреждания, също включва младежите с увреждания като неразделна част от всички хора с увреждания⁵⁷.

През 2015 г., в изпълнение на мерките и дейностите по приоритет IV „Превенция на социалното изключване на младите хора в неравностойно положение”, са обхванати общо 8 492 младежи. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, Програмата за ТГС по ИПП, международни програми и др.⁵⁸

4.1 ЦЕЛЕНАСОЧЕНИ МЕРКИ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА НА ВЪЗРАСТ ОТ 18 ДО 25 ГОДИНИ В РИСК

4.1.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Перспективите за развитие пред младите хора зависят изключително много от тяхната социално-икономическа среда и редица други фактори. С оглед на социалното

⁵⁵ Данни от МТСП.

⁵⁶ Системата за социална защита, която осигурява задоволяване на основни жизненоважни потребности на най-нуждаещите се не е обособила младежите от 18 до 25 години като отделна рискова група. Тяхното подпомагане става по общите установени правила и условия в съответствие с целите и философията на Закона за социално подпомагане.

⁵⁷ Нормативната регламентация на провежданите политики за социално подпомагане и интеграция на хората с увреждания не предвижда обособяването на младежите като отделна целева група (Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МТСП)

⁵⁸ Отчет на Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г.

положение, в което се намират, част от младите хора са изложени на риск от социално изключване и бедност повече от други, като сред основните рискови групи са:

- ✓ Деца и младежи, настанени в специализирани институции, в социални услуги в общността от резидентен тип, в приемни семейства и при близки и роднини;
- ✓ Деца и младежи, които напускат специализираните институции за деца.

Социалните услуги в общността са сред основните инструменти, чрез които се насърчава социалното включване на посочените уязвимите групи. Чрез тях се осъществяват дейности в подкрепа на лицата за социално включване и самостоятелен начин на живот. Социалните услуги се предоставят съобразно желанието и личния избор на лицата, в т.ч. млади хора в риск и с увреждания. В края на 2015 г. общият брой на социалните услуги в общността, включително от резидентен тип, е 1 223, с общ капацитет 19 037 места. Размерът на разходваните средства за тяхното финансиране възлиза на 88 242 448 лв⁵⁹.

Част от социалните услуги в общността, в които се осъществяват дейности, насочени към подкрепа на младежи в уязвимо положение за придобиване на умения за самостоятелен живот, са: Център за социална рехабилитация и интеграция, Център за обществена подкрепа, Дневен център за деца и възрастни с увреждания, Социално учебно-професионален център, Център за настаняване от семеен тип, Наблюдавано жилище, Преходно жилище, Защитено жилище и Център за временно настаняване.

Социалните услуги в общността от резидентен тип предоставят условия за живот в среда, максимално близка до семейната. Всяка от тях се предоставя за няколко целеви групи, в т.ч. за младежи, съобразно спецификата на предоставяните в услугата дейности. Чрез тях се оказва съдействие на лицата за достъп до образование, професионална квалификация и намиране на първа работа, като ключови за житейската реализация и личностното им развитие.

Социалните услуги в общността от резидентен тип, които приоритетно се предоставят на младежи, напускащи специализирани институции, са: Център за настаняване от семеен тип, Преходно жилище, Защитено жилище, Наблюдавано жилище и

⁵⁹ Социалните услуги се финансират на база капацитет на услугата и в тази връзка не могат да бъдат с точност предвидени средствата, които са насочени приоритетно за предоставяне на социални услуги за младежи. В тази връзка, не могат да бъдат посочени с точност средствата, които са изразходвани за финансиране на услугите, предоставяни на целевата група 18-29 години (Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МТСП).

Център за временно настаняване⁶⁰. Те са насочени към задоволяване на ежедневните потребности на децата и младежите, като се създават условия, които позволяват да бъде воден независим начин на живот с помощта на професионалисти. Това може да включва и подготовката им за извеждане от специализираните институции. В някои от посочените услуги, каквато е Наблюдаваното жилище, се оказва подкрепа и консултиране на лица, навършили 18 години, които напускат системата на грижа и им предстои да водят независим начин на живот, както и с цел превенция на настаняването им в специализирана институция. Предоставяните услуги, освен че съдействат за задоволяване на ежедневните потребности, осъществяват и дейности, свързани с организация на свободното време и личните контакти, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване и др. В края на м. декември 2015 г. на територията на страната функционират:

- ✓ 253 Центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи с капацитет 3 219 места, от които към края на 2015 г. са заети 2 678;
- ✓ 28 Преходни жилища (17 преходни жилища за деца с 148 места и 11 преходни жилища за лица със 100 места) с капацитет 248 места. Към края на 2015 г. са заети 131 места на преходните жилища за деца и 92 места на преходните жилища за лица;
- ✓ 142 Защитени жилища с капацитет 1 259 места, като към края на 2015 г. са заети 1 203 места;
- ✓ 26 Наблюдавани жилища с капацитет 166 места, като към края на 2015 г. са заети 99 места;
- ✓ 13 Центъра за временно настаняване за лица с капацитет 614 места, от които към края на годината са заети 496.

Предоставянето на достъпни, качествени и устойчиви социални услуги е един от важните елементи на политиката за подкрепа на уязвимите групи.⁶¹ Всяка от социалните услуги в общността е ориентирана към няколко целеви групи, съобразно спецификата на предоставяните в услугата дейности. Услугите, които обхващат лица и младежи, са

⁶⁰ Упоменатите социални услуги не са насочени само към подкрепа на младежи и могат да се предоставят и на потребители от други възрастови групи.

⁶¹ Социални услуги, насочени към подкрепа на деца и младежи в уязвимо положение: Център за социална рехабилитация и интеграция, Център за обществена подкрепа, Дневен център за деца и възрастни с увреждания, Социално учебно-професионален център, Център за настаняване от семеен тип, Наблюдавано жилище, Преходно жилище, Защитено жилище и Център за временно настаняване. (Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МТСП)

насочени и към осигуряване на достъп до образование, професионална квалификация и намиране на първа работа, които имат ключова роля за житейската реализация и личностното им развитие.

През 2015 г., в рамките на политиката в областта на социалното включване, институциите и общините са изпълнили редица програми и мерки, насочени към подобряване качеството на живот на най-уязвимите групи в обществото, в т.ч. деца и младежи. Младежите в уязвимо положение в много по-голяма степен се нуждаят от подкрепа, свързана както с прехода им към самостоятелен живот, така и с предоставянето на възможности за реализация и пълноценно участие в обществото.

С цел изграждане и реализиране на единна, последователна и устойчива политика в областта на социалното включване и през 2015 г. продължава изпълнението на *Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020*. Ключов акцент в нея се поставя върху активното включване на пазара на труда, развитието на междусекторни услуги за социално включване, осигуряването на устойчивост и адекватност на социалните плащания и мерките, насочени към насърчаване на заетостта и осигуряване на подкрепа за младежите, напускащи специализираните институции. На всички нуждаещи се, в т.ч. млади хора на възраст от 18 до 25 години, които поради независещи от тях причини не могат сами да осигурят основните си жизнени потребности, е предоставена възможност за ползване на социални помощи⁶².

С нормативни промени от м. юли 2014 г. в Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане (ППЗСП), обнародван в ДВ, бр. 55 от 04.07.2014 г., от 01.01.2015 г. е въведено прилагането на диференциран подход при определяне на стандартите за финансиране на социалните услуги - Център за настаняване от семеен тип, Защитено жилище и Дневен център, като делегирани от държавата дейности чрез общинските бюджети. Чрез тях се прилага разграничителен критерий при настаняване на потребителите с различен профил и характеристика на потребностите. С промените в ППЗСП младежите са определени като целева група в социалната услуга „Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи“⁶³.

Диференцираният подход има за цел по-добро разпределение на средствата и осигуряване на целенасочена подкрепа при отчитане спецификата на работа с определени

⁶² Социалните помощи се отпускат от Агенцията за социално подпомагане, съобразно условията, описани в Правилника за прилагането на Закона за социалното подпомагане.

⁶³ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2014 г. на МТСП.

целеви групи в услугите, като за тези от тях, в които се предоставят грижи за лица с тежки увреждания, процентното увеличение е значително по-високо спрямо това за услугите, чиито потребители са с по-добро здравословно състояние или без увреждания.

Друга мярка, предприета през 2015 г. бе изготвянето на Проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за социално подпомагане⁶⁴, който инициира промени, свързани с подобряване на нормативната уредба в сферата на социалните услуги, в т.ч. и за младежи. Част от промените са свързани с възлагане на управлението на социалните услуги, делегирани от държавата дейности, облекчаване на лицензионния и регистрационния режим за намаляване на административната и регулаторна тежест при предоставянето на социални услуги от частни доставчици. Важна част от промените са свързани с подобряване на достъпността на социалните услуги, прилагането на индивидуален подход и гарантиране на правата на потребителите.

През същата година стартира работата по разработването на проект на Закон за социалните услуги⁶⁵, целящ подобряване на системата за финансиране, управление и постигане на по-висока ефективност при предоставянето на социални услуги, в т.ч. и за младежи.

В изпълнение на мерките, насочени към създаване на условия за приобщаване и подкрепа на младите хора в риск от социално изключване, предприети от общините през 2015 г., са изпълнени редица дейности⁶⁶. Проведени са 54 общински кампании, инициативи, форуми, конференции и т.н., в които са обхванати 5 514 участници, в т.ч. деца, младежи, техните родители и специалисти. Целта е да бъдат създадени условия за приобщаване и подкрепа на младите хора в риск от социално изключване.

С цел ограничаване на предаването на социалното изключване между поколенията са проведени 167 общински инициативи и кампании, в които са обхванати 4 947 младежи.

По Проект № 2-101 „Трансграничен детски културен център” Дейности по изграждане на културен център за деца в Средец”, съфинансиран по Програмата за трансгранично сътрудничество от Инструмента за предприсъединителна помощ на Европейския съюз и националния бюджет на Република България, е реновиран Културния

⁶⁴ Закон за изменение на Закона за социалното подпомагане е приет от Народното събрание през 2016 г. (Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2014 г. на МТСП)

⁶⁵ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МТСП

⁶⁶ Отчет на Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г.

център в община Средец. В обновения център са предоставени услуги на 200 деца и младежи на възраст между 7 и 25 години.⁶⁷

4.1.2 Анализ на състоянието

Децата и младежите, настанени в специализирани институции, са специфична уязвима група, която в много по-голяма степен се нуждае от закрила и подкрепа, тъй като голяма част от тях срещат трудности в приспособяването към реалния живот след напускане на институцията – нямат жилища, нямат изградени социални умения, липсва подкрепяща среда за тяхното социално включване. Специално внимание е насочено към предприемането на мерки за осигуряване на подкрепа на децата и младежите преди напускане на специализираните институции и прехода им към самостоятелен живот, като ключова роля имат социалните услуги, предоставяни в общността.

Във връзка с изпълнението на мерките през 2015 г. се наблюдава обща тенденция на нарастване броя и капацитета на социалните услуги в общността спрямо предходната година. Предоставените данни⁶⁸ сочат, че общият брой на социалните услуги в общността, включително от резидентен тип, е нараснал на 1 223⁶⁹, което е с 382 повече в сравнение с 2014 г., когато те са били общо 841. Общият размер на средствата за финансиране на социални услуги през 2015 г., предоставяни в общността, като делегирана от държавата дейност е в размер на 88 242 448 лв., което е със 7 704 748 лв. повече в сравнение с 2014 г., когато те са били 80 537 700 лв. Със Закона за държавния бюджет на Република България за 2015 г. е предвидено увеличение на капацитета на предоставяните социални услуги в общността, делегирани от държавата дейности на 19 037 места, което е 1 070 повече в сравнение с предвидените за 2014 г., когато техният брой е бил 17 967. Тенденцията на нарастване на броя и капацитета на социалните услуги в общността продължава през 2015 г. и в края на годината броят на местата за тези услуги се увеличава с още 2 557 места спрямо първоначално предвидените.

Като част от общата тенденция на нарастване, при социалните услуги от резидентен тип⁷⁰ също се наблюдава увеличаване броя на предоставяните услуги и

⁶⁷ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МРРБ

⁶⁸ Информация от МТСП.

⁶⁹ Упоменатите социални услуги не са насочени само към подкрепа на младежи, а могат да се предоставят и на целеви групи от други възрастови категории (МТСП).

⁷⁰ Услуги, които приоритетно се предоставят на младежи, напускащи специализирани институции (Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МТСП).

капацитета на местата в тях. Така например, в сравнение с 2014 г., през 2015 г. Центровете за настаняване от семеен тип за деца/младежи са се увеличили със 135 (от 118 на 253), а капацитета на местата в тях с 1 843 - от 1 376 на 3 219 места. През годината е нараснал и капацитетът на Преходните жилища с 8 места - от 240 на 248. С 18 броя (от 124 на 142) са се увеличили Защитените жилища, а капацитетът им е със 150 повече – от 1 109 на 1 259 места, в сравнение с 2014 г. При Наблюдаваните жилища също е регистрирано увеличение със 7 повече в сравнение с 2014 г., а капацитета на местата е нараснал с 48 – от 118 на 166 места през 2015 г. Изключение от общата тенденция на нарастване правят Центровете за временно настаняване, където броя на местата е намалял с 11 – от 625 през първата на 614 през втората година.

Данните сочат, че през 2015 г. се наблюдава увеличаване на общия брой на горепосочените социални услуги със 160, а капацитетът на местата в тях с 2 049 спрямо 2014 г.

Таблица 10: Брой на социалните услуги през последните 3 години⁷¹, които приоритетно се предоставят на млади хора, напускащи специализираните институции

Видове	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Центъра за настаняване от семеен тип	104	118	253
Преходни жилища	27	28	28
Защитени жилища	119	124	142
Наблюдавани жилища	17	19	26
Центъра за временно настаняване	13	13	13
Общ брой на социалните услуги	280	302	462

По отношение на дейностите по отпускане на социални помощи⁷², за разлика от общата тенденция на увеличаване броя на социалните услуги, през 2015 г. се наблюдава спад при броя на услугите, предоставени на лица и семейства, в т.ч. деца и младежи в риск. Намалени са и предоставените средства за еднократни, целеви и месечни социални помощи от общо 57 929 593 лв. за 2014 г.⁷³ на общо 55 193 344 лева за 2015 г. Общият брой на получилите финансова подкрепа лица и семейства е намалял с 4 549 случая (около 7%) – от общо 63 932 лица и семейства през 2014 г. на общо 59 383 през 2015 г.

По отношение на мерките за създаване на условия за приобщаване и подкрепа на младите хора в риск от социално изключване през изтеклата година се наблюдава

⁷¹ Данни от аналитичните справки за изготвяне на годишни доклади за младежта за 2013 г., 2014 г. и 2015 г. на МТСП.

⁷² Помощите се отпускат съгласно Закона за социално подпомагане и Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане (Отчет за дейността на АСП за 2015 г.).

⁷³ Отчет за дейността на Агенцията за социално подпомагане за 2014 г.

незначително намаляване на броя на проведените дейности и обхванатите в тях. По данни от общините към 31.12.2015 г. са проведени 54 общински инициативи, кампании, конференции и други дейности, което е с 11 по-малко в сравнение с осъществените през 2014 г.⁷⁴ Броят на участниците в тях също е намалял с 299 – от 5 813 през 2014 г. на 5 514 през 2015 г.

В сравнение с 2014 г. през 2015 г. броят на проведените общински кампании и инициативи, насочени към ограничаването на предаването на социалното изключване между поколенията е намалял от 452 през първата на 167 през втората година. За сметка на това през 2015 г. броят на обхванатите в тях младежи е нарастнал на 4 947 (увеличение с 5,75%), което е с 861 повече в сравнение с 2014 г., когато в посочените дейности са взели участие 4 086 млади хора.

4.2 СОЦИАЛНИ УСЛУГИ В ОБЩНОСТТА (ВКЛЮЧИТЕЛНО ОТ ТИПА ПОДКРЕПА, ПРИДРУЖАВАНЕ, МЕНТОРСТВО), ПОДХОДЯЩИ ЗА МЛАДИ ХОРА НА ВЪЗРАСТ ОТ 18 ДО 25 ГОДИНИ В РИСК

4.2.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

През 2015 г. са предоставени редица социални услуги в общността (включително от типа подкрепа, придружаване, менторство), подходящи за млади хора в риск.

Социалните услуги в общността, насочени към подкрепа и насърчаване на социалното включване на децата и младежите в риск са Центровете за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ), Центровете за обществена подкрепа (ЦОП) и Социалните учебно-професионални центрове (СУПЦ). Към края на 2015 г. техният брой в станата е следния:

- ✓ 81 Центъра за социална рехабилитация и интеграция (капацитет на местата - 2 502), а броят на тези за деца е 40, с капацитет 1 472 местата);
- ✓ 111 Центъра за обществена подкрепа, с капацитет 4 537 места;
- ✓ 5 Социален учебно-професионален център, с капацитет 327 места.

Важна част от дейностите, които се осъществяват в социалните услуги ЦСРИ, ЦОП и СУПЦ са насочени към подкрепа за придобиване на умения за самостоятелен живот на

⁷⁴ Отчети на плановете за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2014 и 2015 г.

младежи, напускащи системата на закрила. Към края на 2015 г. общият брой на центровете е 197, с капацитет 7 366 места.

Подкрепа за хората с увреждания, вкл. за деца и младежи с увреждания, се осигурява и чрез социалните услуги, предоставяни в домашни условия – „Личен асистент“, „Социален асистент“ и „Домашен помощник“. Към 31.12.2015 г. от услугата „Личен асистент“ са се възползвали общо 18 729⁷⁵ хора с увреждания.

Част от социалните услуги, предоставяни в общността, в т.ч. от резидентен тип, които са алтернатива на институционалната грижа за деца и възрастни са Дневен център за деца с увреждания (ДЦДУ), Дневен център за деца и възрастни с увреждания (ДЦДВУ) и Дневен център за възрастни хора с увреждания (ДЦВХУ). През отчетната година общият брой на центровете е 154, а капацитета на местата в тях 4 250, както следва:

- ✓ 71 Дневни центъра за деца с увреждания, с капацитет 1 944 места;
- ✓ 9 Дневни центъра за деца и възрастни с увреждания, с капацитет 411 места;
- ✓ 74 Дневни центъра за възрастни хора с увреждания, с капацитет 1 895 места.

По отношение на възможностите за предоставяне на социални услуги за деца, съгласно чл. 43б, ал.1 от Закона за закрила на детето, през 2015 г. председателя на ДАЗД е издал 102 лиценза за 142 социални услуги за деца. Част от социалните услуги, за които са издадени лицензи са 26 Центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца, 19 Центъра за обществена подкрепа, 13 Центъра за информиране, консултиране, обучение и подкрепа на деца, 12 Центъра за работа с деца и други. С лицензионния режим се осъществяват предварителен контрол върху качеството на социалните услуги за деца и мониторинг на дейностите .⁷⁶

От важно значение за социалното включване на хората с увреждания, в т.ч. и на младежи с увреждания е предоставянето на социалните услуги в домашна среда – „Личен асистент“, „Социален асистент“ и „Домашен помощник“. През 2015 г. услугата „Личен асистент“ се предоставя по *Националната програма „Асистенти на хора с увреждания“* (НПАХУ) и проект „Нови възможности за грижа“, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г. (ОП РЧР), по процедурата за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ 2014BG05M9OP001-2.2015.001 „Нови

⁷⁵ По Национална програма „Асистенти на хора с увреждания“ – 3 068, а по проект „Нови възможности за грижа“, процедура „Нови алтернативи“, финансиран по ОП РЧР 2014-2020 г. – 15 661.

⁷⁶ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на ДАЗД

алтернативи”⁷⁷. Към 31.12.2015 г. подкрепа в домашна среда са получили общо 18 729 хора с увреждания (3 068 по НПАХУ и 15 661 по проект „Нови възможности за грижа”).

През отчетната година, с цел подпомагане на социалната адаптация и повишаване пригодността за заетост на младите хора в неравностойно положение, чрез мерки за заетост, които предоставят Закона за насърчаване на заетостта (чл. 36, ал.2, чл. 52, ал. 1 и 2) и *Националната програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания* (НПЗОХТУ), е осигурена работа на 1 073 лица, от които 106 младежи с трайни увреждания⁷⁸.

На 31.12.2015 г. приключват дейностите по проект BG051PO001-4.1.07 „Включващо обучение“ на МОН, финансиран по ОП РЧР 2007-2013 г.⁷⁹ Основната цел на проекта е осигуряване на подкрепяща среда за равен достъп до образование и за отваряне на образователната система, с оглед осъществяването на включващо обучение. Специфичните цели на проекта са насочени към повишаване на ролята на общообразователните училища за изграждане на приобщаваща образователна среда и за осъществяване на качествено образование, съобразено с индивидуалните потребности на всеки ученик, повишаване на капацитета на специалните училища за деца със сензорни увреждания, с оглед изграждането на функционален модел на работа за подкрепа на включващото обучение, изграждане на нов модел на организация и функциониране на училищата за деца с умствена изостаналост и други.

За периода 2014-2015 г. са обхванати общо над 3 000 деца и ученици със специални образователни потребности и деца от предучилищна възраст в риск от обучителни затруднения. Бюджетът на операцията възлиза на 17 050 000 лв.

4.2.2 Анализ на състоянието

Към настоящия момент, освен услуги от резидентен тип, се предоставят и социални услуги в общността за подкрепа и насърчаване на социалното включване на децата и младежите в риск. Важна част от дейностите, които се провеждат в рамките на тези услуги са насочени към подкрепата на младежи за придобиване на умения за самостоятелен живот, напускащи системата за закрила. Така например в Центровете за социална рехабилитация и интеграция се провеждат социално-правни консултации, образователно и

⁷⁷ Отчет за дейността на АСП за 2015 г.

⁷⁸ Отчет за изпълнението на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г. на МТСП

⁷⁹ Информация от МОН

професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за подходяща реализация на пазара на труда, след ползване на услугата.

От сравнителния анализа на данните за броя на ЦСРИ за възрастни е видно, че през 2015 г. броят на центровете за възрастни е нараснал с 5, а капацитетът им е със 100 места повече спрямо 2014 г. Увеличение има и при центровете за деца – с 4, а капацитета на местата в тях е със 155 повече в сравнение с 2014 г.

Положителна тенденция на нарастване има и при Центровете за обществена подкрепа. Данните показват, че през годината броят на центровете се е увеличил 5, а капацитетът на местата в тях е нараснал със 130 повече спрямо 2014 г. Сред дейностите, осъществявани в ЦОП са консултиране, подкрепа, обучение в умения на самостоятелен живот, с цел социална интеграция на деца и младежи в риск. Тази подкрепа е особено важна за младежите, ползващи услугата, които са настанени в специализираните институции.

За разлика от социалните услуги ЦСРИ и ЦОП през отчетната година е регистрирано незначително намаляване броя на СУПЦ на 5 - с 2 по-малко в сравнение с 2014 г., а така също и на капацитета в тях с 55 (от 382 през 2014 г. на 327 през 2015 г.). Предоставяните социални услуги в тези центрове са насочени към професионално обучение на лица с определена степен на намалена работоспособност и деца в риск, навършили 16 години. Практика в някои от СУПЦ е осъществяването на професионално обучение⁸⁰ в специално обособени звена, съгласно Закона за професионалното образование и обучение на деца, по рамкови програми в различни специалности.

През отчетната година се наблюдава нарастване броя на подкрепените в домашна среда чрез социалната услуга „Личен асистент“⁸¹ хората с увреждания⁸², в т.ч. деца и младежи от общо 15 754 през 2014 г. на общо 18 729 през 2015 г., което е с 2 975 потребители повече. През 2015 г. тази социална услуга се предоставя по НПАХУ и проект „Нови възможности за грижа“, финансиран по ОП РЧР 2014-2020 г.

През 2015 г. младежите с увреждания са имали възможност да ползват и социалните услуги Дневен център за деца с увреждания, Дневен център за деца и възрастни с увреждания и Дневен център за възрастни хора с увреждания. Данните сочат,

⁸⁰ Всяко обучение завършва с издаване на удостоверение или свидетелство за професионална квалификация.

⁸¹ *Личният асистент* е социална услуга, чрез която се осигуряват постоянни грижи за дете или възрастен с трайно увреждане, или за тежко болен, за задоволяване на ежедневните му потребности.

⁸² Не се събират конкретни данни за потребители на социалните услуги на възраст от 18 до 25 години. Източник на информация – МТСП.

че броят на центровете е нараснал на 154, т.е. с 2 повече в сравнение с 2014 г., когато те са били 152. Общият брой на местата в тях също е увеличен. През 2014 г. те са били 4 170, докато през 2015 г. капацитетът на местата е нараснал на 4 250, т.е. със 150 повече.

По отношение на издадените лицензи за предоставяне на социални услуги данните сочат, че през 2015 г. техният брой е нараснал с 13, а социалните услуги са се увеличили с 29 повече в сравнение с 2014 г., когато те са били съответно 89 и 113.

4.3 РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ ЗА МЛАДИ ХОРА В СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ИНСТИТУЦИИ, НАСОЧЕНИ КЪМ ПОДГОТОВКА ЗА ИЗВЕЖДАНЕТО И ИНТЕГРИРАНЕТО ИМ В ОБЩНОСТТА

4.3.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Специфичните потребности на младежите, напускащи специализираните институции, изискват комплексна подкрепа, елемент на която е предоставянето на социални услуги в общността. За подготовката за самостоятелен живот и насърчаване на социалното включване на тази група младежи ключова роля и през 2015 г. имат следните социални услуги в общността от резидентен тип. Към края на годината в страната функционират 253 Центъра за настаняване от семеен тип, 28 Преходни жилища, 142 Защитени жилища, 26 Наблюдавани жилища и 13 Центъра за временно настаняване.⁸³

През 2015 г. на национално ниво продължи успешното реализиране на процеса на диституционализация и предоставянето на услуги в общността, които осигуряват семейна или близка до семейната среда, за деца и младежи от уязвимите групи чрез изпълнението на дейности, заложен в Плана за действие към *Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“*.

Към края на проект „Детство за всички“ по процедурата „Да не изоставяме нито едно дете“ са разкрити 118 Центъра за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ) и 19 Защитени жилища за младежи с увреждания (ЗЖМУ) на територията на цялата страна.⁸⁴ В същото време продължават дейностите по деинституционализация на грижата за деца и младежите, настанени в домовете за деца и младежи, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ). Към м. декември 2015 г. в страната

⁸³ Резултатите са представени в т 4.1.2. на Приоритет IV: Превенция на социалното изключване на младите хора в неравностойно положение.

⁸⁴ Доклад за дейността на ДАЗД за 2015 г.

функционират 38 специализирани институции (без домовете за медико-социални грижи, които се управляват от Министерство на здравеопазването) и в тях са настанени 743 деца и младежи.

От голямо значение за интегрирането на деца, живеещи трайно или частично на улицата са Центровете за работа с деца на улицата (ЦРДУ). Ползватели на услугата са основно две уязвими групи:

- ✓ деца, пребиващи на улицата епизодично или за различни периоди – сами, придружавани от възрастен и/или в неформални групи;
- ✓ деца, живеещи и работещи на улицата – самостоятелно и/или в неформални групи.

Към 31.12.2015 г. в страната има разкрити 15 ЦРДУ, а общият брой на децата в тях е 490.⁸⁵

С цел създаване на условия за подкрепа на безнадзорни деца на улицата и техните семейства към 31.12.2015 г. в страната функционират 5 приюта, като в тях са предоставени услуги на общо 145 безнадзорни деца.

Представените по-горе резултати са постигнати благодарение на мерките за развитие на социалните услуги в общността и работата по реализиране на процеса на деинституционализация на грижите за децата.

В тази връзка от голямо значение за постигането на посочените резултати е осигуряването на устойчивост на процеса на деинституционализация на грижите за децата. За постигането на необходимата устойчивост важна роля има дейността на Междуведомствената експертна работна група за подпомагане координацията на изпълнението на Плана за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България”. На проведените през 2015 г. заседания на групата са обсъдени въпроси, свързани с идентифицираните предизвикателства за осъществяването на процеса на деинституционализация. Приет е Четвъртият мониторингов доклад за изпълнението на Плана за действие към Стратегията, а също така структура и график на дейностите, свързани с подготовката на новия План за действие.⁸⁶

⁸⁵ Информация от ДАЗД

⁸⁶ Доклад за дейността на ДАЗД за 2015 г.

През 2015 г. приключва първият етап от изпълнението на стратегическите цели на страната ни в сферата на деинституционализацията на грижата за деца. Конкретните мерки и дейности, набелязани в Плана за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България” от 2010 г. са изпълнени. С реализацията на проект „Детство за всички”, финансиран по ОП РЧР 2007-2013 г. са закрити специализираните институции за деца с увреждания, което стоеше във фокуса на националната политика през последните пет години.

През годината е извършена оценка на развитието на всяко от децата и младежите с увреждания, настанени в нови резидентни услуги по процедурата „Да не изоставяме нито едно дете” на ОП РЧР.

В резултат от проведените дейности по проекта, насочен към деинституционализацията на грижата за деца с увреждания, към края на 2015 г. в ЦНСТДМУ и ЗЖМУ са настанени 736 младежи с увреждания.

Както бе посочено по-горе, основна роля за интегрирането на деца, живеещи трайно или частично на улицата имат Центровете за работа с деца на улицата. Те са комплекси от социални услуги за превенция на попадането на деца на улицата и отпадане от училище, социална рехабилитация и интеграция на деца, живеещи трайно или частично на улицата, чрез индивидуална работа с детето и неговото семейство, семейно консултиране и подкрепа, медицински и санитарно-хигиенни услуги, ограмотяване на децата, обучение в родителски умения.

За подобряване качеството на живот на децата на улицата, с оглед предотвратяване на повторното изпадане в състояние в безнадзорност и откъсване от неблагоприятната среда, и през 2015 г. продължава работата на Приютите за безнадзорни деца. В тях се предлага комплекс от дейности и безплатни услуги, които създават условия за подкрепа на безнадзорни деца на улицата и техните семейства.

За повишаване на здравната култура на деца и младежи, ползващи социални услуги на специализираните институции, по *Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”* са предоставени средства на НПО, които поддържат мрежа от 18 общински младежки клубове за работа с доброволци в страната. В рамките на националното обучение за работа по подхода „Връстници обучават връстници”, както и в рамките на вътрешни обучения в съответната НПО, всеки доброволец преминава специално обучение за придобиване на знания и умения за планиране и провеждане на здравно-образователно

занятие. Част от работата на доброволците-обучители се състои в посещения на Домовете за деца, лишени от родителски грижи, Комплекс за социални услуги за деца и семейства и др. В резултат на това през 2015 г. са обхванати 499 младежи.

4.3.2 Анализ на състоянието

За осигуряване на подкрепяща среда за социалното включване на младежите, напускащи специализираните институции важна роля имат социалните услуги в общността от резидентен тип - Център за настаняване от семеен тип, Преходно жилище, Защитено жилище, Наблюдавано жилище и Център за временно настаняване. Те са насочени към задоволяване на ежедневните потребности за ограничен брой лица (не повече от 15) и предоставят възможност за живеене в среда, близка до семейната. Към края на 2015 г. броят на услугите се е увеличил с общо 160, а капацитетът с 2 049 места повече в сравнение с 2014 г.⁸⁷

Съобразно индивидуалните потребности младежите могат да ползват подкрепящи социални услуги в общността, които имат ключова роля при подготовката им за самостоятелен живот.

През 2015 г. приключват дейностите по един от ключовите проекти от Плана за действие – проект „Детство за всички“, насочен към деинституционализация на грижата за деца с увреждания. Паралелно с този процес продължи активната работа за деинституционализиране на грижите за децата и младежите, живеещи в специализираните заведения. Анализът на данните показва, че през 2015 г. броят на закритите специализираните институции е 32 (46% по-малко в сравнение с 2014 г., когато са функционирали 70 специализирани институции), а настанените в тях деца и младежи са с 1 003 по-малко в сравнение с 2014 г., когато техният брой е бил 1 746.

В края на проект „Детство за всички“, в рамките на процедурата „Да не изоставяме нито едно дете“, са разкрити следните резидентни услуги в общността:

- ✓ 121 ЦНСТ за деца и младежи с увреждания (в 61 общини в страната), в които са настанени 632 младежи на възраст от 15 до 29 години, преместени от Домовете за деца с умствена изостаналост (ДДУИ);

⁸⁷ Подробна информация за резултатите е представена в т 4.1.2. на Приоритет IV: Превенция на социалното изключване на младите хора в неравностойно положение.

- ✓ 16 ЗЖ за младежи с увреждания, в които са настанени 104 младежи на възраст от 18 до 29 години, преместени от ДДУИ.

Освен деинституционализирането на посочения брой младежи, към 2 юни 2015 г. са разписани подробни планове за преместване от ДДУИ на още 90 млади хора на възраст между 15-29 години.

Анализът на данни показва, че през 2015 г. общият брой на преместените от социалните институции (ДДУИ и ДМСГД) в ЦНСТДМУ и ЗЖМУ младежи е нараснал с 34 повече в сравнение с 2014 г., когато в тях са били настанени 702 млади хора с увреждания.

В резултат на изпълнените мерки и дейности, заложи в Плана за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България” през първия планов период бе заменена системата на специализираните институции за грижа за деца с увреждания с мрежа от услуги в общността. Вместо функциониращите в началото на 2010 г. 23 дома за деца с умствена изостаналост и 1 дом за деца с физически увреждания, в които са били обгрижвани 956 деца и 420 младежи, към края на 2015 г. на територията на страната вече работят 118 ЦНСТДМУ и 19 ЗЖМУ⁸⁸.

По отношение на услугите, насочени към осигуряване на закрила и защита на децата на улицата чрез извеждането им от уличната среда също се наблюдава тенденция към увеличаване броя на обгрижените деца и младежи. В осигуряване на подкрепа и предоставяне на условия за равен достъп на всяко дете до цялостната мрежа от здравни, социални и образователни услуги и придобиване на социални умения през отчетната година са обхванати 490 деца и младежи. За сравнение, през 2015 г. техният брой е бил 490, което е с 19 повече в сравнение с 2014 г., когато те са били 471.

Таблица 11: Безнадзорни деца в ЦРДУ за периода 2013-2015 г.

<i>Брой/Година</i>	2013	2014	2015
Брой дневни центрове	13	16	15
Брой деца в дневните центрове⁸⁹	419	471	490
- момчета	233	230	258
- момичета	186	241	232
Брой деца по възраст			
- до 7 г.	54	104	75
- от 8 до 14 г.	310	300	302
- от 15 до 18 г.	54	66	113

⁸⁸ Доклад за дейността на ДАЗД за 2015 г.

⁸⁹ Данните се отнасят за броя на децата, настанени към 31 декември на съответната календарна година (ДАЗД)

- над 18 г.	1	1	0
-------------	---	---	---

За подобряване качеството на живот на деца на улицата важна роля имат Приютите за безнадзорни деца⁹⁰ (ПБД). Основните дейности в тях са свързани с осигуряване на подслон и предоставяне на храна, предоставяне на дрехи и обувки, здравна помощ – профилактика и лечение, санитарно-хигиенни процедури, работа с безнадзорни деца за мотивирането им да се откъснат от средата, начално ограмотяване, обучителни програми, психологическа помощ (индивидуална и групова работа), превенция на насилието, организиране на спортни и културни мероприятия и др.

Благодарение на работата, насочена към подобряване качеството на живот на децата на улицата, с цел предотвратяване на повторното изпадане в състояние в безнадзорност и откъсване от неблагоприятната среда, броят на безнадзорните деца и младежи е намалял със 7 в сравнение с 2014 г. По данни от постъпилите в Държавната агенция за закрила на детето информационни карти, към 31.12.2015 г. са предоставени услуги на 145 деца и младежи, докато през 2014 г. техният брой е 152. Резултатите сочат, че през последните три години се наблюдава положителна тенденция към намаляване броя на децата и младежите, ползвали услугите на ПБД с 40 (от 185 през 2013 г. на 145 през 2015 г.).

Таблица 12: Брой на децата, настанени в приюти за безнадзорни и безпризорни деца за периода 2013-2015 г.

Брой/Година	2013	2014	2015
Брой приюти	6	5	5
Брой деца преминали в приютите	185	152	145
- момчета	98	65	83
- момичета	87	87	62
Брой деца по възраст			
- до 7 г.	33	19	18
- от 8 до 14 г.	115	80	84
- от 15 до 18 г.	36	53	43
- над 18 г.	1	0	0

За повишаване на здравната култура на деца и младежи, ползващи социални услуги на специализираните институции, по Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” са предоставени средства на НПО, които поддържат мрежа от 18 общински младежки

⁹⁰ Според определението, визирано в Правилника за управлението и дейността на приютите за безнадзорни деца, „безнадзорно дете” е лице, ненавършило 18-годишна възраст, останало без грижа от родителите си или от лицата, на които е предоставено упражняването на родителски функции и поради това поставено в опасност за живота, здравето и правилното му физическо и психическо развитие (ДАЗД).

клубове за работа с доброволци в страната. В рамките на националното обучение за работа по подхода „Връстници обучават връстници”, както и в рамките на вътрешни обучения в съответната НПО, всеки доброволец преминава специално обучение за придобиване на знания и умения за планиране и провеждане на здравно-образователно занятие.

През 2015 г. доброволците от 18 общински младежки клубове са предоставили редица услуги, насочени към повишаване на здравната култура на децата и младежите, настанени в специализираните институции В резултат на това в здравно-образователни занятия и консултации са обхванати 499 деца и младежи⁹¹. За сравнение, през 2014 г. в тези дейности са обхванати 1 388 млади хора, което е с 889 повече в сравнение с 2015 г. Тук е момента да се отбележи, че намаляването на броя на обхванатите е свързано със закриването на специализираните институции за деинституционализация на грижа за деца с увреждания и заменянето им с мрежа от социални услуги в общността, което е част от държавната политика⁹² на деинституционализация в страната.

ПРИОРИТЕТ V: РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО

5.1. БЪЛГАРСКИТЕ МЛАДЕЖИ, УЧАСТВАЩИ В МЕЖДУНАРОДНОТО МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО

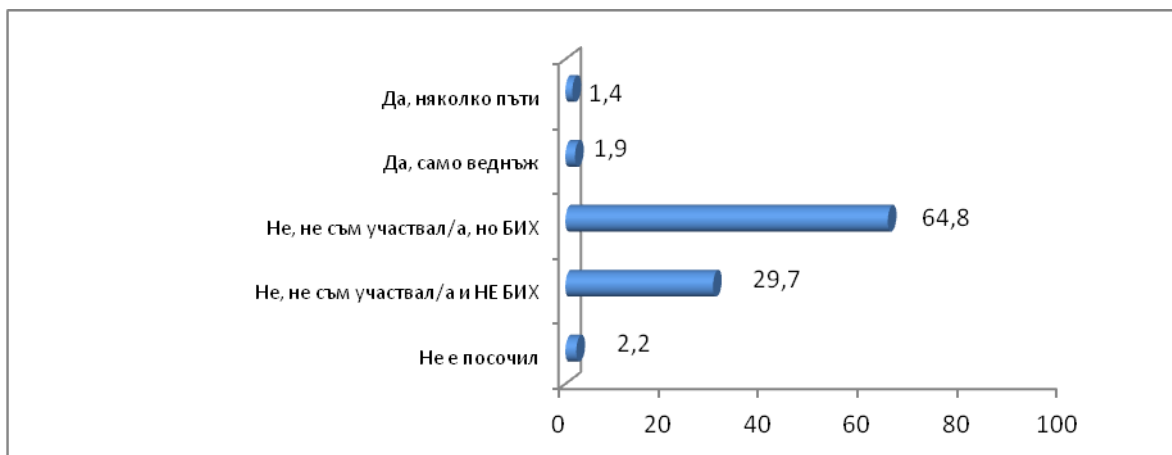
5.1.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Нагласите на младите хора към доброволчество в страната или в чужбина задават общият контекст, в който се възприема темата. Според данните от национално представително изследване, проведено сред младите хора в рамките на междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010-2020) през 2015 г., отношението към доброволството е категорично положително.

⁹¹ Информация от МЗ

⁹² Концепцията за деинституционализация на децата от домовете за медико-социални грижи за деца (ДМСГД) и домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ) е приета от Министерски съвет на 1 септември 2010 г.

В рамките на националното проучване 3% от младежите са заявили, че са участвали в международни доброволчески инициативи, веднъж или няколко пъти, през последните 3 години. Важен показател за потенциала на международното доброволчество е, че близо 2/3 от младежите твърдят, че биха участвали в такъв род дейности. Въпреки разликата между декларираните нагласи и конкретните действия, може да се направи изводът, че този потенциал е много висок.

Графика № 25: Участие в доброволчески дейности през последните 1-3 години в чужбина (%)⁹³

По данни за 2015 г. на Центъра за развитие на човешки ресурси (ЦРЧР) към Министерството на образованието и науката, който администрира програмата на ЕК „Еразъм+“, броят на участващите в Европейска доброволческа служба (ЕДС) български младежи е над 84. Информацията се предоставя от чуждестранните национални агенции, които финансират проектите, като точният брой е възможно да бъде и по-висок, поради факта, че част от проектите от 2015 г. все още се реализират и е възможно в тях да се включат български младежи на по-късен етап. Забелязва се повишен интерес към краткосрочните доброволчески проекти за период до 2 месеца, в които участват младежи, все още студенти или работещи, като подобни проекти им позволяват да съчетаят доброволческата служба с основните им ангажименти.

През отчетния период ЦРЧР, в ролята на Национална агенция по програма „Еразъм+“, организира реализацията на инициативи, насочени към повишаване информираността на младите хора в страната и конкретно насочени към доброволчеството.

⁹³ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

В периода 03-10 май 2015 г. Центърът реализира Европейската седмица на младежта в България. Основен тематичен акцент по време на мероприятията, съпровождащи европейската инициатива, е именно Европейската доброволческа служба, както и възможностите за доброволчество на местно, регионално и национално ниво по различни програми, проекти и други инициативи. По време на информационните кампании и инициативи, реализирани за младите хора в страната, ЦРЧР активно популяризира Европейската доброволческа служба и ползите от упражняването на доброволен труд. Насърчават се и организациите с регулярни дейности и опит в работата с младежи и доброволци, да се включат в ЕДС.

Продължава поддържането и развитието на специалната Facebook страница на Европейската доброволческа служба в България (<https://www.facebook.com/pages/EVS-Bulgaria/128382816037?fref=ts>), която има над 3311 харесвания. В публикации на Евродеск се включва и информация за ЕДС и ползите от нея. В рамките на ТСА (дейност за обучение и сътрудничество между Националните агенции) ЦРЧР регулярно изпраща представители на акредитирани по ЕДС български организации (на обученията за координатори на проекти, както и на обученията за ментори на доброволци).

5.1.2 Анализ на състоянието

Анализът на информацията по отношение на нагласите на младите хора за осъществяване на доброволчески дейности в чужбина сочи, че основната мотивация на младежите за включване в доброволчество е изучаване и практикуване на чужд език, както и натрупване на знания в конкретна област, които могат да се използват при бъдещо професионално развитие или обучение в България и чужбина.

Интересът на българските неправителствени организации към работата по Европейската доброволческа служба нараства, като през 2015 г. са подадени 46 заявки за акредитация по ЕДС, от които са одобрени 43. В предходния отчетен период броят на заявките за акредитиране е бил 35, а одобрените организации са 32 на брой. Представените данни за увеличаване брой кандидатстващи организации са предпоставка и за увеличаване на броя на българските младежи, които ще участват в международни доброволчески дейности в бъдещ период.

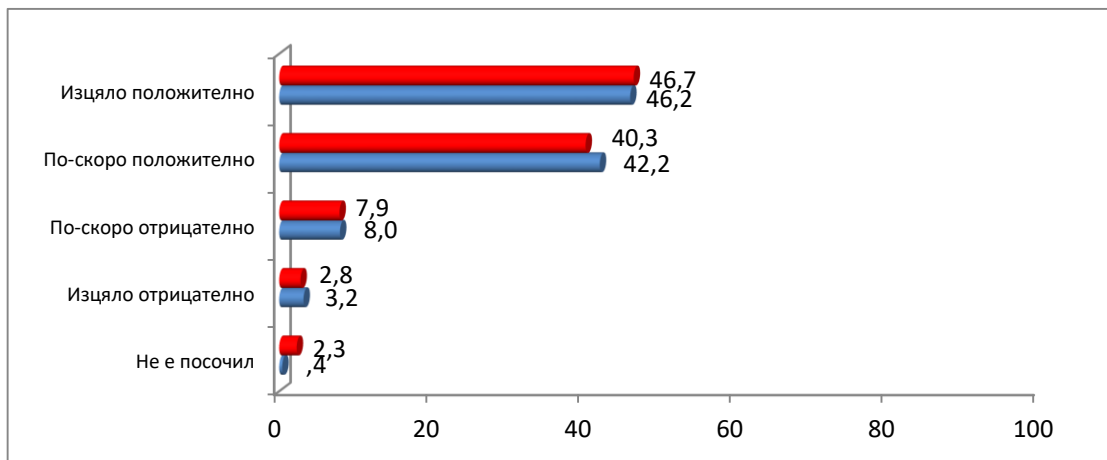
5.2 УВЕЛИЧАВАНЕ НА БРОЯ НА ДОБРОВОЛЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

5.2.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Доброволчеството в България е един от секторите, за когото не се събира официална статистическа информация. Количествени данни за младите хора, упражняващи доброволчески дейности, както и по отношение на нагласите към доброволчеството се черпят от социологически проучвания и анализи, както и от информация на неправителствения сектор в България.

Според национално представителното проучване, проведено от агенция Естат в рамките на междинна оценка на въздействието на Националната стратегия за младежта (2010-2020) през отчетния период, болшинството от младежите имат категорично положително отношение към доброволчеството.

Резултатите се потвърждават и от проучването чрез фокус групи⁹⁴ от младежки представители, проведено в рамките на същото изследване. Младежите заявяват, че участието в доброволчески инициативи и каузи възпитава, но в същото време подчертават, че сред младите хора липсва познание по темата и желание за активно включване.

Графика 35: Отношение към доброволчеството в България (%)⁹⁵

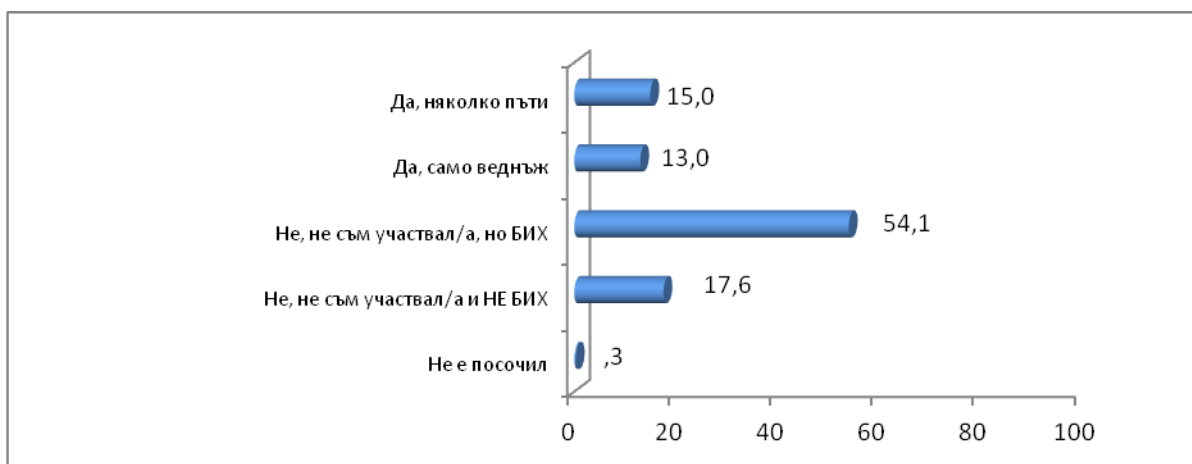
Делът на младите хора в страната, които участват в доброволчески дейности е 28 %, сочат данните от националното социологическо проучване. Сравнението на тенденциите от изследванията през последните години показва значително увеличение на

⁹⁴ Дискусии във фокус групи по приоритетите на Националната стратегия за младежта (2010-2020), проведени паралелно с проучването, с младежи от 6-те района от ниво 2.

⁹⁵ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

процента на доброволците. Изследванията от 2009 г., 2011 г. и 2012 г. сочат слаба тенденция на нарастване на заявеното участие в доброволчески акции от 6,5% на 7,6%⁹⁶. През 2014 г. техният дял е вече 20%⁹⁷, а сега с 8 % повече младежи заявяват, че са извършвали доброволчески дейности.

Този резултат говори за качествена промяна на обществените нагласи и поведение по отношение на доброволчеството и преминаване от фазата на пасивност и декларативно желание за участие към реално действие. Причините за това могат да се търсят в различни посоки – както по посока на ефекта от популярни доброволчески инициативи, организирани от национални медии, така и заради серията от природни бедствия (пожари и наводнения), непосредствените поражения от които не биха били ограничени без участието на доброволци. Това се потвърждава индиректно от изявените интереси в областта на доброволчеството, където дейностите в защита на околната среда и социалните дейности са доминиращи.

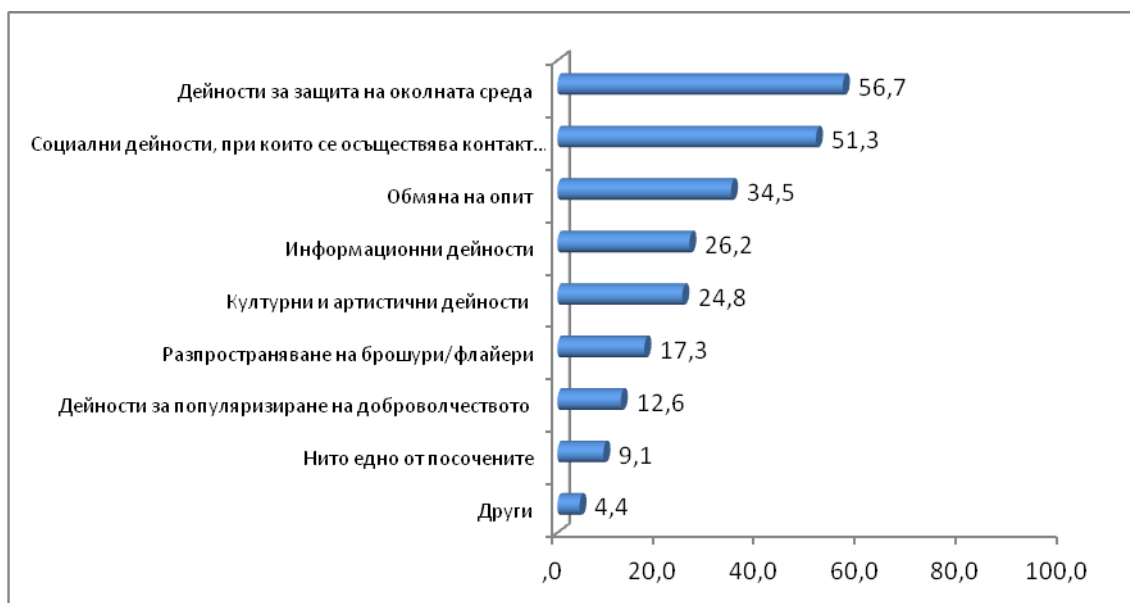

Графика 36: Участие в доброволчески дейности през последните 1-3 години в България (%)⁹⁸

⁹⁶ http://youth.mpes.government.bg/images/docs/youth_report_2010_201209082013.pdf

⁹⁷ http://youth.mpes.government.bg/images/docs/2014/report_youth_2013.pdf

⁹⁸ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

Графика 37: Интереси в областта на доброволството (%)⁹⁹

По данни на Министерството на младежта и спорта от отчетната информация за изпълнение на Плана по Националната стратегия за младежта за 2015 г., в различни проекти и инициативи на национално, регионално и местно ниво са обхванати общо 5 914 млади доброволци.

За популяризиране на младежкото доброволчество са реализирани 478 инициативи на местно ниво. На национално и областно ниво са въведени 89 добри практики с участието на 1 771 младежи. От общините и институциите в страната, по различни програми и инициативи, са реализирани 120 обучения, свързани с правата на младите доброволци и извършваните от тях доброволчески дейности. Обучени са 4 143 млади хора на възраст от 15 до 29 г.

В дейностите по проекти в областта на доброволчество, финансирани по Национална програма за младежта (2011-2015) на Министерство на младежта и спорта, са взели участие 191 млади доброволци.

За участие в доброволчески дейности и инициативи през 2015 г. са издадени 333 сертификати на младежи от 15 до 29 г.

Активност по отношение на дейностите, реализирани от младите хора в областта на доброволството се наблюдава и от информацията, представена пред Министерството на младежта и спорта от неправителствения сектор в страната. Съгласно Закона за

⁹⁹ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

младежта ежегоден ангажимент на младежките организации в страната е да подават данни за въведени добри практики за младежка доброволческа дейност.

За 2015 г. информация е представена от 26 неправителствени организации, работещи с млади хора и 17 младежки организации. Те са реализирали 298 кампании и инициативи, в които са се включили 25 758 млади доброволци. Тематичният спектър на осъществените дейности и практики е широк, а целевите групи към които са били насочени реализираните дейности са деца и младежи в неравностойно положение и риск, младежи от малки населени места, млади хора със здравословни проблеми и възрастни хора.

Според информацията на неправителствените организации осъществените дейности са били от значителна полза за местната общност, за популяризиране на доброволчеството, за утвърждаване на концепцията му, както и за повишаване на мотивацията на младите хора за полагане на доброволен труд. Също така реализирането на дейности, кампании и инициативи в помощ на отделни общности е повишило социалната чувствителност и ангажираност на младите хора от съответното населено място.

5.2.2 Анализ на състоянието

Анализът на данните от Отчета за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г. показва положителна тенденция при изпълнението на всички индикатори относно мерките по Приоритет V „Развитие на младежкото доброволчество“. В различни дейности и инициативи са привлечени 5 914 млади хора (планиран брой 1820), въведени са 89 добри практики за доброволческа работа, (планирана стойност 64), реализирани са 478 инициативи (148 заложи) в изпълнение на целите по приоритета, проведени са и 120 обучения за млади доброволци, като прогнозната стойност на индикатора е била 59.

Анализът на събраната информация от изпълнението на Националната стратегия за младежта (2010-2020) на този етап в областта на развитието на младежкото доброволчество налага изводът, че доброволчеството е един от основните принципи на младежко участие. Налице е значителен ръст на дела на доброволците в периода на изпълнение на стратегията. То се превръща от периферна и пожелателна сфера на

младежка активност, във все по-видима и значима обществена дейност.¹⁰⁰ Това налага законово регламентиране на доброволството и на уменията, придобити в него като форма на неформално образование. Както в местното, така и в международното доброволчество е налице висок потенциал за развитие.

ПРИОРИТЕТ VI: ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ

6.1. УЧАСТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА ПРИ РЕШАВАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ПРОБЛЕМИ

6.1.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Темата за участието на младите хора в обществения живот както на местно, така и на национално ниво е от съществено значение за страната главно поради няколко причини. Младите хора са „челен капитал”, те представляват бъдещето на всяка държава. Тяхната активност и участие в обществения живот са от ключово значение – техните интереси, виждания, мнения следва да бъдат представяни и вземани предвид при формулирането на публични политики и вземане на решения. Участието на младите хора е една от предпоставките за засилване на демокрацията и социалното сближаване, осигуряване на добро управление и гарантиране на политическата стабилност.

Пълноценното участие на младежите в общественно-политическия живот на страната, се изразява в разбиране на проблемите, самоорганизиране и създаване/членство в организации, които да представляват техните интереси. На първо място показател за това доколко младите хора участват в решаването на собствените си проблеми е отношението им към социално –политическия живот. Сред тях обаче битова мнението че „младите хора не се интересуват какво се случва в страната.“ Също така съществува недоверие, че положението може да се подобри, дори и при участие в подобни

¹⁰⁰ Междинна оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010-2020) , реализирана от агенция „Естат“ в рамките на проект „Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България“ на ММС, финансиран по ОПАК (Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ)

инициативи. Понятието „социално активен младеж“ не е смислово оформено в съзнанието на изследваните младежи. Като цяло, те трудно описват характеристиките на този образ, а общото мислене е в посока липса на подобни участници в социалния и политически живот в страната. Все пак социално активният младеж за тях е човек, който се включва в различни граждански инициативи, информира се за случващото се у нас и се вълнува от развоя на събитията.

Що се отнася до ангажираността на младежите с различни организации, 73% не членуват в такива, което представлява известно намаление, в сравнение с предишни години. Най-много са членуващите в спортни клубове, следвани от младежите, които участват в благотворителни/хуманитарни организации. От дискусиите във фокус групи, проведени с млади хора в рамките на междинната оценка на въздействието на Национална стратегия за младежта (2010-2020) могат да се открият някои причини за това - недостатъчната гласност на тези организации сред групите, за които са предназначени, както и липса на заинтересованост на младежите да участват в подобни форми на граждански инициативи.

Графика 38: Членство в различни типове организации¹⁰¹

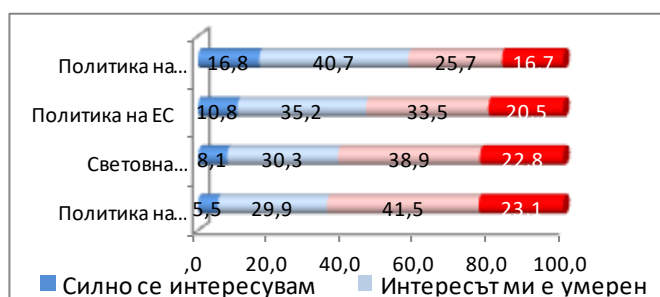
Към края на 2010 г., броят на вписаните в Централния регистър на юридическите лица с нестопанска цел за обществено полезна дейност към Министерството на правосъдието сдружения и фондации, които имат за цел подкрепа на млади хора е 1718 или 20.42% от общо 8 410 регистрирани организации в обществена полза. През 2015 г., те са 2 537 и делът им на практика се запазва – 19.7%.

Според данните от анализа на проблемните области в Националната стратегия за младежта (2010-2020), 61% от младежите в страната не се интересуват от политика, което е съществено намаление спрямо 2001 г., когато този дял е 42%., а през 1998 г. – 32%. В

¹⁰¹ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

изследването през 2014 г. 40% отговарят категорично „Не“ на въпроса „Интересувате ли се от политика?“, срещу 23% от младежите, които са дали утвърдителен отговор.

Въпросът, зададен през 2015 г. използва различна, по-чувствителна скала, но въпреки това положителните и отрицателните отговори могат да се сравнят. Днес делът на младежите, декларирали силен интерес към националната политиката и на аполитичните е еднакъв – 17%. При всички случаи данните от последните години показват увеличаване на дела на младежите, които проявяват интерес към политиката. Това може да се дължи на обществените процеси от края на 2012 г. и 2013 г., които доведоха до активизиране на населението (но най-вече на младите хора) и масови протести.

Графика 38: Интерес на младите хора към политиката¹⁰²

Индикатор за гражданска активност са и подадените сигнали до оторизираните институции за нарушения и нередности. Близко половината от интервюираните не са подавали такива и не са мислили да го направят, което може да се интерпретира като относително пасивно отношение към заобикалящата обществена среда.

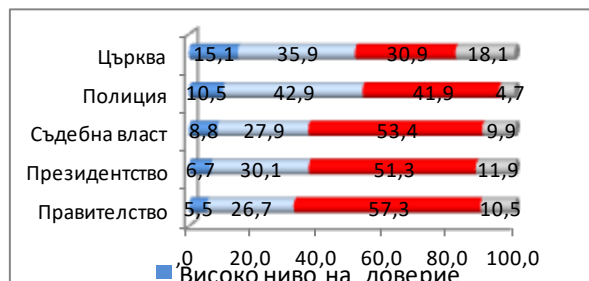
Графика 39: Подадени сигнали за нарушения срещу институции¹⁰³

Тази пасивност може да се обясни чрез безпрецедентно ниското ниво на доверие към обществените институции. Съдебната власт, правителството и президентството,

¹⁰² Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

¹⁰³ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

генерират много по-висок дял на недоверие, отколкото доверие сред младежите. Малко по-високо е доверието в полицията. Единствено в църквата недоверието е „само“ 2 пъти по-високо.

Графика 40: Ниво на доверие към различни институции¹⁰⁴

Отгук предпочитанията за справяне с проблема са най-вече насочени към местната власт, която, образно казано, е „най-близо“ до конкретните проблеми на младите хора. Много по-назад са националните институции, а избраните от района народни представители на практика липсват от картината. Отчуждението на младежите от институциите, кара 43% да не обмислят контакт с тях при проблем.

Младежта и активното включване на младите хора в политическия, социално-икономическия и културен живот е сред основните приоритети на ЮНЕСКО още от 1999 г., когато за първи път като самостоятелна структура, е създаден Младежкия форум към организацията. България изпраща младежки делегати за участие в Младежкия форум на ЮНЕСКО, организиран на всеки две години непосредствено преди Генералната конференция на ЮНЕСКО. Приоритетната цел на ЮНЕСКО за работа със и за младежите в рамките на всички свои програми се реализира чрез нейната Оперативна стратегия за младежта (2014-2021).

Стратегията предлага рамка за развитие на конструктивни партньорства с и между младежките организации. Тя изхожда от постулата, че младежите са ключови партньори за развитието и за мира.

През 2015 г. са подадени 91 проекта по програма „Еразъм+“, Ключова дейност 2 (КД2), сектор Младеж и 71 проекта по Ключова дейност 3, Структурен диалог (КД3), като общо одобрените за финансиране проектни предложения по двете дейности са 16. Само в одобрените проекти по КД3 участие са взели 1335 младежи. По КД2 са стартирани

¹⁰⁴ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

дейностите по изработване на 13 иновативни, интелектуални продукти, насочени към повишаване на ключови умения у младите хора.

През 2015 г. с цел стимулиране на участието на младите хора и техните организации в опазването, подобряването и управлението на природното богатство, са проведени национални кампании за повишаване на общественото съзнание и култура по повод: Деня на влажните зони – 2 февруари; Деня на водата – 22 март; Седмицата на гората – 30 март – 5 април; Деня на Земята – 22 април; Деня за борба с климатичните промени – 15 май; Деня на биологичното разнообразие – 22 май; Европейската седмица на устойчивото развитие – 30 май – 5 юни; Деня на околната среда – 5 юни; Деня на река Дунав – 29 юни; Европейската седмица на мобилността – 16-22 септември; Деня за защита на озоновия слой – 16 септември; Деня на птиците – 1 октомври; Деня на мониторинга на водата – 18 октомври; Деня на Черно море – 31 октомври; Европейската седмица за намаляване на отпадъците – 21-29 ноември; Деня на планините – 11 декември и др.

В рамките на тези кампании, от МОСВ и неговите структури са проведени открити уроци, беседи, конкурси, изложби, пленери, акции по почистване и залесяване, екопоходи, форуми, обучителни семинари, кръгли маси, конференции за ученици, учители, бизнеса, неправителствени организации, за служители на общинската и държавната администрация.

В отчетния период продължава развитието на информационните центрове за обществеността в МОСВ и неговите регионални структури, които разпространяват информация за околната среда и устойчивото развитие сред учениците, студентите, неправителствените организации, академичните среди, бизнеса.

Към председателя на Държавната агенция за закрила на детето функционира Съвет на децата. Основната роля на Съвета е да бъде представено мнението на децата преди създаването и структурирането на политики, които да гарантират техните права. Целта е чрез Съвета на децата основните принципи на Европейския съюз за информираност, свободно движение на хора, защита интересите на гражданите и пряко участие на гражданите в сформиранието на политики и програми да достигне до по-широк кръг български деца. Заседанията на Съвета на децата допринасят за изпълнението на стратегическите цели на ДАЗД, описани в Националната стратегия за детето, както и в Стратегическия план на ДАЗД за 2014-2016г. за насърчаване на детското участие и

развитие на детските структури. През 2015 г. са проведени две редовни заседания на Съвета на децата.

През 2015 г. в Министерството на младежта и спорта продължава дейността на създадената през 2010 г. национална работна група за реализиране на Структурния диалог в България. Групата включва експерти от Министерство на младежта и спорта, Министерство на образованието и науката, Министерство на труда и социалната политика, Министерство на икономиката, енергетиката и туризма, Агенцията по заетостта, активни неправителствени организации и младежки обединения в страната, представители на синдикатите и др. Задачата на работната група е да осъществи подготовка за участието на младите хора в изпълнението на структурния диалог на национално и европейско ниво, да анализира резултатите от национални допитвания сред младите хора в България и да изготви националните доклади на база допитванията на младите хора.

Проведени са и заседания на Националния консултативен съвет за младежта и Обществения съвет по въпросите на младежта към министъра на младежта и спорта, в дейността на които участват национално представителните младежки организации в страната и активни младежки и други неправителствени организации, работещи в полза на младите хора. Обсъдени са проблеми, свързани с подобряване на координацията между институциите при реализиране на младежките политики, както и новия период на действие на Националната програма за младежта (2016-2020).

В мерките за изпълнение на Плана по Националната стратегия за младежта (2010-2020) по приоритет „Повишаване на гражданската активност“ са обхванати общо 83 628 младежи. Финансирането е осигурено в рамките на националния и общинските бюджети, програма „Еразъм+“ на Европейската комисия, програмите за териториално сътрудничество, УНИЦЕФ и др. За насърчаване на самоорганизирането на младите хора са реализирани 2 626 инициативи, в които са обхванати 15 915 младе хора на възраст от 15 до 29 г.

С цел подпомагане развитието на младежките организации и младежките дейности в страната, общо за целия период на действие на Национална програма за младежта (2011-2015) са подкрепени финансово 225 проектни предложения на организации, работещи в подкрепа на развитието и утвърждаването на потенциала на младите хора в страната.

През 2015 г. са въведени 128 добри практики за младежка гражданска активност, организирани са 94 информационни дейности за популяризиране на активното младежко участие.

През 2015 г. за насърчаване на гражданското образование и обучение сред младите хора са проведени 124 обучения за младежки лидери, като са обхванати 1 743 млади лидери и младежки работници. С оглед на осигуряване на ефективно представителство на интересите на младите хора във формирането, изпълнението и оценката на секторните политики на национално, регионално, областно и общинско ниво са сформирани 291 младежки обединения.

През 2015 г., по Национална програма за младежта (2011-2015), е проведен един конкурс след който са одобрени 9 проектни предложения на организации, които да предоставят услуги на млади хора. В периода на територията на областните градове в страната функционират създадените по програмата Младежки информационно-консултантски центрове (МИКЦ), които също развиват дейности в областта на младежкото включване и гражданската активност.

Насърчаването на гражданското участие и активност сред младежката общност в страната е приоритет и на местните власти в страната. Голяма част от общините в България полагат усилия да ангажират все повече млади хора в обществения живот на населеното място, в което живеят и се реализират. Най-често използваните форми за включване на младите хора в местното самоуправление са:

- организиране на работни срещи (дискусии, кръгли маси, срещи-разговори, обучителни семинари);
- организиране на „Ден на младежко самоуправление“/„Кмет за 1 ден“/„Мениджър за един ден“;
- учредяване на Младежки/детски парламент;
- участие в Обществен съвет/Общински младежки съвет/Областен младежки съвет;
- изграждане на екологични клубове, чрез които се приобщават младите хора.

За развиване на младежки дейности се организират съвместни тържества, празници, съвместни дейности с НПО и спортни клубове, клубове за дебати по младежки въпроси, разработват се програми за развитие на населените места, изграждат се

младежки информационни портали. В някои общини се практикува Ден на отворените врати, за да могат младите хора да се запознаят с работата на общинската администрация

Голяма част от българските общини подкрепят финансово или по друг начин проекти или инициативи на млади хора. Подкрепата се изразява предимно в предоставяне на материали и/или финансови средства за еко инициативи (посадъчен материал, извозване на боклук, оборудване за изграждане/възстановяване на детски площадки и места за отдих и др.) или за награди при провеждане на спортни турнири или културни фестивали.

Въпреки че през последните години се реализират съвместни проекти между общините в България и други местни власти от европейски държави, все още рядко се инициират проекти с други страни, насочени изключително и само към младежки дейности, или свързани с участие на млади хора във взимането на решения. Важно е обаче да се отбележи, че приблизително 60% от общините, които са спечелили проекти за трансгранично и международно сътрудничество с други градове/общини, са включили в съвместните дейности и такива, насочени към младите хора.

Част от основните теми, включени в проектните дейности са:

- дискусии върху икономически и социални европейски политики за младите хора в Европа;
- обмяна на опит по въпросите на доброволческото сдружаване;
- дискусии по въпросите за равните възможности на младите хора и тези в неравностойно положение;
- споделяне на опит за интегриране на младежкото управление и самоуправление на територията на общината;
- стимулиране на младежки инициативи, обмен на опит и добри практики между младежи за организиране и реализиране на различни младежки инициативи - спорт, социални и екологични дейности;
- взаимни посещения на служители на младежка възраст от общинските администрации за обмяна на добри практики за добро управление, обмен на социални, образователни и културни практики;
- обмен на културните ценности, обичаи и традиции, с цел общуване с други млади хора от различни етноси и култури.

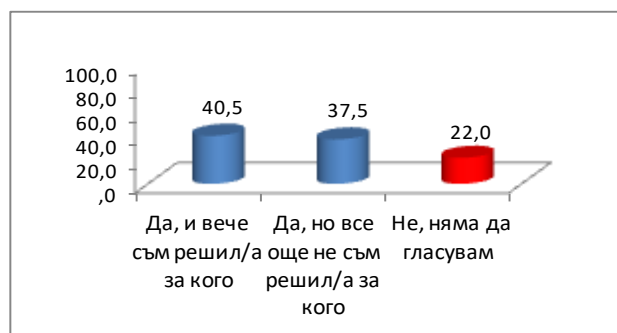
6.2 ИЗБИРАТЕЛНА АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НАЦИОНАЛНИ, МЕСТНИ И ЕВРОПЕЙСКИ ИЗБОРИ

6.2.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Повишаване на избирателната активност сред младите хора в България е сред основните приоритети, както на национално, така и на европейско ниво.

От друга страна осъщественото национално представително изследване на състоянието на младите хора в страната за 2015 г.¹⁰⁵ показва, че половината от младите българи изчерпват участието си в политическите процеси в страната единствено с гласуване по време на избори.

Избирателната активност може да се разглежда като компонент на гражданското участие. Тук важен резултат е, че четирима от пет младежи заявяват, че ще гласуват – двукратно повече от избирателната активност при местни избори.

Графика 41: Готовност за участие в избори¹⁰⁶

Анализът на данните от проучванията през последните години показва, че продължава отчуждението на младите хора от политиката и политическите процеси. Политиката си остава занимание за възрастните. Младежите не виждат смисъл не само да участват активно в политическия процес, но дори и да гласуват. В основата е както неразбирането въобще на „политическото“, така и естественият младежки радикализъм.

За съжаление, въпреки намаления процент, сред младите хора в страната продължават да функционират младежки формирования, разпространяващи призови за разрушаване на демократичната политическа система. Това е проблем върху който следва

¹⁰⁵ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

¹⁰⁶ Национално представително проучване сред младите хора в страната, проведено от ЕСТАТ

да се работи през следващите години. И все пак, младежите си остават значително по продемократично настроени от възрастната генерация.

6.2.2 Анализ на състоянието

Участието на българските младежи в демократичния живот и участието им в процеса на вземане на решения по проблеми и въпроси, важни за тяхното бъдеще, се измерва с участието на младите хора в национални, местни и европейски избори, членството им в различен тип организации, както и включването им в кампании, инициативи и консултативни органи към местни, регионални и национални органи на управлението и властта. Гражданската активност е основополагащ хоризонтален принцип на обществения живот в демократичните системи, валиден за всички области.

Въпреки противоречивите резултати в някои аспекти на гражданската активност на младите хора, може да се отчете съществена промяна в нагласите им. От една страна данните препотвърждават процеса на отдръпване от институциите и нарастващо отчуждение и недоверие към тях. Този процес има като логично развитие самоорганизацията и засилената гражданската активност, но към настоящия момент тази тенденция все още не се е разгърнала.

От друга страна са налице видими белези за начало на развитие на такъв процес - това са високото ниво на декларирана избирателна активност, засиленият интерес към политиката, както и впечатляващият ръст на доброволците, също показател за висока степен на младежко участие.

Необходимо е добрите модели на работа с младите хора от страна на институциите и общините да продължат да се развиват и налагат, не само на централно ниво. Именно взаимодействието между младите хора и местните власти в по-малките населени места е важен фактор, както за насърчаване на младежката активност, така и за решаване на специфичните за района младежки проблеми, и по-конкретно - създаване на условия за реализация на младите хора в родните си градове и страната.

**ПРИОРИТЕТ VII:
РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И
СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ**

**7.1 ПРОФЕСИОНАЛНА И СОЦИАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В
МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ**

7.1.1. Състояние на индикатора и предприети мерки

По данни на НСИ, към 31 декември 2015 г. броят на младите хора е 1 169 398 души и спрямо броя им през 2014 г. (1 204 894) намалява с 2.95% (35 496 души).¹⁰⁷ В периода 2012-2015 г. около $\frac{3}{4}$ от младите хора живеят в градовете и само $\frac{1}{4}$ в селата.

Ръстът на безработицата в малките населени места и в селските райони е голям, което е причина младите хора да търсят препитание в чужбина или в големите градове.¹⁰⁸

През 2015 г. демографските процеси оказват най-силно влияние за намаляване на младите хора, живеещи в градовете. Намалението е с 31 036 души (3.39%) спрямо предходната 2014 г.

Таблица 13: Брой млади хора на възраст от 15 до 29 години по градове и села

Година	Общо по местоживееене	В градовете	В селата
2015	1 169 398	884 572	284 826
2014	1 204 894	915 608	289 286

При живеещите на село, този темп е по-нисък – 4 460 души или (1.54%) в сравнение с предходната 2014 г. (7 179 души).

През 2015 г. 119 202 лица са участвали в преселвания между населените места в страната. От тях 47.7% са мъже и 52.3% - жени. При мъжете се наблюдава увеличение на техния процент - от 45.7% през 2014 г на 47.7% през 2015 г., докато при жените процентът намалява от 54.3% през 2014 г. на 52.3% през 2015 г.

¹⁰⁷ Данни на НСИ за 2015 г.

¹⁰⁸ Аналитични справки на областните администрации в страната, предоставени за изготвяне на Годишния доклад за младежта за 2015 г.

По отношение на възрастовата структура, с най-голям относителен дял сред преселващите се, са младежите във възрастовата група 20-39 години (35.3%), като спрямо 2014 г. се забелязва намаляване с 0.5 процентни пункта. При младите хора под 20 години (21.5%) има спад с 0.2 процентни пункта спрямо предходната година.¹⁰⁹

Основните „мотиви-стимули“ при контраурбанизацията са свързани с представата известна като „селска идилия“, която хората имат за живота на село - например по-малко трафик и шум, естествена среда, „селски“ тип общуване, пазаруване и т.н. Тази идея създава предпоставки за търсене на жилища в селските райони, които в развитите страни често се използват през уикенда като място за оттегляне на тези, които живеят в града и предпочитат провинцията за почивка. Населението на селата набъбва също и през летните месеци като места за втори дом – къщи за почивка. Разбира се, в този тип села населението намалява през зимните месеци, което води до затихване на общностните функции и прекратяване на някои услуги за населението.

През 2015 г. по приоритет 7 „Развитие на младите хора в малките населени места и селските райони“ от Национална стратегия за младежта (2010-2020) в мерки и дейности по Плана за изпълнение са обхванати общо 35 843 младежи, живеещи в малките градове и села. Финансирането е осигурено в рамките на националния и общинските бюджети, Програми за териториално сътрудничество, Оперативна програма „Регионално развитие“ и Програма за развитие на селските райони“. Чрез тях е подпомогната дейността на 155 читалища, а в различни мероприятия са обхванати 20 927 младежи. В рамките на 102 инициативи, свързани с насърчаване на младежкото участие в управлението на местно ниво са включени 5 172 млади хора, а 845 са участвали в местни инициативни групи по различни теми.

В изпълнение на Плана по Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г. в предприятия на млади хора са наети на работа 58 младежи от малки населени места.

Принос към мерките за развитие на младите хора в малките населени места и селските райони има *Национална програма за младежта (2011-2015)* чрез възможностите, които дава за подкрепа на дейности на младежки и други неправителствени организации в тези райони. През 2015 г. се реализират 9 проекта по Подпрограма 2 „Национални кампании и инициативи“, на тема „Активиране на младите хора в малките населени места“, финансирани през 2014 г. Проектните дейности са

¹⁰⁹ Данни на НСИ за 2015 г.

насочени към проучване на потребностите на младежите в малките населени места и селските райони, подобряване на възможностите за професионална и социална реализация, разработване и прилагане на обучителни програми, с цел повишаване на тяхната пригодност за заетост, насърчаване на предприемаческото мислене и стимулиране на гражданското им участие. В същото време броят на проектите и дейностите, осъществени в тези райони, е недостатъчен. Не са реализирани изцяло възможностите на Програмата за задържането на младежите в по-малките населени места. Все пак е налице организирана младежка дейност и в селищата с малко население, заедно с възможността тази дейност да доведе до добри проектни предложения.

Друга мярка, насочена изцяло към развитие на селските райони, е *Мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери“* от Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013 г. (ПРСР 2007-2013). Едни от основните целите на *мярка 6 на новата ПРСР 2014-2020 г. „Развитие на стопанства и предприятия“* са насочени към улесняване процеса на създаване на стопанства от млади земеделски производители, насърчаване на заетостта и разкриване на качествени работни места и запазване на вече съществуващите такива, намаляване на сезонните колебания в заетостта и др, поради неблагоприятната възрастова структура на населението в тези райони. По отношение на мярка 6.1 *„Стартова помощ за млади земеделски стопани“* от ПРСР за периода 2014-2020 г., допустими за подпомагане са земеделски стопани, които са както физически лица и еднолични търговци, така и ЕООД-та. Те следва да са регистрирани като земеделски стопани по Закона за подпомагане на земеделските производители, както и да са на възраст от 18 до 40 години към датата на подаване на молбата за подпомагане.

Земеделието е една от ключовите политики, която допринася за подобряване на живота на младите хора в малките населени места. Реформата на Общата селскостопанска политика (ОСП) от 2013 г. въвежда промени в системата на директното подпомагане за следващия програмен период 2015-2020 г. Една от съществените промени е въвеждането през 2015 г. за първи път на плащане за млади земеделски стопани, които започват своята селскостопанска дейност. Плащането е ежегодно и ще се предоставя по Схема за млади земеделски стопани, която е задължителна за прилагане от всички държави-членки на Европейския съюз (ЕС). Въвеждането на тази схема отчита необходимостта от подобряване на възрастовата структура на заетите в земеделието както и това, че създаването на нова икономическа дейност в селскостопанския сектор от младите

фермери, тяхното първоначално установяване и структурното приспособяване на техните предприятия след първоначалното учредяване изисква вложения на много средства, с които те не разполагат. Очаква се реализирането на схемата да окаже положително въздействие в посока привличане на млади фермери в сектора, което е от съществена важност за конкурентоспособността на селскостопанския сектор и се явява допълнителен стимул за задържане на младото население в селските райони. Подпомагане по схемата се предоставя на млади земеделски стопани, които имат право на директно плащане по схемата за единно плащане на площ (СЕПП). За целите на схемата, младите земеделски стопани следва да са физически лица, които за пръв път създават земеделско стопанство (като ръководители на стопанството) или които вече са създали такова стопанство в рамките на пет години преди подаването за пръв път на заявление по СЕПП и които са на не повече от 40 години в годината на подаване на заявлението. Схемата предвижда допълнителна надбавка към основното плащане по СЕПП в размер на 25% от него. Плащането се отпуска за срок от пет години от датата на създаването на тяхното стопанство за първите 30 ха от стопанствата на младите фермери.

Друга мярка, насочена към развитието на селските райони и малките населени места, е залегнала в Националната стратегия за развитие на ширококолентовия достъп в България (2012-2015), и акцентира върху положението в отдалечените и слабо населени райони. Осигуряването на ширококолентов интернет и инвестициите в ширококолентова инфраструктура, особено в селските райони, е необходимо за преодоляване на тяхната икономическа и социална изолация и за намаляване на негативните тенденции в тяхното развитие. Равният достъп до ширококолентова инфраструктура ще направи тези райони активни участници в обществения живот.

7.1.2 Анализ на състоянието

През 2015 г. най-голямо териториално движение има по направлението „град - село“ (37.6%), което е с 5.9% по-малко от предходната година, следва направлението „град - град“ (35.8%), което е с 7.7% по-малко от 2014 г. Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село - град“ (17.0%), където се наблюдава намаляване на миграционните потоци с 4 процентни пункта. При

преселванията „село - село“ (9.6%), наблюдаваме увеличение с 0.4 процентни пункта спрямо 2014 г.¹¹⁰

Професионалната реализация на младите хора в част от административните области на страната продължава да бъде все така незадоволителна. През 2015 г. се запазва тенденцията, показателите за икономическа активност, заетост и безработица при младите, живеещи на село, да са по-лоши от тези, живеещи в града. Запазва се и влошаващата се структура на населението в селските райони.¹¹¹

Основните фактори за тези тенденции са безработицата, бедността, слабото равнище на образованието и на здравните услуги, липсата на собствено жилище, липсата на услуги и удобства, липсата на канализация и на чиста вода, лошото електроснабдяване, неефективното селско стопанство, културните ограничения и др. Важен фактор за миграция на младото хора е и невъзможността те да намерят сходна социална младежка среда. Нарастването на битовата престъпност и липсата на адекватни мерки срещу нея, са също основен фактор за обезлюдяването на селските райони. Не могат да се пренебрегнат и зачестилите в последно време природни бедствия – наводнения, свлачища и др. От друга страна, възможностите за работа, за образование, за жилищно настаняване, за сигурност, за развлечения, по-добри условия на живот, по-добро медицинско обслужване, за по-голяма политическа и религиозна свобода, привличат младите хора в градовете.¹¹²

Данните от областните администрации в страната, подадени за изготвянето на Отчета на Националната стратегия за младежта и Годишния доклад за младежта за 2015 г. потвърждават изводите по отношение на младите хора в малките населени места и селските райони – обща тенденция към застаряване на населението и обезлюдяване, ограничените възможности за заетост по селата и малките градове, водещи до миграция, слаба икономическа перспектива и оттам слаби възможности за възпроизводство на населението и трудовия потенциал. Отчита се необходимост от обучение по професии в сферата на селското, горско, ловно стопанство и предприемачеството, защото са приоритетни за развитието на селата.

Професионалната реализация на младите хора се осъществява в земеделието и животновъдството. Много малка част от младежите, които са придобили дадено

¹¹⁰ По данни на НСИ за 2015 г.

¹¹¹ Данни от аналитичните справки за изготвяне на проект на Годишния доклад за младежта за 2015 г. на областни администрации Видин, В.Търново, Сливен, Пловдив, Ловеч, Търговище и Кърджали.

¹¹² Доклад „Младите хора и селските райони”, Тематична работна група 11 Национална селска мрежа

образование, могат да се реализират, тъй като частните земеделски производители се самонаемат, работят на семеен принцип и почти не наемат външни лица.

Достъпът до формално и неформално образование, професионално образование и обучение, информация, и консултиране на младите хора в малките населени места и селските райони също е ограничен.

Културното и духовно израстване в тези райони се подпомага от читалищата и действащите към тях библиотеки. Читалищата се превръщат в средища на информация, неформално обучение, културно израстване и гражданско участие. Те съхраняват традициите и културата в тези райони. Благодарение на тях младежите получават достъп до програми и проектни предложения, касаещи младежките проблеми и начините за решаването им.

По данни на Министерство на културата е постигнато завишение на стандарта е (7 080 лв.) и субсидираната численост на читалищата е (7 479 бр.) за 2015 г. Във всички области на страната са предоставени допълнително общо 50 субсидирани бройки от държавния бюджет, разпределени на 152 читалища за библиотечно-информационна, художествено-творческа и административно-организационна дейност. Общата стойност на завишението е в размер на 173 500 лв.

Допълнителни бройки за читалищата са необходими за дейности в новорегистрирани читалища, придобили правото да кандидатстват за държавна субсидия и за обезпечаване на устойчивост и разширяване на дейността на утвърдени читалища, в контекста на националните приоритети за насърчаване на неформалното и самостоятелно учене през целия живот, младежки политики, активен живот на възрастните хора, насърчаване на културното многообразие, достъпа до информация и комуникации, развитие на творческия потенциал и съхраняване на нематериалното културно наследство в нашата страна. С увеличението на бройките и стандарта се подобрява качеството на предлаганите форми и услуги в читалищата, както и тяхната достъпност за населението, свързано и с преодоляването на социалното изключване и намаляването на бедността.¹¹³

През последните години се наблюдава тенденцията за увеличаване на броя на хората от етническите малцинства в малките населени места. Голям процент от тях са ниско квалифицирани, без изградени навици за здравеопазване, социална активност и гражданска позиция. Въпреки че се провеждат активни кампании и дейности, свързани с

¹¹³ Аналитична справка за изготвяне на Годишния доклад за младежта за 2015 г. на Министерство на културата

интегрирането и включването по пълноценен начин на младежите от малцинствата, те все още не са достатъчни.

Миграционните тенденции към селата могат да нараснат от социалните и екологичните проблеми в градовете, от нарасналия автомобилен трафик, от развитието на комуникационните технологии, от миграция на хора при създаване на втори дом, променящи се предпочитания за местоживеене.¹¹⁴

ПРИОРИТЕТ VIII: РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОДНИЯ ДИАЛОГ

„Межкултурният диалог“ е процес, който включва открит и почтителен обмен или взаимодействие между лица, групи и организации с различен културен произход или възгледи за света. Цели постигане на по-задълбочено разбиране на различните гледни точки и практики, увеличаване участието, свободата и възможността за избор на образование или професия, насърчаване равенството между представителите на различни култури и етноси. Постигането на тази цел е задача както на публичните органи и лицата, отговорни за вземането на решения, така и споделена отговорност на обществото като цяло, включваща широк кръг от заинтересовани страни.¹¹⁵

Етническото многообразие и културното наследство на България са важен фактор за развитието на мултикултурния диалог и съвместното съжителство в дух на толерантност и сътрудничество. Предоставянето на възможности за млади хора за участие във форми на международен диалог пък от своя страна създава предпоставка за образователно и професионално развитие като равнопоставени участници в глобалните процеси. Един от основните приоритети на България и ЕС е насърчаване на младите хора към активно участие в гражданските процеси на страната и Съюза. Именно поради тази причина на национално и международно ниво ежегодно биват разработвани програми и проекти, които да изградят у младото общество способности и нагласи за работа в международна и мултикултурна среда.

¹¹⁴ Аналитични справки на областните администрации в страната, предоставени за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2015 г.

¹¹⁵ Информация от Доклад относно ролята на межкултурния диалог, културното многообразие и образованието за популяризирането на основните ценности на ЕС.

8.1 АКТИВНОСТ И УЧАСТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОГРАМИ

8.1.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

Създаване на условия за насърчаване на межкултурния диалог, международната образователна мобилност и активност на младите хора в България е изключително важно за развитието на способностите за общуване, приобщаване, повишаване на нивото на образование, развитие на ключови личностни и професионални компетенции с цел кариерно развитие и добра реализация на пазара на труда в Европа и света.

През 2015 г. са реализирани множество дейности за развитие и подобряване възможностите на младите хора в България за общуване, учене и работа в мултикултурна среда.

Международният център за обучение на връстници Y-PEER PETRI – София (Peer Education training and Research Institute) към НЦОЗА регистрира успешно функциониране и през 2015 г. Дейностите се изпълняват с финансовата подкрепа на Фонда на ООН за население (UNFPA) и са в съответствие с целите на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и СПИН (2008-2015), както и в сътрудничество с Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария. Международният център за обучение на връстници в рамките на международната мрежа Y-PEER, PETRI-София, стимулира и подпомага участието на българските младежи в международното младежко движение в Европа и света. Използват се всички възможности за развитие на капацитета на българската Y-PEER мрежа и за представяне на придобития опит чрез участие на представители в събития и обучения, организирани от международни организации.¹¹⁶

През 2015 година са реализирани множество проекти по трансграничните програми, в които Р България е страна. Основната цел е сплотяване с граничните ни държави-съседки.

По Програма за ТГС по ИПП България - Турция 2007-2013 г. се реализират следните проекти:

¹¹⁶ Информацията е предоставена от Министерство на здравеопазването.

- Проект „Духа на традициите”, който се изпълнява се от Професионална гимназия по електротехника и електроника „К. Фотинов”, гр. Бургас, цели насърчаване на социалното сближаване чрез межкултурен диалог, като важен фактор в утвърждаването на идеята за общоевропейска идентичност и гражданство.¹¹⁷ Финансовата помощ е в размер на 117 600 лв. В проекта са участвали 69 младежи;
- Проект „Трансграничен детски културен център”. Реализираните дейности са насочени към изграждане на културен център за деца и младежи в град Средец. Финансовата помощ е в размер на 383 652 лв. Изпълнител на проекта е Община Средец, а основната цел е Центърът да служи като целогодишна база за културно сътрудничество през граница за провеждане на съвместни интерактивни извънкласни занимания в областта на устойчивото използване и промоция на общото културно-историческо наследство в европейски контекст (съвместни обучителни дейности по танци, пеене, рисуване, занаяти и др.).

По Програма за ТГС по ИПП България-Сърбия 2007-2013 г. се изпълняват следните проекти:

- Проект „Подкрепа на трансграничния туризъм чрез куклено-театралното изкуство”. Основна дейност на проекта е обучаване на млади хора за създаване на пиеса за куклен театър и организиране на представления, като броят на обхванатите млади хора е 203. Финансовата стойност на проекта е в размер на 245 160 лв. и е изпълняван от Държавен куклен театър, град Видин;¹¹⁸
- Проект „Центрове за медиация на връстници”. Проектът се реализира в партньорство между Фондация „ДИАЛОЗИ” от гр. Видин и Асоциация за развитие на деца и младежи – Отворен клуб от град Ниш (Сърбия). Основна цел е намаляването на насилието между връстници в училища от Ниш и Видин чрез медиация. Финансовата стойност е 59 558 лв.¹¹⁹

По Програма за ТГС по ИПП България-Македония 2007-2013 г. се реализират следните проекти:

¹¹⁷ Информацията е предоставена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

¹¹⁸ Информацията е предоставена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

¹¹⁹ Информацията е предоставена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

- Проект „Възраждане на културното наследство в трансграничния район на България и Македония”;
- Проект „Познание по електронни услуги за социално сближаване”. Основна цел е промотиране на икономическо и социално сближаване чрез създаване на дългосрочно партньорство, развитие и популяризиране на трансгранични инициативи за ученици, учители и бизнес организации в областта на информационните и комуникационни технологии (ИКТ), уеб програмиране и електронни услуги. Водещ партньор на проекта е Професионална гимназия по икономика и мениджмънт „Йордан Захариев”, гр. Кюстендил, а партньори са Средно общинско училище „Горче Петров”, град Крива Паланка, Република Македония и Сдружение „Земеделски стопани и предприемачи за Европа” село Жиленци, област Кюстендил. В следствие от участие в дейностите по проекта, младежите са придобили познания и умения в сферата на ИКТ и по конкретно в областта на изработването и поддръжката на статични уеб платформи, разработване на електронни услуги, комуникативни умения за работа в екип, посредством работата им с бизнес организации, участващи в проекта;¹²⁰
- Проект „Е-регион – възможност за развитие”. Основна цел на проекта е засилване на социалното сближаване в трансграничния регион на Македония и България чрез развитие на онлайн инструменти за обучение и насърчаване на предприемачеството. Той е реализиран в партньорство между Център за интеркултурен диалог (Македония) и Европейски институт, клон Благоевград. Разработена е интернет страница, която служи за платформа за публикуване на потребна за младите хора информация, провеждане на електронни курсове и разпространение на резултати. Реализирани са шест онлайн професионални курса, с цел повишаване квалификацията на участниците и увеличаване възможностите за успешна реализация на пазара на труда. Организиран са две обучения по предприемачество и конкурс за предприемачески идеи, в който участниците са безработни младежи. Броят обхванати млади хора е 160;¹²¹
- Проект „Конгресна мрежа и център за професионални и технически умения”;

¹²⁰ Информацията е предоставена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

¹²¹ Информацията е предоставена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

- Проект „Младежки иновационен център“. Реализира се в партньорство между Бизнес инкубатор, град Гоце Делчев, Център за подпомагане на предприемачеството (БИ-ГД), Гоце Делчев и Фондация за местно и информационно и технологично развитие (ФЛОРИТ) – Гевгелия (Македония). Една от основните цели на проекта е стимулиране на конкурентоспособността и атрактивността на трансграничния регион чрез генериране на иновативни идеи, разработвани от младежи. Проведени са обучения на 20 млади хора в областта на ИКТ, други 45 са преминали обучение за иновации в бизнес планирането, създадени са 8 иновативни отбора и мрежи от опитни ментори и млади хора.¹²²

За насърчаване и подпомагане общуването между отделните етнически общности и опознаването на техните култури, с цел стимулиране на толерантност, разбирателство и взаимодействие между общностите в страната, се подпомагат и редица творчески проекти.

През 2015 г. са подкрепени следните прояви: Годишни награди „Шофар“ на Организацията на евреите в България „Шалом“, карнавал „Златното магаре“ в община Дулово, културен форум „Граница, която събира: езикът – преводът на въображението“ в община Ардино, Фестивал на турския фолклор на сдружение „Дулосу“ и фестивал на етносите „България за всички“ на народно читалище „Христо Ботев 1928“ – гр. Варна.¹²³

По отношение изграждане на чувство на отговорност за опазване на природата у младите хора в межкултурна и международна среда, РИОСВ Велико Търново, в партньорство с Националната служба за охрана на околната среда на Румъния и със съдействието на Община Велико Търново, е организирана екологична акция „Да почистим край река Янтра“. Акцията е част от поредица от седем мероприятия за чиста околна среда, организирани по инициатива на Националната служба на Румъния в окръзите Мехединци, Долж, Олт, Телеорман и Гюргево (Румъния), и областите Велико Търново и Русе (България) в трансграничния регион на р. Дунав.¹²⁴

Държавната политика по отношение на българите в чужбина е свързана със съхраняване на българското етнокултурно пространство зад граница и на националната, културна и духовна идентичност на всички български граждани по света, с опазване на етнокултурната самобитност на българите и българските общности в чужбина. Повишаването на ефективността на обучението на българските деца в чужбина е

¹²² Информацията е предоставена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

¹²³ Информацията е предоставена от Министерство на културата.

¹²⁴ Информацията е предоставена от Министерство на околната среда и водите.

необходимо условие за успешното им интегриране в българската образователна система след завръщането им в България. То е израз на ангажираността на българската държава за съхраняване на българския език и култура сред българските общности, установени трайно или краткосрочно в чужбина, в резултат на което една от националните програми за развитие на средното образование е посветена на стимулиране изучаването на родния език и култура зад граница – Национална програма „Роден език и култура зад граница“. Броят на подадените проектни предложения през 2015 г. е 126, от които 115 са финансирани от бюджета на Програмата като отпуснатите средства са в размер на 1 442 862 лева. Дейностите, които се финансират са:

- Подобряване на учебната среда и създаване на подходящи условия за обучение на децата и учениците по български език и литература, история на България и география на България зад граница чрез: Осигуряване на учебници и учебни тетрадки (по български език и литература, история на България и география на България, роден край, човекът и обществото) учебни помагала, книги от български автори, подпомагащи обучението, в т.ч. и за подготвителна група, дидактически материали, в т.ч. аудио-визуални продукти и художествена литература (съгласно учебните програми по български език и литература);
- Провеждане на обучението по български език и литература съгласно адаптираните учебни програми за обучението на децата на българските граждани в чужбина и по история на България и география на България;
- Съхраняване на националната, културна и духовна идентичност на българските граждани по света, опазване на етнокултурната самобитност на българите и българските общности в чужбина чрез създаване на клубове по интереси в областта на културата, фолклора, традициите на българите, на танцови, певчески и театрални състави, школи и др. с общ годишен хорариум не повече от 90 учебни часа; осигуряване на фолклорни костюми и народни музикални инструменти.¹²⁵

8.1.2 Анализ на състоянието

¹²⁵ Информацията за Национална програма „Роден език и култура зад граница“ е предоставена от Министерство на образованието и науката.

За насърчаване на активността и участието на младежите в межкултурния диалог и международните образователни програми се осъществява съвместна междуведомствена координирана работа между отговорните институции в областта на политиките за младежта.

Възможностите за участие в международни прояви са широкообхватни и се предоставят чрез множество програми и проекти, разработени от страна на институциите в партньорство с неправителствения сектор и бизнес организации. Интересът от страна на младежите към участие в програмите е голям, което показва, че предоставяните услуги в областта са разработени достатъчно атрактивно и удовлетворяват потребностите на младото поколение на Р България.

Етническото многообразие се оценява като важен фактор за развитие на межкултурен диалог и се работи усилено в посока подобряване на съвместното съжителство в дух на толерантност и сътрудничество.

8.2. АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА ПО ПРОГРАМА „МЛАДЕЖТА В ДЕЙСТВИЕ” (2007-2013)

8.2.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

„Еразъм+“ е нова европейска програма, която стартира през 2014 г. Тя е с период на действие до 2020 г. и включва три основни Ключови дейности, като всяка от тях има своя насоченост: Образователна мобилност за граждани (КД1), Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики (КД2) и Подкрепа за реформиране на политиките (КД3). Програмата подкрепя дейности в сферата на училищното образование, висшето образование, професионалното образование и обучение, образованието за възрастни и сектор младеж.

По данни на Министерството на образованието и науката (МОН) и Центъра за развитие на човешките ресурси (ЦРЧР)¹²⁶, в сектор „Младеж“ през 2015 г. са подадени 644 проекта за мобилност на младежи и младежки работници (КД1). По Ключова дейност 2 са подадени 91 проекта, а по Ключова дейност 3, Структурен диалог - 71 проекта.

¹²⁶ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МОН и ЦРЧР

Броят на одобрени за финансиране проекти през 2015 г. по КД1 „Образователна мобилност за граждани” е 139. По КД2 „Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики” - 5, а по КД3 „Подкрепа за реформиране на политиките” - 11.

В одобрените проекти по Ключова дейност 1 са включени 4 060 млади хора, от които 1 152 младежи в неравностойно положение, 51 - със специални потребности. По Ключова дейност 2 са включени 20 младежи, а по Ключова дейност 3 участие са взели 1 335 младежи. Броя на издадените Youthpass сертификата е 1 660.

Общата финансова стойност на одобрените проекти в сектор „Младеж“ през 2015 г. е 3 929 800.50 евро. По КД1 „Образователна мобилност за граждани” тя е 3 129 409.50 евро, по КД2 „Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики” е 621 637 евро, а по КД3 „Подкрепа за реформиране на политиките” – 178 754 евро.

През 2015 г. ЦРЧР е домакинствал 6 броя международни обучения за 150 младежи и младежки работници, ангажирани в международни проекти по Програма „Еразъм+“.

В рамките на годината ЦРЧР реализира информационна кампания за популяризиране на дейностите на „Еразъм+“ в 18 града на страната (София, Враца, Пловдив, Стара Загора, Русе, Плевен, Благоевград, Велико Търново, Търговище, Шумен, Варна, Бургас, Сливен, Хасково, Кърджали, Перник). В кампанията са се включили над 2 500 младежи.¹²⁷

През 2015 г., по инициатива на ЕК, ЦРЧР координира „Европейската седмица на младежта“ в периода 3 – 10 май в цялата страна. Съвместно с младежки организации в цялата страна са организирани над 39 събития с участието на 7 415 млади хора. Партньори в кампанията са Министерство на младежта и спорта (ММС) и община Варна. На тези събития се популяризира основно КД1 „Образователна мобилност за граждани”, сектор „Младеж“.¹²⁸

ММС през 2015 г. активно разпространява информация за възможностите, които предоставя програмата на ЕК „Еразъм+“, чрез сайта на Национална информационна система за младежта (НИСМ) - <http://nism.bg> и чрез Facebook страницата на НИСМ - <https://www.facebook.com/Национална-информационна-система-за-младежта>.

8.2.2 Анализ на състоянието

¹²⁷ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МОН и ЦРЧР

¹²⁸ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на ЦРЧР

В програма „Еразъм+“ на ЕК се обединяват всички действащи до 2014 г. програми на ЕС за образованието, обучението, младежта и спорта, като новата програма е по-амбициозна и стратегическа. Тя запазва в себе си основните цели, насочени към младите хора за подобряване на уменията и повишаване на пригодността за пазара на труда, както и за подпомагане на дейностите, насочени към младежта.

По данни на МОН и ЦРЧР¹²⁹ интересът на кандидатстващите организации и млади хора към нея през 2015 г. е повишен. Отчетено е увеличение с 60.6 % в сравнение с 2014 г. на общия брой подадени проекти по трите Ключови дейности.

Подадените проектни предложения за „Образователна мобилност за граждани“ (КД1) са с 73.1% повече в сравнение с 2014 г. Повишен интерес към програмата има и по КД2 „Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики“ - подадените проекти са с 35.8% повече. По КД3 „Подкрепа за реформиране на политиките“ увеличението е с 18.3%.

Броят на одобрените за финансиране проекти през 2015 г. са 155, а през 2014 г. те са били 182. По КД1 „Образователна мобилност за граждани“ са одобрени 169 проекта, което е с 17.7% по-малко в сравнение с 2014 г. По КД2 „Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики“ одобрените проекти (5) са с 16.6% по-малко, а по КД3 „Подкрепа за реформиране на политиките“ те са с 57.1% повече.

По информация на ЦРЧР¹³⁰ броят на участващите млади хора по програма „Еразъм+“ през 2015 г. е повишен с 41.9% в сравнение с 2014 г. През 2015 г. броят на участващите млади хора е 5 415, а през 2014 г. те са били 3 814.

Чрез участието на младите хора в проектите на програмата се подобрява равнището на ключовите им компетентности, повишава се тяхната активност и личностни умения. Разширяват се възможностите за образователна мобилност на младежите, насърчава се участието им в пазара на труда, професионалното развитие, активното гражданство, солидарността и межкултурното разбирателство.

Във връзка с големия интерес към програмата „Еразъм+“ и възможностите, които тя дава за развитието на младите хора, предвидените средства за 2016 г. в сектор „Младеж“ възлизат на 4 226 519 евро, увеличени с 296 718.50 евро в сравнение с 2015 г. Средствата по Ключови дейности в сектор „Младеж“ за 2016 г. са разпределени както

¹²⁹ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МОН и ЦРЧР

¹³⁰ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на ЦРЧР

следва: по Ключова дейност 1 са предвидени 3 156 282 евро, Ключова дейност 2 – 917 032 евро, а по Ключова дейност 3 – 153 205 евро.

За популяризиране на програмата и разширяване на обхвата на младите хора, включени в нея, през 2016 г. са предвидени множество дейности - обучения за бенефициентите, международни обучения за младежи и младежки работници в рамките на дейността за транснационално сътрудничество между Националните агенции (ТСА), информационни турнета, разпространение на информация чрез Евродеск мултиплаерите. Предвидени са и онлайн събития – Facebook кампании, информационни уебинари. Предвидена е и валоризационна конференция в края на 2016 г., както и кампания „20 години Европейска доброволческа служба“ с реализиране на бал на доброволците на 5 декември 2016 г. и други дейности¹³¹

ПРИОРИТЕТ IX: ПОВИШАВАНЕ РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА

9.1 ПРАВОНАРУШЕНИЯ, ИЗВЪРШЕНИ ОТ МЛАДИ ХОРА

9.1.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

През 2015 г. по данни на Националния статистически институт в детските педагогически стаи (ДПС) се водят на отчет¹³² 7 468 (5 886 момчета и 1 582 момичета) непълнолетни лица на възраст 14 - 17 г. за извършени от тях *противообществени прояви и престъпления*. В сравнение с 2014 г. (8 120), броят им е намалял с 8%.

¹³¹ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на ЦРЧР

¹³² Съгласно чл. 26, ал. 1 от Правилника за детските педагогически стаи малолетните и непълнолетните се водят на отчет за срок от 2 години, след което се снемат от отчет, ако през този период не са извършили повторно противоправни деяния.

**Графика 42: Непълнолетни, водени на отчет в ДПС за извършените от тях
противообществени
прояви и престъпления през 2014-2015 г.**

За извършени *противообществени прояви* по данни на НСИ през детските педагогическите стаи са преминали 4 352 непълнолетни. От тях момчетата са 2 918, а момичетата – 1 434. В сравнение с 2014 г. (3 916), броят на преминалите през ДПС за извършени противообществени прояви непълнолетни, нараства с 11.1%.

През 2015 г. броят на непълнолетните лица, водени на отчет в ДПС за *извършени престъпления*, е 4 040. От тях момчетата са 3 476, а момичетата – 564. В сравнение с 2014 г. (3 968), се наблюдава увеличение с 1.8%.¹³³

През 2015 г. за създаване на условия за правна сигурност и стабилен правов ред и за въвеждане на правосъдие, съобразено с интересите на детето (т.нар. „приятелско към детето правосъдие“), Министерството на правосъдието сформира работна група за изготвяне на предложения за промени в законодателството, свързани с детското правосъдие. В резултат на това е изготвен проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), който е в продължаваща процедура по обществено обсъждане, започнала на 3 юли 2015 г.

Като основен в правораздаването се установява принципът за по-висока степен на важност и приоритетност на делата, по които обвиняемият е непълнолетен, като се предлага тези дела да се разследват, разглеждат и решават с предимство пред останалите дела, независимо дали непълнолетният е задържан под стража или не. С проекта се въвеждат редица промени по отношение на сроковете, установени в наказателния процес, като посоката е към намаляване на тяхната продължителност и ускоряване на производството.

¹³³ Данни на НСИ за 2015 г.

Следвайки препоръките, формулирани от Комитета на ООН за правата на детето към България, а именно, да бъде създадена подходяща система за младежко правосъдие, включително съдилища за малолетни и непълнолетни със специализирани съдии за деца в цялата страна, Министерството на правосъдието през 2015 г. осъществява проект „Укрепване на правния и институционалния капацитет на съдебната система в сферата на младежкото правосъдие” в рамките на Тематичен фонд „Сигурност” на Българо-швейцарската програма за сътрудничество. Крайният му срок е юни 2016 г.

В рамките на проекта е разработено Ръководството за работа на специализираните съдебни състави, разглеждащи дела с участието на деца по проекта. По проекта са проведени и обучения на съдии, прокурори, социални работници, разследващи полицаи.

От голямо значение за намаляване на младежката престъпност през 2015 г. е широката превантивна дейност на МВР през учебната 2014/2015 година по Програмата „Работа на полицията в училищата”, по която са изнесени 8 570 лекции и беседи в 1 546 училища на страната от 221 инспектори от детски педагогически стаи и 694 други полицейски служители.

С цел популяризиране на добрия опит в работата на полицейските служители за работа с деца, на 29 май 2015 г. в гр. Варна е проведено състезание-викторина „Ваканция, здравей! Да играем безопасно!” , което е заключителен етап по Националната програма „Работата на полицията в училищата” за 2014/2015 учебна година. Актуализирано е методическо помагало за работата на полицейските инспектори. Проведени са две обучения, по време на което са обучени 40 служители.

През 2015 г. МВР, съвместно със Съюза на пивоварите в Р България, провежда превантивна кампания срещу употребата на алкохол от лица под 18 години под мотото „Спортът е по-добрият начин децата да пораснат“. Организирано е спортно състезание в детски комплекс Ястребино – област Търговище между членовете на Детски полицейски академии (ДПА) и Детски полицейски управления (ДПУ) от три областни дирекции – Монтана, Стара Загора и Бургас.

През 2015 г. местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните са образували 5 240 възпитателни дела, от които 3 752 (71.6%) са по предложение на органите на прокуратурата. Броят на решените дела през годината е 4 913, като в срок до един месец са решени 3 190 дела, или 64.9%. Прекратени

на различни основания са 327 дела (6.2% от образуваните възпитателни дела). В края на 2015 г. 254 дела, или 4.8% от образуваните, са останали несвършени¹³⁴.

Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЦКБППМН) ръководи и контролира дейността на местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН) в страната, на държавните органи и юридическите лица с нестопанска цел във връзка с превенцията и противодействието на детското девиантно поведение; проучва и анализира състоянието и тенденциите на престъпността и противообществени прояви на малолетни и непълнолетни; изготвя предложения до държавни органи и юридически лица с нестопанска цел.

В местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните са включени представители на съответните институции на ниво община. Превенцията се осъществява и в сътрудничество с инспекторите „Детска педагогическа стая“ (ИДПС). В съответствие с чл. 10 от ЗБППМН, местните комисии, съвместно с инспектори „Детска педагогическа стая и дирекциите „Социално подпомагане“, издирват и установяват малолетни и непълнолетни, които се нуждаят от помощ и вземат мерки за тяхната защита и развитие.

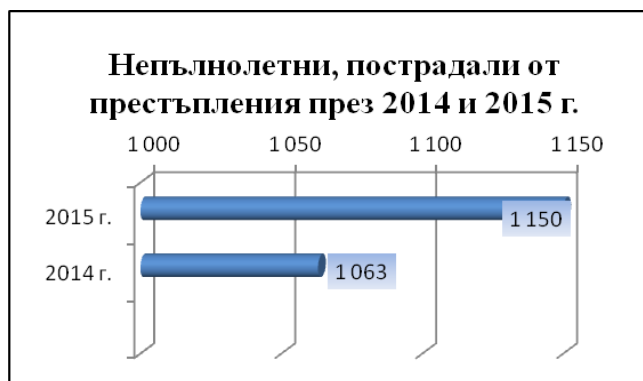
През 2015 г. по данни на ЦКБППМН броят на програмите показва устойчивост. Същевременно се наблюдава значително увеличение на броя деца, обхванати в кампании. Общият брой на МКБППМН е 294. Консултирани са 14 500 деца и родители¹³⁵.

По данни на НСИ през 2015 г., през съществуващите на територията на страната консултативни кабинети към местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, са преминали 7 413 деца. Организирани са 1 123 тематични кампании за превенция, в които са обхванати 127 564 лица. През 2015 г. е осъществявана превантивна възпитателна дейност с 2 390 деца, живеещи в криминогенна или конфликтна среда, а обществените възпитатели са работили със 7 414 малолетни и непълнолетни¹³⁶.

¹³⁴ Данни НСИ за 2015 г.

¹³⁵ Данни на ЦКБППМН за 2015 г.

¹³⁶ Данни на НСИ за 2015 г.

Графика 43: Непълнолетни, пострадали от престъпления през 2014-2015 г.

През 2015 г. пострадали от престъпления са 1 150 непълнолетни, от които 415 са момичета. Наблюдава се увеличение с 8.2% в сравнение с 2014 г. (1 063).¹³⁷

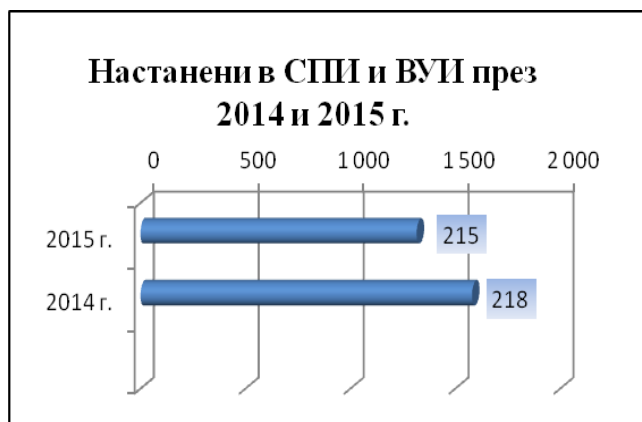
През изминалата година МВР продължава дейностите по Националната програма за закрила на детето за 2015 г. (приета с РМС № 715/17.09.2015 г.), с цел развитие на различни форми, модели и инструменти за превенция на инцидентите (организиране на общински, областни и републикански състезания на младежките противопожарни отряди „Млад огнеборец“; провеждане на общински, областен и национален етап на конкурс за детска рисунка с международно участие „С очите си видях бедата“; провеждане на общински, областен и национален етап на ученическо състезание „Защита при бедствия, пожари и извънредни ситуации“) и на ранната превенция на насилието над деца. Осъществен е проект „Пази детето!“. Представена е пред ученици филмовата продукция „Футболни хамелеони“ във връзка с футболното хулиганство. Проведена е кампанията „Кукли срещу насилието“. Реализирани са дейности по Програма за превенция на престъпления и правонарушения, извършвани от подрастващи, под мотото „Спортът е добрият начин децата да пораснат“ и „Родители, вие можете да повлияете – научете децата да спортуват!“. Продължава реализирането на кампанията „Детска полицейска академия“ (ДПА). Изработено е и се разпространява методическо пособие за работа на полицейските служители по Програмата „Детско полицейско управление“. Продължава процесът по откриване на Детски полицейски управления (ДПУ). Създаден е интернет-сайт „Детска сигурност“ (<http://detskasisurnost.bg>). Публикуваната в него информация е диференцирана тематично в три основни категории, съответстващи на различните групи

¹³⁷ Данни на НСИ за 2015 г.

потребители – деца, тийнейджъри, родители и специалисти, работещи по проблемите на детската престъпност и девиантното поведение на подрастващите.

В рамките на проект „Подобряване на закрилата на детето и превенция на детската престъпност”, финансиран от ЕК, са проведени 6 семинара и са обучени 200 полицейски служители. В Академията на МВР са обучени 99 полицейски служители по утвърдена програма „Изслушване на деца – жертви или в риск от насилие”. Изготвено е техническо задание за база-данни – Автоматизирана информационна система „Противодействие на детската престъпност и закрила на детето” (АИС ПДПЗД).

Министерството на вътрешните работи съвместно с Министерството на труда и социалната политика, Министерството на правосъдието, Министерството на образованието и науката, Държавната агенция за закрила на детето и общините продължават работата по Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца-жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция и Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца-жертва на трафик, завръщащи се от чужбина.

Графика 44: Настанени в СПИ и ВУИ през 2014 и 2015 г.

През 2015 г. в страната функционират общо 6 училища за малолетни и непълнолетни с девиантно поведение – 2 социално-педагогически интернати и 4 възпитателни училища-интернати. Общият брой на учениците в началото на учебната 2015/2016 учебна година е 215 (общо в края на 2014 г. са 218). Ситуацията през последните 2 години остава непроменена¹³⁸.

¹³⁸ Данни на МОН за 2015 г.

През 2015 г. Министерството на образованието и науката във всички ВУИ и СПИ осъществява корекционно-възпитателни дейности и дейности, свързани с подготовка за ресоциализация на учениците.

За тези, на които предстои прекратяване на престоя им във ВУИ – гр. Ракитово, е изготвен Годишен план за ресоциализирането им в обществото. Областите на психологическата работа са професионалното ориентиране, формирането на жизнени умения, здравна и сексуална култура, умения за живот без наркотици, ценностната система.

През учебната 2015-2016 година активно се работи със сдружение „РЕАКТ” – София, по системата за мотивация Тип-Топ. Проектът е финансиран по „Програма за детско и младежко развитие”, основаващ се на подход, при който се отчитат и надграждат силните страни на непълнолетните.

Във ВУИ – с. Подем, област Плевен, се работи по проект с Министерството на околната среда и водите „Чиста околна среда 2015г.” на тема „Обичам природата”. Организиран са три групи по проект „УСПЕХ” - „Семейни празници като игра”, „Как да се обличам и държа в обществото”, „Сексуално и репродуктивно здраве”.

Във ВУИ в с. Керека, област Габрово, екипи от психолози от Центъра за обществена подкрепа в Дряново работят с непълнолетните, на които предстои извеждане от институцията. Настанените участват в групи по „Хип – хоп“ и „Народни танци“. Провеждат се спортни срещи по дисциплините тенис на маса и волейбол. Музикалният оркестър и вокалната група при ВУИ – Керека, участват в концерти на територията на общината и областта.

През 2015 година във ВУИ – гр. Завет, приключва успешно работата по проект „УСПЕХ“. Учениците са участвали в много спортни и културни мероприятия.

През 2015 г. в СПИ – с. Драгоданово, по проект „УСПЕХ ” са сформирани 2 ателиета „Цветарска работилница” и секция „Да спортуваме заедно” с 24 участници. По проект „Нови перспективи” II, финансиран от УНИЦЕФ, са сформирани ателиета по джудо и фризьорство. Проведена е корекционно-възпитателна експедиция в с. Марково, община Пловдив и в кв. Краймorie, гр. Бургас. През лятото на 2015 г. са организирани ателиета „Арт експерименти” и „Приложно изкуство”. В СПИ – с. Варненци, област Силистра, е работено по проект, финансиран по програма „Спорт за деца в риск“ на Министерството на младежта и спорта. Целта е учениците да се подготвят и участват в регионални и

национални първенства по борба. Редовно се провеждат извънкласни занимания по тенис на маса, футбол и др. В резултат на това са областни шампиони по тенис на маса. Създадена е и група за пеене и музика.

Графика 45: Установени извършители на престъпления на 18-30 г. през 2014 и 2015 г.

По данни на полицейската статистика, през 2015 г. са установени 47 073 лица, извършители на престъпления. Основната част от установените извършители – 38.92%, са на възраст между 18 и 30 години - 18 322 лица (1 658 жени). Намалението е с 6.19% в сравнение с 2014 г. (19 533 – от тях 1 799 жени)¹³⁹.

През 2015 г. институциите и областните управи са извършили множество дейности за превенцията на престъпността сред младите хора. Отчетът на Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) по приоритет IX „Повишаване ролята на младите хора в превенцията на престъпността“ обобщава, че през 2015 г. са обхванати общо 228 976 млади хора в различни програми, кампании, инициативи, обучения, дискусии, кръгли маси и срещи. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети. Реализирани са 1 384 информационни и образователни кампании за превенция на правонарушенията, извършвани от млади хора на територията на страната, превенция на асоциалното поведение, агресия, насилие, срещу трафика на хора и др., в които са обхванати 221 670 младежи с активното ангажиране на местната власт, младежките организации, медиите и местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни.

Предприети са действия за разширяване и подобряване на услугите за социална реинтеграция на млади правонарушители. В рамките на организирани информационни и образователни кампании, с фокус към превенция на правонарушенията, извършвани от млади хора, са изнесени 9 334 броя лекции в 2 164 училища в страната. С цел подбор и

¹³⁹ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МВР

подготовка на специалисти във всички видове институции и организации са обучени 530 кадри, участници в 34 обучения за развитие на нагласите, знанията и умения за оказване на помощ и подкрепа на младежи с поведенчески проблеми и млади правонарушители.

В дейности по програми за превенция на т. нар. прояви на „спортно хулиганство“ с активното участие на младежките организации, фен клубовете и спортните организации са обхванати 899 младежи. В дейности за мобилизиране на местните общности, особено на младежките и спортните организации, в превенцията на детската и младежката престъпност и в социалната реинтеграция на правонарушителите са участвали 4 990 младежи от 335 младежки и спортни организации.

За изграждане на доверие между младите хора и правоохранителните органи са реализирани 67 кампании и програми, в които активно участие са взели 456 младежки лидери, работници и организации. За подобряване на достъпа до правосъдие и до качествена правна помощ за младежите правонарушители са проведени редица дейности и инициативи на местно ниво, в които са обхванати 1 417 млади хора.¹⁴⁰

С цел превенция на засилващата агресия сред младите хора в училище, на улицата и по пътищата, Министерството на младежта и спорта участва в създаването на Национален координационен комитет на кампанията „Движение за език без омраза“ (2016-2017) в България. Кампанията „Движение за език без омраза“ (No Hate Speech Movement) в България е част от проекта на Съвета на Европа „Млади хора, борещи се с езика на омразата онлайн“, който стартира през 2012 г. и ще продължи до 2017 г. Тя е насочена към борбата с расизма и дискриминацията, които най-често се проявяват като онлайн език на омразата. Кампанията е иницирала петицията за обявяване на 22 юли за Международен ден на жертвите на езика на омразата.

По данни на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ 1 748 млади правонарушители на възраст 15-29 г. изтърпяват наказание „лишаване от свобода“. От тях непълнолетните са 34 младежи. На възраст от 18 до 29 г. са 1 714 лица.

Най-голяма част от младите хора изтърпяват наказание „лишаване от свобода“ заради кражби, грабеж, за престъпления против транспорта и за престъпления, свързаните с наркотични вещества и техни аналози.¹⁴¹

¹⁴⁰ Отчет на Плана за изпълнение на Национална стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г.

¹⁴¹ Справка на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ за 2015 г.

През 2015 г., с оглед възрастовата специфика и нарастването на броя на неграмотни непълнолетни, в поправителен дом Бойчиновци, където своето наказание изтърпяват непълнолетни и млади правонарушители, са реализирани ограмотителни курсове за лицата, които постъпват с влязла в сила присъда или с мярка за неотклонение „Задържане под стража“, но не могат да бъдат включени в учебния процес по време на втория срок. През лятото традиционно е проведен и тримесечен ограмотителен курс за непълнолетни, които имат документ за завършен клас и степен, но на практика са неграмотни. Проведени са образователен курс „Първоначална компютърна грамотност“; групова дейност по „Кондиционен културизъм“; група за работа с техника „Изонит“; Красотата на народните приказки; образователен курс по информационни технологии „Създаване на компютърна презентация“ и групова програма за първоначална езикова грамотност по английски език.

В ПД Бойчиновци са организирани спортни турнири с ученици от СОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ с. Лехчево, общ. Бойчиновци и с ученици от СОУ „Васил Левски“ - гр. Бойчиновци.

За осигуряване на добри условия на живот са ремонтирани а жилищните помещения за осигуряване на условия, характерни за възрастта на лишените от свобода непълнолетни.

През 2015 г., при приемането и настаняването на новопостъпилите лишени от свобода, е поставен акцент върху процеса на адаптация в затвора и интегриране на новопостъпилите младежи в групите. На лицата е предоставена и актуална информация за възможностите, които предлага съответния затвор или поправителния дом – образователни и корекционни програми, спорт, културно-масови мероприятия и други. Съобразно действащите разпоредби, за всяко едно осъдено лице е изготвен план на присъдата, въз основата на който е организирана и реализирана индивидуалната работа.

За осъществяване на корекционна дейност, в местата за лишаване от свобода се реализират и различни специализирани групови програми: умения за мислене; краткосрочна програма за работа с наркозависими; овладяване на гнева; корекция на социални умения; овладяване на социални умения и активно поведение на трудовия пазар; обучение на лишените от свобода в умения за асертивно поведение и др.

В затвора в гр. Сливен и Поправителния дом в гр. Бойчиновци се провежда и корекционно-терапевтична програма за специализирана групова работа EQUIP. Провежданите екипни срещи са насочени към придобиване на социални умения, развитие

на умения за вземане на морално отговорни решения и овладяване на гнева чрез метода на взаимопомощ.

В затворите в градовете Белене, Враца, Плевен и ПД Бойчиновци се реализират обучения в практиката. Те са насочени към формиране на определени професионални умения в животновъдство, растениевъдство, озеленяване, производство на кошери и рамки за кошери и др.

Във връзка с реализирането на проекти по Норвежки финансов механизъм и за стимулиране на културен, междуетнически и междурелигиозен диалог, са разработени корекционни програми за превенция на междуетническото насилие и формиране на толерантност към различията, които са приложени в затворите в гр. Пазарджик, Плевен, Пловдив, София и Стара Загора.

Съществен аспект от процеса на ресоциализация на осъдените лица е включването им в учебната дейност. В реализираната в местата за лишаване от свобода учебна дейност, за учебната 2015/2016 година са включени 1 413 лица. С помощта на учителите се подготвят викторини, рецитали, беседи и празнични програми, които лишените от свобода ученици представят пред останалите. Към училищата са създадени драматични състави, музикални формации, певчески групи и много други. Към момента, единствено в затвора в гр. Пловдив няма училищни паралелки, но са предприети мерки за предоставяне на възможност настанените лица да имат достъп до образование през новата учебна 2016/2017 година. Въпреки това, през 2015 г. в затвора в гр. Пловдив са проведени два образователни курса за лишените от свобода.

В местата за лишаване от свобода се реализират и курсове за професионална квалификация, които са с практическа насоченост и са ориентирани към успешното вграждане на младежите в социума след освобождаването им.

В местата за лишаване от свобода са реализирани и различни курсове и обучения, при които се използва наставничеството, където обучители са лишени от свобода. За подпомагане на процеса на ресоциализация в затворите, се реализират и различни културно-информационни и спортни дейности. Прожектирани са филми и са издадени празнични броеве на вестниците в затворите. Проведени са турнири по тенис на маса, белот, шах, табла и др.

През 2015 г. са реализирани дейности по ресоциализация на осъдените млади хора извън местата за лишаване от свобода и такива, които са насочени към обществеността.

Посетени са музеи, театрални постановки, концерти, празнични литургии, кинопрожекции.

В крайния етап от изтърпяване на присъдата, социалната работа се характеризира с формиране на практически знания и умения у лишените от свобода за социално интегриране. Дейностите на този етап са свързани с актуализиране на връзки с близки и оказване на професионална помощ от други институции или неправителствени организации. За постигане на целите на ресоциализацията, през последните 3 месеца преди освобождаването се реализира и специализирана групова програма „Живот на свобода - предизвикателства и избор”.

9.1.2 Анализ на състоянието

По данни на НСИ броят на заведените на отчет¹⁴² в детските педагогически стаи през 2015 г. малолетни и непълнолетни е 2 849, или 29.7% от всички водени на отчет лица, като 69.6% от тях са непълнолетни. В сравнение с 2014 г., броят на новозаведените намалява с 14.7%.

През 2015 г. в структурата на противообществените прояви по видове, извършени от непълнолетни лица, най-голям е делът на преминалите непълнолетни през детските педагогически стаи за „бягство от дома (от вкъщи)“ – 1 128 лица, следвани от „употреба на наркотични вещества“ – 544 лица, за „скитничество“ и „просия“ – 188 лица, за проституиране – 44.

По данни на НСИ умишлените убийства и опитите за убийства, извършени от непълнолетни, са единични случаи. През 2015 г. са извършени 4 убийства (довършени), колкото са били и през 2014 г.

Намаление с 25.13% се констатира при грабежите, извършени от непълнолетни (134 през 2015 г. спрямо 179 през 2014 г.).

Кражбите са най-често извършваното престъпление от непълнолетните лица. Извършителите на кражби са 2 219 непълнолетни, или 54.9% от всички непълнолетни (4 040), водени на отчет в ДПС за извършени престъпления. В сравнение с 2014 г. (2 265) се наблюдава леко намаление с 2.0% на извършителите на кражби. Най-висок е делът на

¹⁴²Включват се всички малолетни и непълнолетни, които са били новозаведени на отчет в ДПС през календарната година.

извършителите на кражби от магазини или други търговски обекти - 657, на кражби от домовете – 578, на взломни кражби – 272.¹⁴³

През последните години се наблюдава трайна устойчивост на вида на структуроопределящите престъпления, извършвани непълнолетни, а именно престъпленията против собствеността (кражби и грабежи). Останалите криминални престъпления, извършени от непълнолетни, имат много малък относителен дял.

В сравнение с престъпленията против собствеността, много по-малък е дялът на престъпленията, извършени от непълнолетни, свързани с наркотици и хулиганството. Въпреки това, през 2015 г. по данни на НСИ броят на непълнолетните извършители на престъпления, свързани с наркотици (402 лица), се е увеличил с 20.4%, в сравнение с 2014 г. (334), а броят на водените на отчет в ДПС за хулиганство е намалял с 9.8%.

Престъпленията против личността, извършени от непълнолетни, имат незначителен дял спрямо общия брой престъпления, но винаги са се характеризирали със значителен обществен отзвук. Регистрираните в ДПС за нанесени телесни повреди са 196 лица, като в сравнение с предходната година през 2015 г. се отчита увеличение с 12.6%. Извършителите на блудствата през 2015 г. (27) са на нивото на 2014 г. (26). През 2015 г. броят на извършителите на изнасилвания (довършени - 7) са на нивото на 2014 г. (6).¹⁴⁴

През 2015 г. по данни на НСИ местните комисии са наложили 7 537 възпитателни мерки в съответствие с чл. 13, ал. 1 от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните на 5 243 лица на възраст от 8 до 17 години за извършените от тях 5 980 общественоопасни деяния¹⁴⁵.

Най-често налаганите възпитателни мерки са: „предупреждение“ - в 2 817 случая (37.4%); „поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател“ - в 1 812 случая (24.0%); „поставяне под възпитателен надзор на родителите или на лицата, които ги заместват, за полагане на засилени грижи“ - в 944 случая (12.5%); „задължаване да участва в консултации, обучения и програми“ - 690 лица; „предупреждаване за настаняване във ВУИ с изпитателен срок до 6 месеца“ - на 357 малолетни и непълнолетни; „настаняване във ВУИ“ - на 77 лица на възраст 8-17 години.

¹⁴³ Данни на НСИ за 2015 г.

¹⁴⁴ Данни на НСИ за 2015 г.

¹⁴⁵ Общественоопасните деяния включват извършените от лицата противообществени прояви, престъпления и административни нарушения.

Основните характеристики на малолетните и непълнолетните с наложени възпитателни мерки са следните:

- Малолетни са 1 764 лица (33.6%), а непълнолетни - 3 479 (66.4%).
- Повече от половината (59.1%) от малолетните и непълнолетните, на които са наложени възпитателни мерки, са с начално или незавършено начално образование (3 101 лица).

През 2015 г. най-голям е броят и съответно относителният дял на непълнолетните, пострадали от кражби – 549 лица. Следват пострадалите от нанесени телесни повреди - 198 лица, от грабежи - 76 лица и от блудство - 27 лица. Случаите на деца, жертви на изнасилване (довършено и опит), са 16.¹⁴⁶

ВУИ и СПИ са специални училища, в които се обучават ученици с девиантно поведение, спрямо които съответният районен съд е наложил възпитателна мярка „настаняване в социално-педагогически интернат“ или „настаняване във възпитателно училище-интернат“ по ЗБППМН. През последните няколко години мрежата на СПИ и ВУИ непрекъснато е оптимизирана.

Във връзка с предстоящата реформа в младежкото правосъдие, ще се промени и системата на тези училища. Докато реформата в областта на правосъдието за детето се осъществи, през 2015 г. в МОН са предприети мерки за разработване и включване на подходящи дейности за ВУИ и СПИ през 2016 г. в Оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ (ОП НОИР), като разработването на модел за оценка на подкрепата на всеки ученик, обучения на педагогическите кадри, оценка на капацитета на СПИ и ВУИ. Във всички интернати по проект „Подкрепа за равен достъп и личностно развитие“ по ОП НОИР са предвидени средства за назначаването на психолози и социални работници. От друга страна, са направени промени в Правилника за устройството и дейността на ВУИ и СПИ, които предстои да бъдат утвърдени. Правилникът урежда устройството и организацията на дейността на тези училища. Той е създаден в рамките на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, който е приет през 1958 г. По тази причина не може да бъде променен основно, но междуведомствената работна група се стреми да промени и допълни някои мерки, които касаят координацията и организацията на работа. Предвижда се чрез тях да се подобри взаимодействието на училищния екип и отделите „Закрила на детето“, местните комисии

¹⁴⁶ Данни на НСИ за 2015 г.

за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, родителите и самите деца. Целта е да продължи работата за подготовка на системата за промените, които предстоят.¹⁴⁷

По данни на МВР през 2015 г. при младежите от 18 до 30 години с най-голям дял са установените извършители на престъпленията против собствеността – 7 296 (през 2014 г. те са били 8 981). Намалението в сравнение с 2014 г. е значително – с 18.76%. От тях с най-голям брой са установените извършители на кражби - 5 967 (7 352 през 2014 г.). Наблюдава се спад с 18.83%.

На второ място са установените извършители на възраст между 18 и 30 години на общоопасните престъпления – 7 004 (през 2014 г. - 6 541), при които се наблюдава увеличение със 7.07%. От тях 4 505 са установените извършители за престъпления по транспорта (2014 г. – 4 215). Увеличението е с 6.9%. 108 са транспортните убийства по непредпазливост (2014 г. - 101). Посегателствата спрямо МПС са 236 (205 през 2014 г.). Увеличението е с 15.12%.

2 049 са установените извършители на престъпленията, свързани с наркотици (2014 г. - 1 883). При тях е отчетено увеличение с 8.8%. Извършителите на престъпления с наркотични вещества основно са във възрастовата група от 18 до 30 години – 63% от всички извършители¹⁴⁸.

На трето място са установените извършители на възраст 18-30 г. на икономически престъпления – 1 753. От тях с най-голям дял са престъпленията против стопанството, финансите, данъчната и осигурителната система – 716 млади хора; следват документните престъпления – 616; престъпленията против собствеността – 278; престъпленията против интелектуалната собственост – 40 и престъпленията против дейността на държавни органи и обществени организации -33 лица.

На четвърто място са установените извършители на възраст 18-30 г. на престъпленията против личността – 1 051 (1 138 през 2014 г.). Намалението спрямо 2014 г. е с 7.64%. От тях телесните повреди са най-много - 655 (през 2014 г. те са 744), следва разврат – 159 (173 през 2014 г.).

През 2015 г. 52 младежи са извършители на умишлено убийство – довършено (30 през 2014 г.). Отчетено е значително увеличение с 73.33%.

¹⁴⁷Справка МОН за 2015 г.

¹⁴⁸ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МВР

Голям дял сред младежите от 18 до 30 години заемат престъпленията против дейността на държавни и обществени организации – 2 056 установени извършители (през 2014 г. - 1 907), както и престъпленията против брака, семейството и младежта – 886 (847 през 2014 г.), и престъпленията против реда и общественото спокойствие – 584 (614 през 2014 г.).¹⁴⁹

В Аналитична справка на МВР за 2015 г. (вкл. за регистрирани престъпления през предходни години), е отчетено, че въпреки констатираната тенденция към спад, нивото на криминалната активност през 2015 г. сред младежите – лицата на възраст между 14-30 години, остава тревожно висока – 45.1%, или почти половината от всички извършители на престъпления.

През 2015 г. по данни на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, 67.84% от младежите на възраст от 15 до 29 години изтърпяват наказание „лишаване от свобода“ за престъпления против собствеността (1 186). С най-голям дял са кражбите (811), следвани от грабежите (330).

На второ място с 14.87% са младите хора, лишени от свобода, за общоопасни престъпления (260). С най-голям дял са лишените от свобода за престъпления против транспорта и за престъпления, свързани с наркотични вещества и техните аналози.

На трето място са младежите, изтърпяващите наказание „лишаване от свобода“ за престъпления против личността - 209 или 11.95% от общия им брой. Прави впечатление големия брой на лишените от свобода млади хора за „убийство (довършено) – 100 случая. 31 са лишени от свобода за „умишлени телесни повреди“, 28 – за изнасилване, по 14 са за „блудство“ и „хомосексуални действия“. ¹⁵⁰

Причините за девиантното поведение на младите хора трябва да се търсят основно в действията или бездействието на родителите, както и в обществото като цяло. Най-рискови се оказват младите хора без родителски контрол от непълни семейства (с един родител) или без родители (отглеждани от роднини, настойници и приемни семейства). Причините трябва да се търсят и в липсата на внимание към децата в семейството заради постоянни ангажименти на родителите, процесът на постепенно отчуждение между деца и родители. Като нарушена семейна среда може да се възприеме и ситуацията, в която единият или двамата родители отсъстват за продължителен период, вследствие на т.нар.

¹⁴⁹ Аналитични справки за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МВР за 2014 г. и 2015 г.

¹⁵⁰ Справка на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ за 2015 г.

икономическа емиграция. Налице са тенденции семейството да подценява своята роля във възпитанието на подрастващото поколение. Като негативно, но не и изолирано явление, са случаите на домашно насилие.

Рисков фактор за девиантно поведение на младите хора е и преждевременното напускане на образователната система. По данни на НСИ през 2015 г. 1 079 лица или 11.2% от малолетните и непълнолетните, водени на отчет в ДПС през 2015 г., не учат и не работят. Учащи са 5 393 лица, или 56.2%. В криминогенна среда живеят 620 малолетни и непълнолетни (6.5%)¹⁵¹.

С ниска степен на образователно ниво и на квалификация или липса на такава, са младите хора, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“. Заради ниското си образование, те са неконкурентноспособни на пазара на труда и са поставени в непрекъснат риск.

Особено рискови са младите хора, които не са ангажирани в образование, заетост и обучение и попадат в категорията NEET`s (Not in Employment, Education and Training). Тези млади хора са изправени пред редица предизвикателства, включително увеличаване на риска от отпадане от училище, дългосрочна безработица, маргинализация и социално изключване.

В риск са непълнолетните и заради безнадзорността (скитничеството и просията). Те извършват противообществени прояви и престъпления, в много случаи проявяват агресия/насилие и нарушават правата на деца и възрастни.

Употребата на алкохол и наркотични вещества е също рисков фактор за девиантно поведение на младите хора. По данни на МВР безконтролната употреба на алкохол и употребата на наркотични вещества налага търсене на средства за набавянето им. Вследствие на това се развива престъпна дейност като грабежи, кражби от домове, противозаконно отнемане на МПС и други. Не бива да се пренебрегват насилието и случайните сексуални контакти. Тревога будят данните за насилието в училищата и на улицата. Често насилието е било упражнявано от родители, близки, роднини, приятели, съученици, учители, възпитатели и т.н.

Общуването в интернет също крие сериозни рискове за младите хора.

¹⁵¹ Данни на НСИ за 2015 г.

Към причините девиантно поведение на младите хора може да се причислят и засилващата се агресия, нетолерантността в различните ѝ форми (етническа, сексуална), както и антиевропейските настроения и европесимизма.

Предпоставка за престъпления са и липсата на доверие към институциите и правоохранителните органи, което формира в младите хора и чувството за ненаказуемост.

Влияние оказват и социално-икономическите, личностните, социокултурните, и социално-педагогическите фактори, негативното влияние на приятелската среда, както и ниската правна култура и морал.

МВР отчита, че през 2015 г. конвенционалната престъпност се определя от множество криминогенни фактори като високите нива на безработица; концентрацията на население в големите градове и обезлюдяването на малките населени места; негативните демографски тенденции за застаряване на населението; наличието на компактни групи от чужди граждани без доходи; обособяването на компактни маргинализирани групи, нарастване на агресията в обществените отношения и др.

9.2 ПЪТНОТРАНСПОРТНИ ПРОИЗШЕСТВИЯ С УЧАСТИЕ НА МЛАДИ ХОРА

9.2.1 Състояние на индикатора и предприети мерки

През 2015 г. по данни на МВР и на Държавно-обществената консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата (ДОККПБДП) в страната са регистрирани общо 7 225 (7 020 през 2014 г.) тежки пътнотранспортни произшествия (ПТП), при които са загинали 708 (661 през 2014 г.) и са ранени 8 971 лица (8 640 през 2014 г.). Наблюдава се увеличаване на броя на убитите с 7.11% и на ранените с 3.83%, в сравнение с 2014 г.

При почти 1/3 от настъпилите тежки ПТП (2 146 ПТП – 29.7% от всички ПТП), са участвали млади хора (15-29 г.).¹⁵²

¹⁵² Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МВР

Възрастови групи	Водачи Загинали	Пътници Загинали	Пешеходци Загинали	Общо
15-17 г.	1	3	4	8
18-20 г.	14	24	1	39
21-24 г.	31	21	1	53

Таблица 46: Загинали по възрастови групи от 15 до 24 години и вид на участник в ПТП¹⁵³

Последствията от тези произшествия са 172 убити младежи на възраст 15-29 г., съответно 24.9% от всички убити. По отношение на 2014 г. се забелязва увеличаване с 10.2% на дела на младите хора на възраст 15-29 г., загубили живота си при ПТП¹⁵⁴.

Най-много са загиналите и ранените във възрастовата група 21-24-годишни. Младежите от тази възрастова група най-често загиват и биват ранявани при пътнотранспортни произшествия, защото активно участват в движението и като водачи, и като пътници.¹⁵⁵

За ограничаване на определени групи нарушения и грешки, които водят до убити и ранени от пътнотранспортни произшествия в краткосрочен и средносрочен план, през 2015 г. са проведени множество кампании за подобряване на културата за безопасно участие в пътното движение.

В кампанията „Превозвай пътника до тебе безопасно“ са използвани данните от пътнотранспортните произшествия през последните 4 години и за първите 6 месеца на 2015 г., като и конкретна информация за отделни случаи, а също така и филмите, свързани с безопасността на движението „Млада Европа“ по проект на Европейската комисия и „Животът е с предимство“ на Министерството на здравеопазването.

Всеки трети, загинал от пътнотранспортно произшествие извън населените места, е от произшествие на завой. В тази връзка е и кампанията „Пази се на завоите“. Проведени са и традиционните кампании „Абитуриенти“; „Ваканция! Да запазим живота на децата на

¹⁵³ Данни на ДОККПБДП за 2015 г.

¹⁵⁴ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МВР

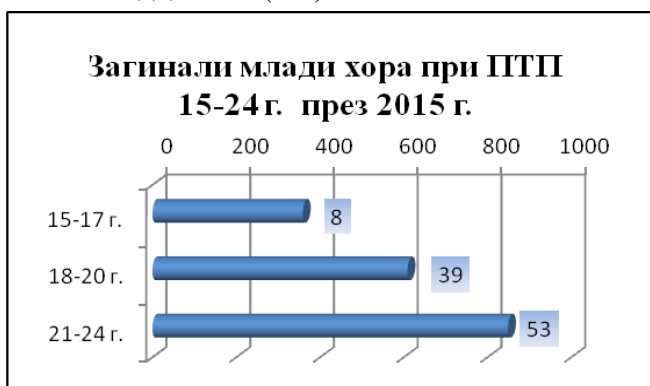
¹⁵⁵ Данни на ДОККПБДП за 2015 г.

пътя!“; „Децата тръгват на училище! Да ги пазим на пътя!“; „Скорост и безопасност“; „Да спасим 300 човешки живота! Да поставим предпазните колани“; „Карай трезво!“.

Отчетът на Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г. обобщава, че с цел развитие на култура на пътна безопасност сред младите хора, в училищата и средищата за младежко общуване са реализирани 79 кампании по различни програми за безопасност на пътя.

9.2.2 Анализ на състоянието

По данни на МВР през 2015 г. основната част от младежите от 15 до 29 г. са загинали като водачи на ППС – 90 (52%), следвани от убитите като пътници – 71 (42%), и от загиналите като пешеходци – 11 (6%).

Графика 47: Загинали млади хора при ПТП 15-24 г. през 2015 г.¹⁵⁶

През 2015 г. най-много са загиналите млади хора като водачи, пътници и пешеходци във възрастовата група 21-24 години, следвани от възрастовата група 18-20 години. Най-много загинали млади хора в горепосочените 2 възрастови групи се отнася и за 2013 и 2014 г.¹⁵⁷

По данни на МВР пострадалите млади хора, както и всички пострадали в ПТП, са убивани и ранявани най-вече поради несъобразяване на скоростта с пътните условия от водачите на МПС.

Следващите нарушения на водачите, причинили смърт или раняване на лица на възраст от 15 до 29 години, са „отнемане на предимство на ППС на кръстовище“ и „отнемане предимство на пешеходец“. Статистиката не показва категорично кои от

¹⁵⁶ Данни на за 2015 г. на ДОККПБДП

¹⁵⁷ Аналитична справка за изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2015 г. на МВР

нарушенията - на пешеходците или от тези на пътниците, са допринесли в най-голяма степен за загубата на живот и раняването на млади хора.

Младите хора са застрашени както по пътищата извън населените места, така и по тези в населените места. Младежите, загубили живота си при ПТП извън населените места, са 1.6 пъти повече в сравнение с убитите при произшествия по улиците. В населените места се регистрират 1.5 пъти повече ранени млади хора в сравнение с ранените извън населените места.

През 2015 г. от всички области в страната се открояват три области, по чиито пътища и улици при ПТП са загинали и ранени най-голям брой млади хора – това са Пловдив, София-град и Варна. Убитите в посочените области са съответно 12.1%, 9.8% и 11% от загиналите при ПТП младежи, а ранените – 16.3%, 12.8% и 12% от ранените на възраст от 15 до 29 години. При лицата на възраст от 18 до 29 години, обхващащи според статистиката 3 възрастови групи, се забелязва повишение на абсолютния и относителен дял на пострадалите (убити и ранени) в сравнение с дяловете на пострадалите 15 до 17 годишни лица.

Анализът на данните сочат, че през 2015 г. произшествията с участието на младежи, на убитите и ранени при тях млади хора, нарастват спрямо 2014 г., независимо от предприеманите мерки за ограничаване на ПТП. Запазва се тенденцията - несъобразяването на скоростта от водачите, да бъде основна причина за настъпването както на всички тежки ПТП, така и на тези с участието на младежи.¹⁵⁸

Други рискови фактори, поради които настъпват пътнотранспортни произшествия с пострадали млади хора, са нетрезво състояние или употребили упойващи вещества; неспособност за оценка на риска в движението; често пренебрегване задължението за ползване на предпазни колани, неизползване на предпазни каски като мотоциклетисти и мотопедисти, както и управление на МПС без необходимата правоспособност.

¹⁵⁸ Аналитична справка на МВР за 2015 г.

ИЗВОДИ

- Демографската ситуация в България през 2015 г. се характеризира с продължаващото намаляване и застаряване на населението.
- Задълбочава се дисбалансът в териториалното разпределение на населението в страната.
- Броят на младите хора в България на възраст от 15 до 29 г. през 2015 г. е 1 169 398 или 16.35% от общия брой на населението. Наблюдава се спад с 2.95% в сравнение с 2014 г., когато младежите са били 1 204 894 (16.73% от населението в страната).
- През 2015 г. 29 470 души са променили своя настоящ адрес от страната в чужбина, което е със 743 души повече от 2014 г. На възраст 20-39 г. са 43.6% от емигрантите. Броят на емигрантите на възраст между 15-29 години е 9 994.
- Делът на напусналите образователната система е почти 3% от всички учащи, което е увеличение в сравнение с предходната година.
- Важна роля за преодоляване на процеса на отпадане от училище има информирането, споделянето на добри практики и подобряването на комуникацията между всички заинтересовани страни.
- Общият брой на студентите в България, записани в образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър“, „бакалавър“ и „магистър“ намалява с 4.5 процентни пункта в сравнение с предходната година.
- Коефициентът на заетост през 2015 г. за младежите от 15 до 29 год. е 39.2% или с 1.2 процентни пункта по-висок спрямо същия период на 2014 година. Безработните младежи и от двете групи (до 24 г. и до 29 г.) намаляват съществено и като брой, и като относителен дял от всички безработни.
- Едва една трета от младежите в страната заявяват, че спортуват често. Други 52% споделят, че спортуват понякога (един-два пъти месечно), а 19% никога не са спортували.
- От изключителна важност е да се повиши информираността на младите за ползите от спорта и туризма като форми на двигателна активност, с цел превенция на социално значимите заболявания и техните проявления. Необходимо е това да стане в настоящето, когато те все още не са попаднали в групите на лицата със специфичен риск за здравето.

- При изпълнение на мерките в областта на превенция на социалното изключване на младите хора през 2015 г. се наблюдава обща тенденция на нарастване броя и капацитета на социалните услуги в общността спрямо предходната година. Данните сочат, че общият брой на социалните услуги в общността, включително от резидентен тип, е нараснал на 1 223, което е с 382 повече в сравнение с 2014 г., когато те са били общо 841.
- Както в местното, така и в международното доброволчество е налице висок потенциал на развитие. То се превръща от периферна и пожелателна сфера на младежка активност, във все по-видима и значима обществена дейност. Това налага законово регламентиране на доброволството и на уменията, придобити в него като форма на неформално образование.
- Все още се запазва нисък процентът (27%) на младите хора, които членуват в различни неправителствени организации и формирования. Данните от последната година показват увеличаване на дела на младежите, които проявяват интерес към политиката (над 50 %).
- Възможностите за участие в межкултурни и международни прояви са широкообхватни и се предоставят чрез множество програми и проекти, разработени от страна на отговорните институции в партньорство с НПО-сектора и бизнес организации.
- Интересът към възможностите за участие в межкултурни и международни програми и проекти от страна на младежите е голям, което показва, че предоставяните услуги в областта са разработени достатъчно атрактивно и удовлетворяват потребностите на младото поколение на Р България.
- Намаление с 6.19% през 2015 г. е отчетено при броя на установените извършители на престъпления на възраст от 18 до 30 г. Обезпокоително, че техният брой е 39.92% от общия брой на установените извършители.
- Въпреки констатираната тенденция към спад, нивото на криминалната активност през 2015 г. сред младежите на възраст между 14-30 години, остава тревожно висока – 45.1%, или почти половината от всички извършители на престъпления.
- За оптимизиране и повишаване на резултатността от превенцията на противообществените прояви и престъпления, извършвани от непълнолетните, е

необходимо да се извършат промени в законодателството, свързани с детско правосъдие, развитие на различни социални услуги за подпомагане на семействата с деца в риск, недопускане на отпадането на млади хора до 16-годишна възраст от образователната система, структуриране на свободното време на децата и младежите, реформиране на затворната система и др.

ПРЕПОРЪКИ

- Нивото на бедност сред младежите е високо и това изисква интегрирани мерки за инвестиции в ранното детско развитие, които да включват подкрепа на младежите в най-ранна детска възраст и на техните семейства с оглед превенция на рисковете за тяхното развитие и достъп до образование.
- Необходимо е усилията на институциите да бъдат насочени към превенция и предотвратяване на причините, които пораждаат бедност и социално изключване с оглед на тяхното трайно преодоляване;
- Изпълнението на оперативните документи в областта на заетостта на младежите от една страна конкретно допринасят за улесняване на прехода от образование към заетост на младите хора, за започване на първа работа, за стажуване и чиракуване, за осигуряване на субсидирана заетост, като отговарят едновременно на профила на младежите и на търсенето от страна на работодателите. Посредством възприетия подход за краткосрочно, средносрочно и дългосрочно прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики е възможно въвеждането и на Механизъм за включване на резултатите от прогнозите за търсенето и предлагането на труд в България при разработване и провеждане на държавната политика. По този начин ще се допринесе за преодоляване на несъответствие между предлагането и търсенето на работна сила по отношение на младежите;
- Активното участие на НПО-сектора е необходимо за достигане до младите хора в страната и предоставяне на услуги за младежта;
- Необходимо е изпълнението на дългосрочни превантивни програми, насочени към предотвратяване на риска от злоупотребата на наркотични вещества сред населението;

- Необходимо е да бъде създаден и прилаган и работещ координационен механизъм за сътрудничество и информираност между всички заинтересовани страни в младежката политика;
- Необходимо е увеличение на финансирането в различните сектори, свързани с развитие на младежта;
- Необходимо е прилагане на цялостен подход за интегриране на нормативните и стратегически промени, определящи изпълнението на държавната политика за младежта, за осигуряване качество на образованието и връзка с пазара на труда;
- Необходимо е да се осигурят допълнителни стимули на младите хора и обществото за иновационна активност и участие в информационни кампании и инициативи;
- Необходимо е да се работи в посока на подобряване на капацитета на служителите в отговорните институциите за разработване и прилагане на младежките политики в страната.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АЗ – Агенция по заетостта

АИС ПДПЗД – Автоматизирана информационна система „Противодействие на детската престъпност и закрила на детето”

АСП – Агенция за социално подпомагане

БФБЛ – Български форум за бизнес лидери

ВУИ – Възпитателни училища – интернати

ДАЗД – Държавна агенция за закрила на детето

ДДЛРГ – Дом за деца лишени от родителски грижи

ДДУИ – Дом за деца с умствена изостаналост

ДМСГД – Дом за медико-социални грижи за деца

ДОККПБДП – Държавно-обществена консултативна комисия по проблемите на безопасност на движението по пътищата

ДПА – Детска полицейска академия

ДПС – Детска педагогическа стая

ДПУ – Детски полицейски управления

ДЦВХУ – Дневен център за възрастни хора с увреждания

ДЦДВУ – Дневен център за деца и възрастни с увреждания

ДЦДУ – Дневен център за деца с увреждания

ЕИП – Европейско икономическо пространство

ЕВРОДЕСК – Европейски младежки информационен портал

ЕВРОСТАТ – Статистическа служба към Европейската комисия

ЕГМ – Европейска гаранция за младежта

ЕДС – Европейска доброволческа служба

ЕК – Европейска комисия

ЕООД – Еднолично дружество с ограничена отговорност

ЕС – Европейски съюз

ЕСТАТ - компания за набиране, обработка и анализ на изследователски данни и за предоставяне на консултантски услуги в областта на маркетинга

ЗБПМН – Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни

ЗЖМУ – Защитено жилище за младежи с увреждане

ЗПОО – Закон за професионалното образование и обучение
ЗПУО – Закон за предучилищното и училищното образование
ИДПС – Инспектор „Детска педагогическа стая”
ИКТ – Информационни и комуникационни технологии
ИСДП - Институт за социални дейности и практики
ИПП – Инструмент за предприсъединителна помощ
КД – Ключова дейност
КАБКИС – Кабинети за анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ/СПИН
КНСБ – Конфедерация на независимите синдикати в България
МВР – Министерство на вътрешните работи
МЗ – Министерство на здравеопазването
МИКЦ – Младежки информационно-консултантски център
МКБПМН – Местни комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
МК – Министерство на културата
ММС – Министерство на младежта и спорта
МОН – Министерство на образованието и науката
МОСВ – Министерство на околната среда и водите
МПС – Моторно превозно средство
МРРБ – Министерство на регионалното развитие
МСП – Малки и средни предприятия
МТСП – Министерството на труда и социалната политика
НАПОО – Националната агенция за професионално образование и обучение
НБУ – Нов български университет
НИСМ – Национална информационна система за младежта
НП АНЛ – Национална програма „Активирание на неактивни лица“
НП АХУ – Национална програма „Асистенти на хора с увреждания”
НП ЗОХТУ – Национална програма „Заетост и обучение на хора с трайни увреждания”
НПО – Неправителствена организация
НПНЕГМ – Национален план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта
НПК – Наказателно-процесуален кодекс
НСИ – Национален статистически институт

НЦИОМ – Национален център за изследване на общественото мнение

НЦОЗА – Национален център по общественото здраве и анализи

ОКС – Образователно-квалификационна степен

ОНС – Образователно-научна степен

ООН – Организация на обединените нации

ОПАК – Оперативна програма „Административен капацитет“

ОП НОИР – Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“

ОП РЧР – Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“

ОСП – Обща селскостопанска политика

ПБД – Приют за безнадзорни деца

ПОО – Професионално образование и обучение

ППЗСП – Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане

ППК – Придобита професионална квалификация

ППС – Пътнотранспортно средство

ПРСР – Програма за развитие на селските райони

Програма за ТГС по ИПП – Програма за трансгранично сътрудничество по инструмента за предприсъединяване

ПСЗ – Публична служба по заетостта

ПТП – Пътнотранспортни произшествия

РЗИ – Регионални здравни инспекции

РИОСВ – Регионална инспекция по околната среда и водите

РМС – Решение на Министерски съвет

СЕПП – Схема за единно плащане на площ

СОУ – Средно общообразователно училище

СПИ – Социално- педагогически интернат

СПИН – Синдром на придобитата имунна недостатъчност

СППОО – Списък на професиите за професионално образование и обучение

СУЩ – Социален учебно-професионален център

ТГС – Трансгранично сътрудничество

ТСА – Дейност за обучение и сътрудничество между Националните агенции

УНИЦЕФ – Детският фонд на Организацията на Обединените Нации

УТФ – Учебно-тренировъчни фирми

ЦИОО – Център за информационно осигуряване на образованието

ЦИПО – Център за информация и професионална ориентация

ЦКБШМН – Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни

ЦНСТДМУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания

ЦОП – Център за обществена подкрепа

ЦПО – Център за професионално обучение

ЦРДУ – Център за работа с деца на улицата

ЦРЧР – Център за развитие на човешките ресурси

ЦСРИ – Център за социална рехабилитация и интеграция

ЦУТФ – Център на учебно-тренировъчните фирми

ЮНЕСКО – Организацията на обединените нации за образование, наука и култура

CISM – Международен съвет за военен спорт

EURES – Мрежа за сътрудничество между обществените служби по заетост в страните от Европейското икономическо пространство

NEET`s - Младежи на възраст 15-24 г., които не са в заетост, нито в образование и обучение

UNFPA – Фонд на ООН за населението

Y-PEER – Youth Peer Education Network